Black PANTONE portocaliu

TRIBUNA

270

Consiliul Județean Cluj

4 lei

Director fondator: Ioan Slavici
Revistă de cultură • serie nouă • anul XII • 1-15 decembrie 2013

Lumea văzută din China

Andrei Marga

Alexandru Petria
Gheorghe Grigurcu, un vinovat fără vină

Ovidiu Morar
Distrugerea Universității și noua barbarie

Oana Pughineanu
Dumnezeu e ca Sergiu Nicolaescu

Ilustrația numărului: Ștefan Pelmuș

Black PANTONE

Black Pantone 253 U

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Gheorghe Boboş
Nicolae Breban
Nicolae Iliescu
Andrei Marga
Eugen Mihăescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
D.R. Popescu
Irinel Popescu
Marius Porumb
Petru Romoşan
Florin Rotaru
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:
Mircea Arman
(manager)

Claudiu Groza
(redactor şef adjunct)
Ioan-Pavel Azap
Ştefan Manasia
Oana Pughineanu
Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:
Virgil Mleşniță

Colaționare şi supervizare:
L.G. Ilea

Redacția şi administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor

Saltimbanci

din lirica universală

Gavin Ewart

S-a născut în Londra, în 1916. Educație la Wellington College şi Cambridge. A lucrat pentru British Council, şi, din 1971 a fost scriitor pe cont propriu şi profesor cu jumătate de normă. A editat *Timp de patruzeci de ani: o antologie a cântecelor de şcoală* (1964).

Prayer

Lord I am not entirely selfish
Lord I am not entirely helpish
O Lord to me be slightly lavish
O Lord be in a minor way lovish

Lord I am not completetly bad-mannered
Lord I am not a crusader, mad-bannered
O Lord to me be quite well disposed
O Lord to me be calm and composed

Lord I am not a dog downed and to-heeled
Lord I am not thick about what has been revealed
O Lord you have it in your power to hurt me
O Lord in your odd way do not desert me

Rugăciune

Doamne nu-s chiar de-al meu sine semeț
Doamne nici chiar oricând ajutăreț
Fii-mi Doamne un pic mai belşugăreț
Fii Doamne spre mine cumva iubăreț

De tot nu-s lipsit de bune maniere
Şi nici cruciat sub nebune baniere
O Doamne fii bine dispus către mine
O Doamne fii-mi calm cumpănit întru bine

Doamne nu-s câine pus jos la picior
Doamne ce mi-e revelat văd uşor
O Doamne poți a mă-ndurera
O Doamne în felu-ți şod, nu mă lăsa

An exeter riddle

Sitters on the mead-bench, quaffing among questions,
I saw a thing - tell me its totality.
A boy sped by, his feet did not grind gravel
high was his head incautious in the company
of the might of mountains and a rock-rent liquid.
His hands moved little, his legs seemed listless,
yet he woke the wind and exacerbated echoes,
wending not to war in a charging chariot,
unhelped by horses whirling like the wind.
Test-tube technology covered him completely.
Seen for a second, he was gone ghostly
as though he had never been. Vouchsafe me this vision!

Ghicitoare din codicele de la Exeter*

Băutori pe bancă, cimilind prin cidru,
am văzut vedenii vreau să-mi ziceți ce-i.
Un flăcău fugea nu păşind pietrişul
capu-i căta-n cer nepăsându-i, parcă,
că i-s soațe stânci şi apă-n palma pietrii.
Mâinile-abia mişcă; cu-un pierit picior
tot trezit-a vântul vii, venite voci,
neluând spre luptă car chemat s-atace,
nu călare-n crupă -nvârtejit ca vântul.
Ci-mbrăcat cu totu-n tehnici, teste,
tuburi,
probe-n eprubete, iată-l dus,
demonic,
cum nici n-ar fi fost. Luați-mi nălucirea!

Pastoral

Dominic Francis Xavier Brotherton-Chancery
had an egg for breakfast every morning
and revelled in obsolete forms. For example
he called an eclogue an eglog (like the Elizabethans).
He went everywhere on a bicycle. He knew very well
that ordinary people have never heard of an eclogue.
How he despised them! When his rough friend
made savage fun of Gerald Manley Hopkins,
jokingly speaking of „The Burglar's First Communion"
and hinting at the lust concealed in a work called „Hairy Ploughman",
although he giggled Dominic was shocked –
such a lack of Faith! But what he loved in his friend
was exactly the shaggy goat-footed Philistine roughness,
it made him seem at least twice as cultivated.
His coarse moustache was an animal temptation.
His coltish clumsiness – oh, Dominic adored!
They were both sheepheards. His mother was a nymphe.
The sheepheardesses lived in a different valley.
He literally wanted (as Gus guffawed)
no part of them! Lithe on his bicycle
he rode contented through a summer idyll.

Pastorală

Dominic Francis Xavier Brotherton-Chancery
mânca la micul dejun, zilnic, un ou
şi era nebun după forme arhaice. De exemplu
îi spunea la eglogii eclouă (ca Elizabetanii).
Mergea peste tot cu bicicleta. Ştia foarte bine
că oamenii de rând n-auziseră niciodată de eglogă.
Cum îi mai disprețuia! Când prietenul său din topor
râdea cu lacrimi de Gerard Manley Hopkins,
batjocorind „Prima Împărtăşanie a Tâlharului"
şi făcând aluzii la lubricul ascuns într-o operă numită „Plugarul Păros",
chiar dacă chicotea, Dominic era şocat –
aşa o lipsă de Credință! Dar ce îi plăcea la prietenul său
era tocmai neciopleala filistină, zdrențăroasă şi cu copite de țap,
care îl făcea pe el să pară cel puțin de două ori mai cultivat.
Mustața lui din topor era o tentație animală.
Stângăcia de mânz - o, Dominic o adora!
Erau amândoi păstori. Maică-sa era o nimfă.
Păstorițele locuiau într-o altă vale.
Nu voia literalmente (pe când Gus gâlgâia de râs)
să aibă nimic de-a face cu ele! Suplu pe bicicleta lui trecea mulțumit printr-o idilă de vară.

* Codicele de la Exeter (*Liber Exoniensis*) este unul din primele manuscrise anglo-saxone care s-au păstrat până în zilele noastre. Conține ghicitori (*riddles)* şi alte texte anglo-saxone. Poezia anglo-saxonă este caracterizată prin două hemistihuri într-un vers, în care se aliterează același sunet, de cel puțin trei ori. Fiind o figură de stil mai degrabă cantitativă, în acea vreme, aliterația era simțită ca având efect estetic în cazurile în care era încălcată schema aliterativă canonică, prin lipsa unei aliterații din cele obligatorii. (N. Tr.)

Traducere şi notă de
Cristina Tătaru

■

2 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Anton Dumitriu - *Jurnal de idei* (XV)

Horus

Lipsa principiilor

Cultura modernă începe prin a refuza, printr-o critică acerbă – cultura şi mentalitatea scolastică. S-a întâmplat însă un lucru simplu în natura lui psihologică, dar incredibil pentru luciditatea umanistă şi ştiinţifică care lua locul celei medievale, şi anume: de la critica modului scolastic şi refuzul acestui mod, s-a trecut la respingerea lui Aristotel, a cărui filozofie forma baza gândirii medievale.

Ura împotriva modului de a-l prezenta pe Aristotel a dus pe nesimţite la respingerea lui Aristotel. Primii umanişti nu se pronunţă împotriva Stagiritului, ci împotriva „modului" de a-l prezenta. Astfel se prezintă critica lui Petrarca, a lui Boccaccio, a lui Leonardus Aretinus, a lui Aeneas Sylvius Piccolomini, şi chiar a lui Cusanus.

Treptat însă, mai ales cu victoria sistemului heliocentric şi cu respingerea sistemului lui Aristotel care presupunea pământul în centrul lumii, Aristotel este respins în întregime şi gândirea modernă îl consideră pe Aristotel complet depăşit, fără să-şi dea seama că *ştiinţa* se depăşeşte în fiecare moment, printr-o nouă revoluţie, sau chiar numai printr-o nouă descoperire. Şi astfel se întâmplă un fapt nemaipomenit în istorie, toate civilizaţiile cunoscute, aceea chineză, indiană, grecească sau medievală, s-au bazat pe un sistem de principii. Iată însă că se naşte, la sfârşitul evului mediu o civilizaţie nouă, care are ca obiectiv de a nu accepta definitiv nici un principiu. În acest climat mental s-a născut filosofia lui Descartes, şi în acest climat s-a dezvoltat până astăzi. Mentalitatea ştiinţifică este tocmai aceea care împiedică să te opreşti definitiv la ceva pentru a permite progresul ştiinţei, care constituie mai ales din a se ruina singură.

Acesta era climatul ştiinţific în secolul al XVI-lea, formulat atât de bine de Montaigne: să treci totul prin critică şi să nu admiţi nimic „prin simplă autoritate şi pe credit". Maxima acestui sceptic francez este, aşa cum o spune singur, un vers din *Divina Comedie* (*Infernul*, XI, 93):

„Nu mai puţin decât ce ştii mi-este agreabil a mă îndoi".

Mă îndoiesc de totul şi chiar de ceea ce ştiu, pentru că numai punerea în îndoială a unui lucru cunoscut poate duce la perfecţionarea cunoaşterii mele despre el şi aşa la nesfârşit.

Pusă astfel chestiunea ea devine fascinantă şi efectiv a dat rezultate aproape nesperate. Dar dacă ştiu un lucru, care in fundamentul cunoaşterii mele despre el implică îndoială, acesta înseamnă că orice cunoaştere de sine [este] provizorie şi numai ipotetică. Cunoaşterea noastră conţine în esenţa ei principiul gata să o distrugă, şi care este îndoiala. Este adevărat că aceasta a îmbogăţit cunoaşterea într-un mod nelimitat, dar a viciat-o totuşi la bază, fiindcă nu are principii stabile, adică tocmai ce înseamnă principii. Cei vechi ştiau mai puţin despre natură, dar nu se rătăciseră în labirintul îndoielilor; modernii ştiu infinit mai mult, dar nu au nici un fir al Ariadnei în labirintul de îndoieli în care au intrat.

Eminescu şi filosofia indiană

S-au spus destule lucruri despre Eminescu „filosof" şi de legăturile lui cu filosofia indiană. Unele mai juste, altele fără a intra în miezul problemei, altele fanteziste.

Singura lucrare care ici şi colo atinge totuşi problema în inima ei este aceea a Amitei Bhose – *Eminescu şi India*.

S-au făcut diverse ipoteze despre studiile pe care Eminescu putea să le facă în materie de filozofie indiană. Un lucru este sigur, dacă sursele nu sunt sigure: el a fost serios interesat (serios) de gândirea indiană, dovadă încercările lui de a învăţa limba sanscrită şi traducerea în 1886 a unei părţi din gramatica sanscrită a lui Bopp - *Kritische Grammatik der Sanskrita-Sprache in kürzerer Fassung*; de asemenea a copiat glosarul sanscrit a lui Bopp.

Problema care se pune este următoarea: ce l-a interesat pe Eminescu în filosofia sanscrită şi l-a determinat să treacă la o muncă atât de intensă pentru a se putea apropia de ea direct şi prin intermediul traducerilor. D-na Bhose spune ceva foarte interesant, care trebuie subliniat neapărat (op. cit., p. 19): „Eminescu nu a vrut să arate lumii chipul său de filosof în sensul european al cuvântului, de aceea el şi-a îmbinat toată gândirea filosofică cu imaginaţia poetică, creînd o operă literară care identifică într-un tot sublimul meditaţiei umane şi al sensibilităţii prin *verb*. Eminescu nu a fost filosof şi a fost mai mult decât un poet; el a fost un *darshan* (cel care vede), a fost un *Kavi* (poet înţelept) în sensul termenilor indieni". Afirmaţia d-nei Bhose mi se pare justă: Eminescu nu este un „filosof" în sensul european admis al cuvântului, adică un gânditor care face speculaţii asupra unor probleme filosofice; el are o priză directă asupra esenţei problemelor, printr-o putere intelectuală extraordinară, pe care indienii o numesc *buddhi* – intuiţia intelectuală, iar grecii o numeau *noesis* cu acelaşi înţeles, ca rezultat al intelectului superior – *nous poietikos*.

Un exemplu ne va lămuri imediat. Nu există în filosofia europeană decât două începuturi posibile: 1. sau se pleacă de la Fiinţă, de la existenţă; 2. sau se pleacă de la Neant, de la non-existenţă.

În gândirea indiană, există o poziţie comună tuturor „sistemelor" filosofice, care spune că – despre principiul tuturor lucrurilor – Brahma Nirguna (Brahma necalificatul) nu se poate spune nici că există nici că nu există. O formulare clară se găseşte în *Imnul creaţiei* X. 129 (vezi Amita Bhose, op. cit., p. 108): „Non-fiinţa nu era nici Fiinţa."

Aceasta apare la Eminescu în *Scrisoarea I*, sub forma „la început pe când fiinţă nu era nici nefiinţă".

Această idee care apare sub forme şi mai determinate în alte versuri, este fundamentală pentru gândirea lui Eminescu. El nu a preluat-o din filosofia europeană, fiindcă această filozofie nu o are. Influenţa filosofiei indiene apare atunci evidentă. Influenţa?

Ce înseamnă în cazul lui Eminescu influenţă? Un geniu de puterea lui Eminescu ia contact cu filosofia europeană în ceea ce ea are mai bun în timpul lui şi este total nemulţumit: „ce un secol ne zice ceilalţi o dezic". Se întâlneşte – destul de modest pentru vremea aceea – cu filosofia indiană şi constată că unele afirmaţii din această filosofie îl explicitează pe el însuşi. Adoptă chiar unele din permutările indiene. Spunem le adoptă fiindcă de fapt ele sunt singurele posibile, altfel nu se pot exprima ideile ce conţin. Nu mi se pare că poate fi vorba de influenţă, ci mai normal de regăsirea propriilor lui idei şi viziuni în gândirea indiană.

Din tot ce a realizat Eminescu mi se pare că o singură concluzie este permisă: inteligenţa lui extraordinară era deschisă, în mod natural, spre zone inaccesibile intelectului obişnuit. Aceasta explică şi dezinteresul lui faţă de lume, indiferenţa lui la laude şi critică, aşa cum a remarcat-o foarte bine Maiorescu. Prin plinătatea lui intelectuală, Eminescu se găsea departe de contemporanii lui; prin slăbiciunile lui omeneşti el se găsea în mijlocul lor. De aceea el va conchide după experienţa amară pe care o face „Luceafărul" :

„Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece
Dar eu în lumea mea mă simt
Nemuritor şi rece"

Este starea pe care o atingea *sophos*-ul grec când depăşea condiţionarea lui cu lumea sensibilă şi intra în lumea inteligibilă, sau yoghinul indian când realiza în el principiul şi era principiul despre care nu se poate spune că există nici că nu există ...

■

Black Pantone 253 U

Sparring-partner

Ani Bradea

Alex Ştefănescu

Cum e să fii femeie, cartea lui Alex. Ştefănescu în dialog cu Lia Faur, apărută în 2012 la Editura Maşina de scris, am citit-o, în primul rând, din curiozitate, încercând să înțeleg cum e să fii bărbat interesat de misterul feminin, în cel mai serios mod cu putință. Întrebarea din titlu ridică cel puțin încă una cititorului. E imposibil, îmi spuneam, să răspundă o singură femeie. Pentru că femeia nu e o vietate ce trăieşte într-un cadru bine stabilit şi în funcție de acesta este analizată, i se fac portrete, prezentări. Ea e puternic influențată de mediul social şi, mai ales, de educație. Autorul anticipează această problemă în cuvântul de început: „Un filosof ar putea să-mi facă obiecția că, printr-un asemenea dialog, eu pot să aflu cum e să fii Lia Faur, nu cum este să fii femeie [...] Acum, la încheierea dialogului, îmi dau seama că n-am captat, în flaconul de argint al acestei cărți, întregul mister al feminității". Chiar dacă m-am regăsit în unele ipostaze, copilăria Liei Faur e un fel de copilăria mea sintetizată de altcineva, senzația mi-a rămas cam aceeaşi până la final: cartea vorbeşte despre cum e femeia Lia Faur, sau, pe alocuri, cum ar vrea să fie Lia Faur. Am avut impresia că a „cosmetizat" unele răspunsuri, că a intuit aşteptările şi, în funcție de acest aspect, a formulat răspunsuri studiate. Interlocutoarea lui Alex. Ştefănescu e o femeie inteligentă, cu mult talent scriitoricesc (oricât a încercat criticul să o strunească, răspunsurile ei sunt tot literatură), o femeie care a avut o copilărie fericită, dar şi, ulterior, un parcurs al vieții fast, fără dezechilibre majore, cel puțin aşa ne lasă ea să o vedem. Din această postură, avantajoasă, poate face caz de independența ei, de farmec, de puterea şi știința de a seduce, pentru că mediul în care trăieşte se situează la un anumit nivel de confort. Angoasele, minore, nu sunt nici pe departe asemănătoare cu dramele prin care există posibilitatea să treacă o femeie cu mai puțin noroc, cu mai puțină educație, sau pur şi simplu lipsită de posibilități materiale şi nu numai. Am înțeles, desigur, că misiunea Liei Faur nu a fost una uşoară, că a trebuit să schițeze un portret al femeii în general, să se imagineze în anumite situații, experiența ei nu acoperea, firesc, absolut tot, dar întrebările îi erau adresate personal, de genul: cum vede ea, cum simte ea, ce crede ea, întrebări ce au avut se pare şi un efect terapeutic, după cum spune: „...am descoperit o femeie pe care nu o cunoşteam înainte, nu mai originală, nu mai inteligentă, ci mai conştientă de feminitatea sa". Or, tocmai această descoperire îmi dă mie senzația că, uneori, realitatea a fost înfrumusețată, cum şi autorul o bănuieşte: „Mi-e teamă, totuşi, că înfrumusețezi realitatea [...] Îmi dai răspunsuri asemănătoare cu nişte poeme. Îmi torni farmec în cafea ca să nu observ că te eschivezi de la formularea unui răspuns [...] Te rog să renunți la trucul cu poezia şi să-mi răspunzi în proză! [...] Răspunsul tău mi-a plăcut (ca literatură), dar nu m-a convins". De o abilitate remarcabilă, partenera de dialog a lui Alex. ştefănescu s-a descurcat de fiecare dată când au fost lansate astfel de suspiciuni, ba chiar s-a victimizat puțin, arătând (sau confecționându-şi) pentru a convinge, o imagine de femeie vulnerabilă, situație repede remarcată de autor: „Ai trecut de la persoana a treia la persoana întâi, ca şi cum ai fi vrut să spui: am tot vorbit despre ce înseamnă să fii femeie, iată acum o femeie reală, răvăşită de întâmplările vieții", asta după ce a protestat bătăios: „Probabil că pledând, cum zici, pentru „cauza femeii", am gafat de două ori, susținându-le pe față şi recunoscându-le dependența de bărbați. Femeilor, care ne citiți, rămâneți alături, jocul meu va fi unul subtil, de acum, şi pervers, vă voi apăra cauza, dar va părea că sunt detaşată şi fără implicare!" Iată acel apel la susținere, acea invocare a grupului care ar trebui să-i fie alături, doar vorbeşte în numele tuturor! Numai că femeile sunt rareori aşa. Sincer o invidiez, în sensul admirativ al cuvântului, că are în jurul ei femei de încredere, cărora le poate cere o părere, pe care apoi să se bizuie fără rezerve, pentru că, în general, reprezentantele sexului frumos se situează la celălalt pol. Ea nu a vorbit deloc despre competițiile în care intră femeile unele cu altele. Ba, mai mult, aşază femeia pe un piedestal, idealizând-o din toate punctele de vedere. Creionează o învingătoare, cu principii morale bine stabilite, arareori dispusă la compromisuri, fie şi pentru un bărbat iubit. E o imagine cu care am dori toate să fim asociate şi pentru asta merită să-i mulțumim. Ea se revoltă citind fragmentul din *Bărbat adormit în fotoliu,* inserat de autor în carte, aproape de final, pe mine, spun sincer, m-a amuzat. Pentru că *G.G.,* tipul „macho", se adresează unui anumit gen de femeie, care, fie ne place, fie nu, există şi aşa preferă să fie abordată. E o falie în care personajul acesta are succesul asigurat. Nu pot fi însă de acord cu afirmații precum: „Cred că prostia feminină, despre care se pomeneşte, se află în acest mod de a îndura soarta, din motive social-morale, religioase, afective sau... pur şi simplu", ba chiar o bănuiesc aici pe Lia Faur de un dram de cinism, venit nu din răutate ci din imposibilitatea de a înțelege o situație în care viața a fost amabilă să nu o includă. Pe de altă parte, în altele, mă regăsesc cu drag: „Seducția în sine nu e un scop, cum nici poezia în sine nu este. Ele se nasc din preaplinul uneia sau alteia. [...] mărturisirea e şi ea o formă de seducție învăluită în aerul intimității. [...] Rafinamentul maxim nu se întâlneşte niciodată la vârstă prea tânără, ci abia după ce am depăşit etapa plânsului, a cunoaşterii interioare, şi lăsăm în urmă transparența pielii albicioase peste venele vineții"!

Nu ştiu dacă răspunsurile din această carte i-au oferit autorului o imagine satisfăcătoare despre feminitate, pe măsura întrebărilor sale şi a dilemei existențiale de la care a pornit ideea dialogului: „Încă din copilărie mi-am dorit să înțeleg cum sunt alcătuite fetele, prin ce diferă de băieți. Nu era o curiozitate erotică, ci tehnică. De-a lungul întregii vieți m-am întrebat: cum e să fii femeie?", dar mie, cel puțin, mi-a întărit convingerea că suntem diferite precum picăturile de apă, că niciodată un bărbat nu va putea afla de la una dintre noi răspunsul la această întrebare. Zilele trecute, Alex. Ştefănescu scria pe pagina sa de facebook: „Dacă o femeie s-ar îndrăgosti de mine, s-ar gândi să-mi scrie şi ar vrea să-i răspund cu toată gravitatea şi cu toată angajarea sufletească la mesaje, ar trebui să convoace câteva mii de femei şi să semneze mesajele împreună cu ele, ca să simt că am cui răspunde." Maestre, îndrăznesc să parafrazez afirmația dvs., sugerându-vă, dacă într-adevăr doriți să aflați un răspuns competent şi cuprinzător la întrebarea "cum e să fii femeie?", să provocați la dialog barem câteva sute de reprezentante. Despre reuşita demersului, în sensul ajungerii la un consens, nici că îndrăznesc a mă pronunța.

■

Black Pantone 253 U

Noile arpegii în onoarea lui Seymour

Ştefan Manasia

Andrei Mocuța
Nu există cuvinte magice
Bucureşti, Editura Tracus Arte, 2013

Pe Andrei Mocuța l-am simpatizat imediat ce l-am cunoscut, în tabăra literară de la Săvârşin (dacă nu încurc borcanele, la una dintre primele ediții ale deceniului trecut): am admirat, fără rezerve, eroismul cu care Andrei, în ciuda siluetei lui de bîtlan adolescent, nu rata niciunul din meciurile noastre de fotbal, desfăşurate cînd pe minunatul teren comunal, cu iarba bine tunsă, cînd pe-o coamă de deal, printre prunii tineri ai unei livezi. I-am citit, mai întîi, prozele scurte, cîteva publicîndu-i-le chiar în *Tribuna*. Am fost fericit cînd am descoperit, în cele trei volume apărute pînă acum, aceeaşi prospețime placată pe erudiție, o incredibilă (& stenică) plăcere de a povesti, de a telescopa autobiografic sau de a inventa, ca Borges sau Salinger, de a trimite – evanescent – la mitologii africane, cartoons clasice sau tehnici de meditație orientale. Replica e koan, imaginea – haiku. De la *Povestiri din adînci tinereți* (debutul de la Cartea Românească, din 2006), la excelentele – pentru că deodată perfect stăpînitele/construitele – *Porcilator* şi *Şercan*, Andrei Mocuța a reuşit să instaureze în literatura română mai nouă regatul lui post-salingerian. Altminteri, lui J.D. autorul nostru i-a închinat o teză doctorală, după cum – cu o pasiune aproape egală – s-a dedicat traducerilor din poezia lui Richard Brautigan (pe care le visez, la un moment dat, adunate într-un volum bilingv).

Şi aici ajungem la a treia dimensiune a scriitorului Andrei Mocuța – poetul –, înscenate recent, după cum aveam să aflu din antologia *treizero* a Taberei literare de la Săvârşin (Editura Mirador, 2013) şi din volumul *Nu există cuvinte magice* (Editura Tracus Arte, 2013), ambele lansate la Tîrgul de carte Gaudeamus, de la Bucureşti.

Pentru mine a fost o mare bucurie lectura, pe trenul supraaglomerat, la întoarcerea din capitală a volumului acestuia de debut, plasat sub semnul lui Brautigan, de unde-şi pescuieşte chiar motto-ul: „Nu vreau iubire/ vreau să mor/ în părul tău/ blond". E o poezie explozivă, amintind cascadele şi focurile de artificii, libertățile şi ingenuitățile epocii hippie, profeții ei muzicali, epici, poetici. E o poezie care valsează pe pojghița depresiei cu un uriaş zîmbet de Bugs Bunny pe față, aşa cum îşi vor fi permis în literatura noastră un Şerban Foarță sau, mai nou, Miki Vieru şi V. Leac (el însuşi autorul unei minunate cărți, *Seymour: sonată pentru cornet de hîrtie*). Iar primul poem al volumului, *Cu Salinger în bucătărie*, ne proiectează direct în lumea iluştrilor reprezentanți ai familiei Glass, adevărați eroi mitologici ai generațiilor de adolescenți şi tineri şi deja bătrîni de după Războiul al Doilea Mondial: „Dacă cele o sută optzeci şi patru de haiku-uri ale lui Seymour, despre care se vorbeşte că le-ar fi scris şi pe care le-a lăsat moştenire fraților săi secretoşi, ar fi fost tipărite, atunci el este autorul al cărui singur volum de poezie aş fi dorit să îl scriu. Cum doar două dintre poemele lui au fost date vreodată publicității, nu îmi rămîne decît să mă consolez scriind o teză de doctorat despre un Salinger văzut prin ochii lui Seymour". Iar teza, subsumată tehnicilor poetice, pare a fi aceasta: o suită de cîntece de dragoste (pentru fete, natură, cosmos), interpretate în cheie fanfaron-comică, asemenea clovnilor care – o ştim de la Foarță – îşi trag singuri covorul de sub picioare. Aceeaşi exuberanță a spunerii din volumele anterioare de proză o întîlnim aici, în scurte poeme-definiții, (fals/ludic) sapiențiale, precum: „Toți sînii din lume/ sunt un sîn uriaş/ *made in China*/ şi toate sufletele/ sunt un suflet uriaş/ *made in China*" (*Made in China*) sau „Aleargă/ cu trabucul fumat/ pe jumătate.// Dacă n-ar avea/ trabuc/ picioarele lui/ s-ar desprinde/ de pămînt.// Cînd îl stinge/ face acrobații/ prin aer." (*Trabucul*) şi „Apa dintr-un lighean/ pe jumătate plin/ va da peste atunci/ cînd Isus îi va spăla/ picioarele lui Iuda." (*Lighean*). Andrei Mocuța privilegiază jocul şi coerența lumii mentale a copiilor (aproape de libertatea absolută), pare a fi inspirat de Disney şi de noile console, de scriitorii sus menționați, de întîmplări şi imagini pe care le „decriptează" în aceeaşi cheie ludică, evazionistă, personală. Poemul îți cere să intri în logica lui, care e una a bucuriei pure, a splendorii adolescentine. Unele din cele mai bune poeme ale cărții sînt cele erotice: „Dragostea durează cît un masaj./ Gît/umeri/ spate/ fese/ picioare/ în fiecare zi.// Dacă încerci să te furişezi:/ «Nu mi-ai făcut tălpile!»// Cînd crezi că-i ațipită: «Nu mi-ai făcut tălpile!»// Asta-i toată povestea de dragoste" (*Dragostea durează cît un masaj*) sau „Nu există/ cuvinte magice.// Te iubesc/ nu are destulă/ forță magică/ nici cît s-aprindă/ un chibrit,/ atunci cînd dragostea/ e pipa pescarului/ umplută cu/ alge marine uscate.// Se-aprinde ca/ un candelabru/ de cristal,/ din care căldura/ iese brusc/ şi pentru totdeauna." (*Nu există cuvinte magice*)

Iar preferatele mele, preferatele absolute dacă pot să spun aşa, sînt cele trei narațiuni versificate, post-salingeriene, unde parcă auzi cum bate din palme o singură mînă şi unde parcă vezi cum desenează copilul un Cadillac pe nisipul uşor umezit ca să fugă pe urmă departe, pe un alt continent: „Melodia asta a avut/ atît de mult succes/ pe malul Atlanticului/ în anii treizeci,/ că odată cu venirea nopții/ Statuia Libertății/ ieşea din încremenire/ şi urca discret/ pe ringul de dans, aducînd cu ea propria lumină:// fosforescența oceanului." (*Sally and Sue, Don't Be Blue*); „Chiştocurile de pe suprafața apei/ sînt ochii de pază ai pescarului/ ce veghează consumul de tutun/ din rîndul peştilor.// Peştii au obiceiul să fumeze/ doar jumătate de țigară,/ lăsîndu-le piraților să mai tragă din mucurile rămase.// Asta e înțelegerea lor." (*Fumători acvatici*) şi, cireaşa de pe tortul acestei cărți: „După moarte, toți cei/ care nu sunt mormoni/ merg în Hăul răcoros.// Reformații, budiştii,/ baptiştii, catolicii,/ musulmanii, evreii,/ şi cavalerii Jedi.// Plonjează în Hău cu/ stîngăcia unui cadavru,/ dar respectă regulile de/ circulație ale acestei lumi.// ATENȚIE/ LIMITĂ DE VITEZĂ/ 175KM/ORĂ" (*Hăul răcoros*).

Pentru mine, *Nu există cuvinte magice*, debutul poetic al lui Andreim Mocuța, este una din revelațiile anului literar 2013, una din puținele cărți pe care m-aş simți îndreptățit moral s-o dăruiesc *şi unui* copil. ■

Himere

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Gheorghe Grigurcu, un vinovat fără vină

Alexandru Petria

Într-un interviu recent, l-am asemuit pe Gheorghe Grigurcu cu Clint Eastwood. Aveam în vedere activitatea lui de publicist bătăios şi de critic literar, solitar, fidel propriului mod de gândire, nepăsător la ce zice unul, altul, la aşteptările şi pretenţiile numelor mari şi scorţoşenia ierarhiilor oficiale, pe care nu ezită să le dea peste cap. Desigur, asemănarea are limite destul de laxe, iar dincolo de ea e o anumită fragilitate structurală a lui Grigurcu, ascunsă după imaginea publică de dur. Poate critica lui, feroce pe alocuri, cine ştie, este din panoplia de apărare a unui timid care-şi ascunde timiditatea.

Pe parcursul timpului, celebritatea criticului a surdinizat vocea poetului cu acelaşi nume, reflex de gândire provincială într-o cultură unde nu se prea acceptă, la nivelul percepţiei, ca un autor să exceleze în mai multe domenii. Iar Grigurcu este un astfel de caz, poezia sa nefiind cu nimic mai prejos decât critica pe care o scrie de-o grămadă de ani. Al. Cistelecan a punctat că Grigurcu "ar fi fost un poet de mult mai pronunţat relief critic, dacă nu s-ar fi însoţit de un critic atât de eclatant". Adevărat. Însă ce să facă? Este vinovat el sau colegii critici de starea lucrurilor? Da, dublu culpabil, în măsura în care talentul e o vină.

Oglinda văzduhului, apărută în 2012, la editura Tippomoldova, reuneşte o selecţie dintre cele peste 30 de volume de poezie publicate de scriitor, de la mult-citatul *Un trandafir învaţă matematica*, din 1968. Şi tomul, de aproape 800 de pagini, arată clar statura poetului evadat din serie, cu amprentă originală. Mai bifează şi altceva, din perspectiva poemelor alese, lirica n-a suferit mutaţii majore de la volumul de debut, e o liniaritate a valorii certe care şi-a găsit nişa proprie în literatură.

"Anti-Narcis", cum a observat în prefaţă Nicolae Coande, Grigurcu îşi livrează sinele în versuri de destule ori memorabile, lapidare, chiar aforistice, arcuri presate de ceea ce reţine din realitatea înconjurătoare. Combustia trăirii are filtru calofil. Dacă ar fi să-i reproşez ceva e că nu-şi duce "nebunia" până la capăt, abolind ce a citit şi învăţat din cărţi. Dar cine reuşeşte? Câţi?

Redau câteva poeme: "Nu te-apleca splendoare/ peste balustradă prea mult/ fiindcă-ţi vor cădea mai întâi ochii/ care costă o groază de bani/ apoi umerii pentru care am amanetat nenumărate drumuri/ apoi sânii pentru care ne-a asudat retorica/ apoi pubisul pentru care/ ne-am sfâşiat unii pe alţii cu dinţii/te vei demonta înainte de vreme/şi nu te vom mai putea realcătui." (*Nu te-apleca splendoare*); "Năucitoarea zi de ieri/ ce-a tremurat cum alcoolul/ în pahar la amiază şi după-amiază/ nici o furtună n-o mai atinge/ nici o dezordine n-o mai ameninţă/ nici măcar o muscă nu-i poate conturba/ calmul ironic/ căci a devenit fabuloasă/ aidoma acelui copac uşor înclinat/ (cum capul unui muzician pe vioară)/ crescut chiar în mijlocul localului din Parc/ ieşindu-i prin tavan/ în lumea largă ce fără de păs/ zboară zboară zboară." (*Ziua de ieri*) şi "E plină de lumină întâlnirea/ cum potriveşti o inimă pe alta/ cu mare grijă căci afară/ bate un vânt orăşenesc năprasnic/ şi-apoi nu ştii ce să mai spui/ inima mea pe inima ta/ cum o ceaşcă de cafea pe farfurioara ei." (*Întâlnire*).

Este de evidenţiat apelul frecvent la comparaţie, specific, ca o oră exactă a acestei poezii.

Şaizecist după data naşterii, Gheorghe Grigurcu nu are nimic în comun cu poezia unor Sorescu, Stănescu sau Păunescu. Are alură de premergător, de aici şi apetitul mai tinerilor pentru poeziile sale. Omul a apărut mai timpuriu decât permeabilitatea generală la emisia poetului omonim.

■

Filosofie şi muzică

Vasile Muscă

Succesul primei ediţii a zilelor *Tribunei,* organizată în toamna acestui an la Cluj, s-a datorat în bună parte şi lansărilor de carte pe care le-a găzduit. Numeroşi autori şi numeroase cărţi din diverse domenii, proză şi poezie, filosofie, sociologie, istorie, critică şi istorie literară, s-au aflat la prima lor întâlnire cu publicul cititor. Oaspete constant al Clujului, unde a venit şi vine în numeroase ocazii la diferite manifestări ştiinţifice, colaborator fidel al Universităţii clujene în alte numeroase ocazii, Acad. prof. univ. dr. Alexandru Boboc a adus cu sine şi recenta sa apariţie editorială, volumul *Filosofie şi muzică. Prolegomene la o fenomenologie a muzicii în orizontul filosofiei culturii,* scos de Editura Tribuna chiar cu prilejul manifestărilor menţionate. Cum o mărturiseşte chiar autorul în „Cuvânt înainte" la cartea sa, nu doar tipărirea volumului, ci şi elaborarea lui se leagă de relaţiile sale clujene. În conţinutul său volumul se datorează Clujului şi este constituit dintr-o suită de eseuri, foarte riguros ordonate şi aşezate după o idee dominantă, care s-au născut în urma participării Acad. Al. Boboc în perioada anilor 2006-2012 la lucrările simpozioanelor ţinute pe tema „Muzică şi filosofie", organizate de Catedra de Muzicologie a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca.

Fiecare carte reflectă, pe una sau mai multe din faţetele sale, personalitatea spirituală a celui care a scris-o. Este ca o oglindă a sa. Până acum numeroasele cărţi ale Acad. Al. Boboc s-au mişcat, de preferinţă, într-o anumită sferă tematică. Ele erau erudite cercetări de istoria filosofiei, mai cu seamă contemporane, sau lucrări pe teme de filosofie generală, hermeneutică, filosofia istoriei şi a culturii, problema limbii şi a limbajului. Stilul acestor lucrări era unul adaptat conţinutului lor: sobru, obiectiv, savant, creând uneori chiar impresia de răceală distantă. S-a născut în felul acesta o bogată recoltă de lucrări, una din cele mai bogate din scrisul filosofic românesc actual. Cartea de faţă, *Filosofie şi muzică*, ne poartă într-un alt registru tematic şi ne dezvăluie o altă latură a personalităţii Acad. Al. Boboc. Puţini, doar colegii şi prietenii săi cei mai apropiaţi îl ştiau în calitate de pasionat al marii muzici, pe care o cunoaşte până în detaliile cele mai intime ale fascinantei sale istorii. Curentele muzicii clasice şi romantice îi sunt la fel de familiare ca cele ale marii muzici contemporane, Enescu, Bartok, Stravinski sau Prokofiev şi Şostakovici. Aşa se face că această asociere, ce apare încă de pe coperta cărţii sale, dintre filosofie şi muzică, poate oferi ceva nou pentru unii din cititorii săi; în nici un caz însă ceva surprinzător pentru preocupările autorului. Într-un fel unirea dintre filosofie şi muzică era inevitabilă şi se află chiar în tradiţia gândirii filosofice antice greceşti, începând cu orficii şi pitagoreicii şi atingând o culme a sa odată cu Platon.

Nu doresc să sugerez că Acad. Al. Boboc se află la primul său contact cu domeniul gândirii estetice ca „întinsa împărăţie a frumosului", cum ar zice Hegel. Congresul mondial de estetică, care la începutul anilor '70 ai secolului abia trecut s-a ţinut la Bucureşti, a trezit un vast interes în urma căruia au apărut numeroase lucrări româneşti originale, dar şi valoroase traduceri din marea literatură estetică universală (N. Hartmann, G. Lukacs etc.). Cu această ocazie, Acad. Al. Boboc a însoţit traducerea esteticii lui N. Hartmann - una din cele mai importante ale secolului trecut - cu un remarcabil prin pătrundere şi erudiţie studiu introductiv. Au urmat de atunci numeroase alte contribuţii pe teme de estetică, până la acest volum dedicat în întregime domeniului esteticii şi trebuie menţionat imediat că acesta îl aşează pe Acad. Al. Boboc în tradiţia cea mai nobilă a gândirii estetice româneşti, începând cu T. Maiorescu şi M. Dragomirescu şi trecând prin numeroşi alţii până la T. Vianu, L. Rusu sau chiar L. Blaga. Dar în timp ce toţi aceştia abordează domeniul esteticului plecând de la experienţa artistică oferită de creaţia literară, prof. Al. Boboc în consideraţiile sale estetice porneşte în consideraţiile sale estetice de la examinarea formulei de creaţie muzicală.

În etapa sa clasică, clasicistă mai bine zis, gândirea estetică a considerat drept una din datoriile sale de căpătâi apărarea purităţii genurilor prin neamestecul lor. Perspectiva apropierii dintre arte apare mai târziu în plin iluminism, când prin *Laocoon* al său, Lessing proclamă asemănări între sculptură şi poezie, care dovedesc înrudirea originară a artelor. Dar abia romantismul va elabora un program de colaborare între arte care să ridice exprimarea emoţiei artistice pe o treaptă superioară de rafinament estetic. Exemplul *lied*-ului romantic de la Beethoven şi Schubert până la Hugo Wolf, dat şi de volumul pe care îl prezentăm, oferă dovadă convingătoare.

Beneficiind de aportul celor mai moderne mijloace de cercetare filosofică, cele oferite de analiza fenomenologică, înscriindu-şi cercetarea în orizontul unei filosofii a culturii, apelând la interpretarea hermeneutică, Acad. Al. Boboc realizează un pertinent demers modern în discursul cu privire la opera de artă muzicală. În acord cu mersul esteticii contemporane, Acad. Al. Boboc aşează în centrul gândirii sale filosofice despre artă ideea de operă. La fel ca T. Vianu, identifică în aceasta produsul formei cele mai perfecte, nobile, a muncii omeneşti. De aici estetica a evoluat în două direcţii principale pe care le ia în considerare şi Acad. Al. Boboc: una a *creaţiei operei* şi cealaltă a *receptării operei*, creaţia şi receptarea alcătuind cei doi poli între care se derulează experienţa estetică a omului. Între acestea, arată autorului în cartea sa, în cazul muzicii intervine actul interpretării datorită căreia partitura devine muzică vie, în lipsa unei interpretări muzica nu poate ajunge la adevăratul ei destinatar, marele public, şi rămâne doar o partitură moartă. Din orizontul unei filosofii generale a culturii, cartea aduce în discuţie teme de maximă importanţă ca stilul (individual sau colectiv) sau tema tratată pe spaţii largi privind limba şi rolul ei artistic.

Recenta lucrare, *Filosofie şi muzică*, purtând prestigioasa semnătură a Acad. Al. Boboc, îmbogăţeşte literatura de estetică filosofică de la noi, neglijată în ultima vreme, cu o carte valoroasă care merită interesul publicului cititor.

■

6 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Poezie și Ființă

Theodor Codreanu

Poetica modernă şi cea postmodernă, îndeobşte, sunt tentate să alunge din poezie *adevărul Ființei*, reducând arta liricii la o simplă aventură a limbajului, denaturând afirmația lui Mallarmé că poezia pură ascunde *nimicul*, aşa-numita *idealitate goală*, cum o va numi Hugo Friedrich. G. Călinescu însuşi, în *Principii de estetică* (1939) va conveni că poetul *nu spune nimic*, dar se contrazicea aproape imediat, în acelaşi context, zicând că poetul „se joacă" de-a cuvintele spre a prinde *sensul lumii şi al vieții*. Evident, estetismul anilor '60, venind după strania perioadă proletcultistă care punea accent aproape exclusiv pe „conținut", a redescoperit *gratuitatea limbajului* ca trăsătură dominantă a canonului literar. A fost însă doar o formă de apărare împotriva intruziunii ideologicului în artă, o formă de „rezistență prin cultură", în sensul dat cuvântului de Mircea Eliade, fiindcă, *de facto*, marii poeți ai generațiilor '60-'70 au redescoperit, prin estetic, Ființa şi sacrul. Textualiştii optzeciști, din păcate, cei supuşi modei, n-au făcut decât să ducă până la ultimele consecințe poezia ca joc de limbaj. În realitate, marii poeți s-au situat întotdeauna într-o altă logică decât a facilelor conceptualizări de felul celei de mai sus.

Pe acest drum, ca alternativă la postmodernism, atât la nivel de creație, cât şi la nivel de gândire transdisciplinară, a mers Horia Bădescu. Reflecțiile de față sunt prilejuite de opera poetică adunată în cele trei volume sub titlul *Cărțile vieţuirii*, apărute la Editura Eikon din Cluj-Napoca, în Colecția de poezie „Echinox", sub egida Universității „Babeş-Bolyai", cărți perfect consonante cu *Memoria Ființei. Poezia şi sacrul*, opera lui de „doctrină" poetico-filosofică transmodernă, tipărită în Colecția „Ananta. Studii transdisciplinare" a Editurii Junimea din Iaşi (2008), colecție inițiată de regretatul poet Cezar Ivănescu sub patronajul spiritual al lui Basarab Nicolescu, cel care va deveni şi principalul lider al mişcării transdisciplinare pe plan european/mondial şi românesc. De reținut că Horia Bădescu este nu doar ca poet „cu certificat european" (Ioan Holban), dar şi ca filosof al poeziei, *Memoria Ființei* beneficiind de o consistentă prefață semnată de Michel Camus, unul dintre gânditorii profunzi ai ethosului transdisciplinar. Autorul francez a sesizat esențialul: anume că Horia Bădescu venea în răspăr cu avangarda secolului trecut şi cu cea postmodernă în privința atitudinii față de limbaj: „Viziunea lui Horia Bădescu este opusul viziunii poeților aşa-zişi de avangardă, a căror voință de dezintegrare a limbajului este o acțiune suicidar egocentrică, rămasă prizonieră spațiului închis în care se consumă coborârea în propriul infern. (...) Dimpotrivă, Bădescu se apropie de Juarroz care preconiza curățarea limbajului, curățarea mentalului şi modului nostru de viață, pentru a ne lepăda de limbajul stereotip, naiv sau convențional. Limbajul lui Bădescu este opusul a ceea ce Borges numea *poezia fosilă a limbajului balizat şi banalizat.*"[1]

Paradoxul e că, în pofida intențiilor, textualismul postmodern devenise un limbaj stereotip, *balizat şi banalizat*, vorba lui Borges sau a lui Paul Goma care, printr-un joc de cuvinte, spunea că textualismul este un... *textilism*. *Memoria Ființei*, ca întoarcere a poeziei la *sacru*, la „metafizic", pe care poetica postmodernă le abandonase programatic, se înscrie, de aceea, în noua paradigmă a transmodernității fundată pe metoda transdisciplinară. Michel Camus o subliniază astfel: „În fond, *Memoria Ființei* este o operă profetică, de citit şi de meditat, de la care plecând se poate enunța următoarea axiomă: Poezia viitorului va fi metafizică sau nu va fi deloc."[2]

Sunt de admirat în *Memoria Ființei* puterea de concentrare a ideilor, erudiția funcțională, limpiditatea stilului, vocația comparatistică, exprimarea, adesea, aforistică (semn al prezenței poetului) şi finețea asocierilor şi disocierilor. De la început, poezia este asociată/disociată cu *mistica*, nu cu religia. Mistica şi poezia, la rându-le, nu se confundă, cea de a doua fiind o *mistică a realului*, a mundanului, nu a celestului, ca prima: „În fapt, diferența fundamentală între mistică şi poezie constă în modul diferit de a înțelege Ființa. În vreme ce misticul caută să se raporteze la Ființa însăşi, ca realitate în sine, poetul se raportează la existență, la Ființa-ființând."[3] Ceea ce le apropie: „Ca şi mistica, poezia revelează."[4] Disocierea se fundează, în definitiv, pe conceptele heideggeriene *Sein* şi *Dasein*, ceea ce îi permite autorului să transcende metafizica tradițională, fără iluzia modernă şi postmodernă a izgonirii metafizicii din filosofie şi poetică. *Ființa-ca-ființare* era relaționată de Heidegger cu *alétheia* platoniciană. Modernii şi postmodernii alungaseră din poetică tocmai *adevărul*, ceea ce nu făcuse, la vremea lui, Eminescu, eliminat, din atare pricină, din concertul poeticii moderne. Eminescologia contemporană, de la Constantin Noica la Svetlana Paleologu-Matta, îi dă dreptate lui Eminescu, cel din *Criticilor mei*, poem care, nu întâmplător, încheia ediția princeps de *Poesii* din 1883. Pe această linie eminesciană profundă, a ontologiei *arheului*, se înscrie şi demersul lui Horia Bădescu. A gândi arheic înseamnă a fi în *alétheia*, în ne-uitare, în *scoatere-din-ascundere*. E chiar *memoria Ființei*, cum o numeşte Horia Bădescu, titlu consonant cu *arheitatea* eminesciană. Iar ceea ce poetul scoate din uitare este *sacrul*, însă nu cel întemeiat *istoric*, ci *ontologic*.

Novalis, Mallarmé, Ion Barbu, invocați de Horia Bădescu, subliniaseră apropierea poeziei de *religios*. Horia Bădescu revine însă cu disocierea între mistic şi religios, între poetic şi religios: „Or, religia este sacrul întemeiat istoric, nu ontologic; sacrul «administrat», ar fi putut spune Durkheim. În demersul religios, ceea ce operează este nu sentimentul, ci «ideologia» Ființei, doctrina, dogma, practicile. Sentimentul sacrului, sentimentul Ființei, este atemporal, aspațial, anistoric şi anominal. Dumnezeul poeziei nu este nici Vişnu, nici Set, nici Allah, nici Elohim. Dumnezeul poeziei este al tuturor şi al nimănui. Este a-cultic şi a-dogmatic. Altfel spus, natura poeziei este transreligioasă."[5] Prin contrast, religiile sunt veşnic amenințate de „ideologizare", care, la rându-i, produce războaie religioase, Inchiziție, persecuții, excomunicări etc. Creştinismul, prin crucificarea Mântuitorului, pusese capăt acestor *crize sacrificiale perpetue* din istoria umanității (René Girard) şi marea *schimbare la față* a omenirii s-a menținut atâta vreme cât Biserica a rămas sobornicească. De îndată ce au apărut semnele depărtării de nevoile comunității, transformându-se într-o instituție menită doar să „administreze sacrul", Biserica a riscat să cadă în *doctrină*, în *religie*. Asupra acestui aspect insistă, în cărțile lor, filosofi creştini precum Girard sau Christos Yannaras. Altfel spus, între creştinismul primar şi poezie, apropierea era, deopotrivă, ontologică şi dialogică, cel care a exprimat în adâncime solidaritatea lor fiind Dante, în *Divina comedie*, el considerându-şi opera un „nou testament". Între canonul biblic şi canonul poetic laic încă nu se instalase puternic diferența dintre *mistica poeziei* şi *religios*. De atunci, fiecare dintre

Horia Bădescu

părți putea risca fie „ideologizarea religioasă", fie orgoliul poeților de a se substitui religiei în condițiile secularismului postrenascentist.

În această ecuație cu multe necunoscute se produce reflecția despre poezie a cărții lui Horia Bădescu. De aceea, el este tentat să vadă în poezie „o sinteză de creştinism şi de panteism vedic (cel din Upanişade), în măsura în care ea încearcă să reveleze faptul că Dumnezeu este în toate şi că toate se regăsesc în El."6 Ceea ce consonează iarăşi cu panteismul eminescian, dar şi cu ceea ce Mircea Eliade, pornind de la *Miorița*, numea creştinism cosmic, specific țăranului român şi celui ortodox răsăritean, în genere. În manuscrisele eminesciene (fila 8 a mss. 2275 bis) se găseşte o mărturie enigmatică: „Eu sunt budist. Nefiind creştin simplu, ci creştin ridicat la puterea a 10-a". Poate că aici e chiar anticiparea sintezei dintre creştinism şi panteismul vedic, definire a poeziei ca *mistică*.

Prezența panteistică a lui Dumnezeu în poezie este, totodată, o absență, antinomie care ascunde *sensul* Ființei, după Basarab Nicolescu, citat de autor: „nu se poate vorbi despre sens fără întâlnirea unei prezențe cu o absență", ceea ce duce, în ultimă instanță la dezvăluirea „terțului tainic ascuns"[7] Altfel spus, poezia este, prin excelență, arheică. Comentând basmul *Tinerețe fără bătrânețe şi viață fără de moarte*, Eminescu descoperea în Făt-Frumos, întors, copleşit de dor, spre casa părintească, după ce trăise în *uitare*, arheul românilor, cel care, în călătoria lui, *scoate-din-uitare*, din ascundere, un întreg ev rămas necunoscut actualilor oameni întâlniți. „Născută din neuitare, spune Horia Bădescu, din amintire, poezia este mărturia unei absențe. Căci nu *ceea ce este*, ci *ceea ce nu este* survine în orizontul neuitării."[8] A căuta, a vedea lumina stelei care a murit (*La steaua* lui Eminescu) sau cum spune Blaga, invocat cu *Lumina de ieri*: „Caut, nu ştiu ce caut. Subt stele de ieri, / subt trecutele, caut / lumina stinsă pe care-o tot laud."

Absența căutată de poet, atrage atenția Horia Bădescu, „nu este Ne-ființa, ci Ființa non-actualizată, ne-ființată, virtualitate a lumii instalate"[9], căci creatorul tinde să unească nenumăratele niveluri de Realitate, traversându-le (ceea ce în arsenalul de concepte transdisciplinare numim *transversalii*), instalând totodată, prin poezie, un nou nivel de Realitate sau, cum spune Roberto Juarroz, „mai multă realitate". Horia Bădescu invocă şi statutul de „dialectică a lui Cu", din gândirea lui Marcel de Corte[10], evidențiind dubla condiție a poeziei, creaturală şi creatoare. Putem invoca aici şi pe Lucian Blaga, cel care vorbea despre *destinul creator al omului*, iar poetul întrupează modelul absolut al acestui destin care-l „condamnă" să nu reducă

Black Pantone 253 U

limbajul la joc gratuit, ci, dimpotrivă, să ajungă la Ființă, la *poezie*, care, deşi artă a cuvântului, e, totodată, *translingvistică*. O spune admirabil şi Michel Camus: „Paradoxul scriiturii poetice este acela de a se servi de cuvinte pentru a face aluzie la ceea ce în mod evident le scapă acestora."[11] Nu altceva susținea Nichita Stănescu în eseul *Cuvintele şi necuvintele în poezie*.[12]

Dar, pentru a ajunge la „necuvânt", la „neauzit", la ceea ce cuvintele *tac*, e nevoie şi de o altă *vedere*, „o vedere dincolo de vedere" (Goethe), cea a orbului Homer, obținută, după Rimbaud, prin „dereglarea tuturor simțurilor" (aş zice, mai degrabă, prin *reglarea tuturor simțurilor*, cum susține şi Eminescu, fiindcă *dereglarea* poate să ducă la *nebunie*, la „sfărâmarea" organelor, *Scrisoarea IV*). A vedea *altfel*, spune Horia Bădescu, înseamnă a *traversa* nivelurile de Realitate (vezi „fulgerul ne'ntrerupt" eminescian), a le uni în Tot, aruncându-ne nu în Valea uitării, ci în aceea a *uimirii*, cum o numeşte Basarab Nicolescu[13], şi care este poezia însăşi: „Mirarea poetică este mirare şi, în acelaşi timp, ad-mirare, poetul se miră şi se minunează, descoperă minunea, sacrul şi, totodată, ad-miră lumea înconjurătoare, o aduce *ad mirum*, în mirarea-i. Adevărata mirare este o ad-mirare a minunii şi a înminunării celui ce se minunează. Ea aşează eu-l poetic şi lumea în orizontul sacrului. Iată de ce o admirare narcisistă este un păcat capital care duce la moartea minunii dar şi a celui implicat într-o falsă înminunare. Mirarea poetică este ad-mirarea lumii şi nu a mirării în sine.". Astfel, individul uman se „dez-identifică", se salvează de narcisism, spre a dobândi adevărata identitate, cea arheală, a *alterității*, a *identității numerice* din budism, cum ar spune Eminescu. Numai atunci lumea capătă *sens*, devine *lume-ca-lumen* (Dumitru Stăniloae), în zona de maximă *transparență* dintre nivelurile de Realitate, ca *terț tainic inclus*. Horia Bădescu citează din *Epistola către Romani* a apostolului Pavel: „Atributele invizibile ale lui Dumnezeu devin vizibile prin lucrarea sa." „Iar lucrarea sa şi El însuşi – adaugă Horia Bădescu – devin vizibili prin simbolistica poeziei. Simbolul este cel care ne reaminteşte adevărata limbă a lumii."[14] Simbolul poetic devine cale regală de intrare în spațiul Ființei, a sacrului, dinspre profan, căci nu există sacru decât în completitudine cu profanul, dat fiind că *numinosul* se manifestă „ca imanență"[15]. Facerea poemului (*poiesis*) este deja *stare de Ființă*, *„trecerea de la umilința stării de creatură la demnitatea consubstanțialității, pe care o presupune starea de Ființă."*[16] De la *mysterium tremendum* la *mysterium fascinans*: „Fără permanenta uimire în fața lumii, nu putem vorbi de poezie ori, mai exact, nu se poate face poezie."[17]

După Ion Barbu, probabil cel mai important precursor român al transmodernității, alături de Eminescu şi de Lucian Blaga, Horia Bădescu redescoperă, înminunat, creatural şi teoretic, poezia ca *sărbătoare*, distingând între „sărbătoresc" şi „sărbătoare", la modul transdisciplinar, pe urmele lui Basarab Nicolescu, din care citează: „Adevăratul sens al sărbătorii: străpungerea unui nivel de Realitate printr-un alt nivel de Realitate." Sonoritățile poetice au forța magiei. „Poetul şi lectorul se regăsesc împreună «prinşi» în poem, în cântec, în minunea Ființei şi în misterul acestei minuni."[18] Ca şi Eminescu sau Caragiale, Horia Bădescu ştie că ritmul este *esența stilului*, prozodia şi versificația nu sunt „cuvinte goale / Ce din coadă au să sune", ci intrare în „marele ritm al lumii" (Matila Ghyka), ca „prezență a numinosului": „Prozodia poetică îşi asumă, în acest fel, funcția sacralizantă a ritmului festiv, prin care legăturile lumii exprimate sunt distruse iar condițiile pentru inducerea sacrului îndeplinite. Prin cadență şi ritm, poemul pune în acord vibrația eu-lui cu vibrația care-i este imanentă, aceea prin care Ființa îşi manifestă prezența. Căci fiecare dintre noi păstrează în străfundul său această vibrație."[19] Octavio Paz intuise bine: „Ritmul nu este o măsură, ci viziune asupra lumii." Ieşim, astfel, din eroarea epigonilor moderni şi postmoderni, care au pierdut inițierea în tainele prozodiei, reducând-o la joc şi parodie, cu trădarea adevăratului spirit ludic care stă sub semnul lui *mirum*. Horia Bădescu vorbeşte de o adevărată „cuantică a Ființei"[20], ca act orfic, *imnic*, în consonanță cu Upanişadele („Esența omului este limbajul, esența limbajului este imnul.") şi cu lirica antică grecească.

Să nu se creadă că autorul clujean eludează *răul* din lume în numele sărbătorescului. El ştie că *sacer*, în latină, înseamnă deopotrivă *sacru* şi *blestemat*. De altfel, sacrul este strâns legat de existența răului, a violenței. Dialectica violenței şi a sacrului a fost studiată magistral de Girard în mai toate cărțile sale, dedicându-i şi o lucrare specială, considerată chiar cartea lui de căpătâi: *Violența şi sacrul* (1972). Toți marii poeți sunt, în felul lor „blestemați", nu numai cei simbolişti care s-au numit astfel. Horia Bădescu apelează la o legendă finlandeză conform căreia, în singurătate, Dumnezeu şi-a văzut chipul în apele primordiale şi a întrebat: „Cine eşti tu?" „Diavolul", i-a răspuns umbra. Blaga a interpretat mitul românesc al jertfei pentru creație într-un spirit similar, fără a cădea în *maniheism*, cum ar putea fi înclinați să creadă unii, dat fiind că antitezele blagiene sun întotdeauna *transfigurate*. Am amintit deja că poetul ajunge la sacru trecând prin *mysterium tremendum*. Horia Bădescu ipostaziază pe poet ca răsturnând imaginarul legendei finlandeze: „Poetul joacă rolul Diavolului care, privind imaginea chipului său oglindit în apele cerului, întreabă. «Cine eşti tu?», în speranța că imaginea îi va răspunde: «Sunt Dumnezeu!»."[21] De aceea, neantul nu este niciodată Absolutul, ci doar o „manieră de a fi a acestuia"[22], un punct de purcedere în creație. De aceea, „Poemul nu face nimic altceva decât să preia paradigma creației divine."[23] Iar „Vocația poetului nu este aceea de a arăta că omul este divin – aşa cum a încercat s-o facă până la exces Renaşterea –, ci că divinul se află în om, că este adevărata sa natură."[24]

Aceasta este, pe scurt şi simplificând lucrurile, imaginea poeziei ca *memorie a Ființei* propusă de demersul teoretic al lui Horia Bădescu. O carte fermecătoare, echilibrată, lucidă, ea însăşi un *poem despre Ființă*.

Labirint

Note:

1. Michel Camus, *Prefață* la Horia Bădescu, *Memoria Ființei. Poezia şi sacrul*, Iaşi, Editura Junimea, 2008, pp. 9-10.
2. *Ibidem*, p. 11.
3. Horia Bădescu, *Memoria Ființei. Poezia şi sacrul*, Iaşi, Editura Junimea, 2008, p. 19.
4. *Ibidem*, p. 15.
5. *Ibidem*, p. 17.
6. *Ibidem*, p. 21.
7. Basarab Nicolescu, *Théorèmes poétiques*, Monaco, Éditions du Rocher, 1994, p. 95.
8. Horia Bădescu, *op. cit.*, p. 22.
9. *Ibidem*, p. 25.
10. *Ibidem*, pp. 28-29.
11. Citat de Horia Bădescu la p. 30.
12. Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport-Turism, Bucureşti, 1982.
13. Basarab Nicolescu, *De la Isarlik la Valea uimirii*, I, II, Bucureşti, Editura Curtea veche, 2011.
14. Horia Bădescu, *op. cit.*, p. 45.
15. *Ibidem*, p. 53.
16. *Ibidem*, p. 60.
17. *Ibidem*, p. 63.
18. *Ibidem*, p. 76.
19. *Ibidem*, p. 79.
20. *Ibidem*, p. 82.
21. *Ibidem*, p. 123.
22. *Ibidem*, p. 125.
23. *Ibidem*, p. 190.
24 *Ibidem*, p. 191.

■

Poezie și rezistență în Basarabia (II)

Theodor Codreanu

Calvarul basarabean reîncepe la 23 august 1944. Încă de la 22 august scriitoarea Iulia Dicescu-Siminel, președinta Societății Ortodoxe Naționale a femeilor din Chișinău și din județul Lăpușna, autoare, între altele, a cărții *Cântecele moldovenești din Basarabia* (1933), cu o prefață a lui Nicolae Iorga[1], a dispărut, pur și simplu. Mulți scriitori se refugiază, de astă dată, peste Prut, alții reușesc să plece în Occident (Eugen Coșeriu, Sergiu Grosu, Alexadru Lungu ș.a.). Cum 23 august a însemnat ocuparea României de către „eliberatori", din nenorocire țara n-a putut să-i apere pe refugiați, aceștia fiind arestați, mulți dintre ei dați pe mâna sovieticilor care i-au trimis în Siberia. Vânătoarea s-a îndreptat și asupra foștilor deputați din Sfatul Țării care votaseră unirea la 27 martie 1918. Pan Halippa (1883-1979), președinte al Sfatului Țării (1917-1918), poet și publicist, lider al grupării de la *Viața Basarabiei*, deputat în Parlamentul României și de câteva ori ministru, este arestat în 1950, întemnițat la Sighet, dar ocupanții nu se mulțumesc cu atât, îl cer să fie rejudecat de ei și, doi ani mai târziu, îl condamnă la 25 de ani de muncă silnică în Siberia. După moartea lui Stalin, e readus în Țară și închis la Gherla până în 1957. Pare unul dintre cazurile în care autoritățile române au încercat să apere pe unul dintre constructorii României Mari, fără însă a-l mai reabilita ca membru corespondent al Academiei Române, titlu luat în 1948 și care i-a fost restituit abia în 1990, *post-mortem*. Petru Stati (1903-1978), poet remarcabil (autor a douăsprezece cărți de poezie), critic literar și traducător din latină („moment aparte în poezia basarabeană și în cea română", Mihai Cimpoi), a fost arestat la București, în 1952, predat sovieticilor, condamnat la torturi și muncă silnică în Siberia timp de 12 ani, a revenit în țară în 1964, dându-i-se doar posibilitatea unui profesorat la un liceu bucureștean. Destine asemănătoare au Boris Baidan, Dimitrie Iov, Sergiu Matei Nica, Alexandru Tambur, Nicolae Țurcanu, Vasile Țepordei și „remarcabilul poet al rezistenței anticomuniste"[2] Andrei Ciurunga (1920-2004), arestat în 1950 pentru volumele de versuri *Cântece de dor și de război* și *Poeme de dincoace*, trimis la canalul Dunăre - Marea Neagră până în 1954[3].

În Basarabia bolșevizată, au fost arestați și condamnați chiar și ilegaliști-comuniști numai din pricină că își făcuseră studiile în școli și universități românești. În 1946, o adunare a scriitorilor și artiștilor desfășurată sub genericul *Pentru calitatea ideinico-artistică a literaturii*, sunt criticați aspru până și colaboraționiștii George Meniuc, Liviu Deleanu, Emilian Bucov și David Vetrov pentru „înrâurirea burgheză încă nedezrădăcinată" din opera lor[4], nevindecați încă de „modernism" și „formalism". După doi ani, vigilenții transnistreni Ion Canna, I.D. Ceban și V. Egorov, promotori ai „cuvintelnicelor" (dicționare moldovenești, precursoarele hilare ale celui al lui Vasile Stati!) îi atacă, în *Sovietskaia Moldavia* pe „naționaliștii" Bogdan Istru, Emilian Bucov ș.a., conchizând că „toată această creație n-are nimic comun cu literatura sovietică" (28 septembrie 1948), ceea ce a determinat o nouă hotărâre a biroului CC al PC (b) din Moldova intitulată *Despre starea literaturii artistice moldovenești și despre măsurile pentru îmbunătățirea ei*, scriitorilor cerându-li-se imperativ o mai mare „pătrundere în esența construcției socialiste", cu oglindirea „rolului partidului", al rolului tovarășului Stalin și al „poporului rus în eliberarea și refacerea economiei Moldovei" etc.[5] Claudia Matei aduce cifre impresionante ale crimelor sovietice, din arhivele puse recent la dispoziția cercetătorilor. Zeci de mii de tineri au fost „mobilizați" pentru lagărele de reconstrucție economică.

În pofida represiunilor concentraționare, a existat o rezistență activă: grupuri țărănești, organizații ilegale precum „Arcașii lui Ștefan", Organizația revoluționarilor din Basarabia, Partidul Libertății, Sabia dreptății, Armata Neagră ș.a. Unul dintre întemeietorii Organizației Naționale din Basarabia „Arcașii lui Ștefan", pedagogul Vasile Bătrânac, este și autorul unui curajos imn, *Trăiască România Mare*. Între 1945-1950, au activat peste 250 de grupuri țărănești, cel mai bine organizat fiind cel condus de Filimon Bodiu, în raioanele centrale Chișcăreni, Sângerei, Telenești, Călărași[6]. Represiunile au fost dure, încât rezistența activă a fost anihilată după 1950.

În câteva scurte perioade, când atmosfera represivă a părut mai destinsă, rezistența națională a renăscut. Așa s-a întâmplat între 1956-1964, după care a putut să se manifeste generația, '60, apoi momentul perestroikăi gorbacioviste, între 1985-1991. Evenimentele care au făcut posibilă prima destindere de după 23 august 1944 au fost moartea lui Stalin și retragerea armatei de ocupație din România, în 1958: „Profitând de această aparentă liberalizare a vieții politice și culturale un grup de scriitori - critici și istorici literari, Vasile Coroban, Ion Vasilenco, Gheorghe Bogaci, Nicolae Romanencu, Eugen Rusev, M. Ianover, sprijiniți și de poeții și prozatorii George Meniuc, Petru Zadnipru, Andrei Lupan, dar mai ales de tinerii care debutau în literatură în acea vreme - încep o curajoasă acțiune de introducere în circuitul cultural și în programele de studiu din școli și universități a operelor clasicilor literaturii române, a marilor compozitori, o campanie publicistică de revenire la principiile autonomiei esteticului."[7] Se înregistrează chiar acte de protest precum cel al lui Paul Mihnea, care adresează un *destul* celor care l-au acuzat ani în șir că e „rupt de viață". Imediat, George Meniuc îl potolește pe rebel, acuzându-l de „«căutări» bolnăvicioase, individualiste" etc. „Indisciplinatul" revine la „limbajul vetust" din poemele ample (*Baștină*, 1959), dar își ia revanșa din 1966, când scrie din nou în limbaj modern[8]. Atunci se impune generația lui Grigore Vieru, Emil Loteanu, Petru Cărare, Vasile Vasilache, Victor Teleucă, Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Ion Vatamanu ș.a., apoi „al doilea val": Nicolae Esinencu, Mihail Ion Ciubotaru, Gheorghe Cutasievici ș.a. Vasile Coroban încearcă să dezbată *specificul național* în literatură: *Noțiuni despre specificul național în literatură și măiestria artistică* (în „Nistru", nr. 2/1959), riscând „reacția violentă a autorităților comuniste"[9], un vechi stalinist ca Emilian Bucov condamnându-l cu violență, în ziarul „Cultura Moldovei" (26 aprilie 1959). Sunt repede înăbușite și alte atitudini „naționaliste" și „antisovietice". Poemele ironice ale lui Petru Cărare, din „Nistru" și „Chipăruș", determină să fie dați afară de la conducerea acestor publicații veteranii Petru Zadnipru și George Meniuc. În 1956, au revenit din temnițele sovietice Nicolae Costenco, Emil Gane, Nicolae Țurcanu și Nicu Stegaru. Primii trei încearcă întoarcerea la uneltele literaturii adaptându-se „realismului socialist", dar Costenco este repede sancționat pentru că a negat, în „Cultura Moldovei", că în poezia momentului ar exista tendințe „formaliste" și „moderniste"[10]. Insistențele lui Ion Vasilenco pentru reeditarea lui Constantin Stere au primit replica dură că acesta a slujit România regală, fiind „un proeminent naționalist burghez" și a comis crima de a fi fost președintele Sfatului Țării.

Ca și în Țară, generația '60 a avut rol decisiv în revenirea la estetic și specific național, simultan cu unele acte de frondă. Astfel, în 1966, muncitorul Gheorghe Muruziuc a înălțat tricolorul pe coșul înalt al fabricii de zahăr de la Cupcini. Dar evenimentele din 1968, când România a s-a opus vehement invadării Cehoslovaciei, au făcut ca mișcarea de renaștere națională din Basarabia să fie din nou reprimată. Scriitorii au încercat să reziste prin „evazionism", introducând parabola, fabula, alegoria în literatură. Petru Cărare se preface a scrie despre *jungla deasă a capitalului*, vorbind însă de „hoțul" pe care îl au moldovenii în casă (*Oaspete nepoftit*, din vol. *Săgeți*, 1972): „Noi avem un hoț în casă,/ Noi cu hoțul stăm la masă/ Ne-a ieșit odată-n cale/ Cu idei și cu pistoale/ Și acum să-ți ia, se-ndură,/ Și bucata de la gură,/ Și-ncă altă noutate:/ Ești dator să-i spui și frate./ Dar să-i dai în loc de pită/ Un calup de dinamită!". O disidență fățișă, cum apreciază Mihai Cimpoi[11], a unui „spirit critic incoruptibil". Și n-a fost singurul act de curaj, poetul vorbind despre politica imperială de colonizare etc. În aceeași vreme, poezia lui Grigore Vieru vorbea despre *casa părintească*, despre comoara alfabetului latin (*Comoara*), iar într-o poezie pentru copii, despre „trei culori" ale *Curcubeului*, pe când în volumul *Numele tău* (1968) includea poeme despre Brâncuși, Arghezi și Blaga, dedica poeme lui Nicolae Labiș și Marin Sorescu, identifica *mama* cu *patria*. Pe aceeași cale, pe urmele lui Mateevici, Victor Teleucă scria primul poem de despre limba română (*O altă limbă mai frumoasă nu-i*, 1959), de după ocupația sovietică, și tot el, cel dintâi, a dedicat poezii unor clasici români. Rezistenți prin literatură ai acelor ani vor fi și Gheorghe Vodă, Ion Vatamanu, Liviu Damian ș.a. Surprinzător să afli că începuturile literare ale lui Dumitru Matcovschi au fost destul de obediente (*Maci în rouă*, 1963) și chiar până mai târziu, în 1987 (*Tu, dragostea mea*), când apare și cunoscuta poezie *Basarabia*, al cărei text va deveni șlagăr, pus pe muzică de compozitorul Mihail Dolgan[12].

Capitolul al patrulea se ocupă de *Disidență și rezistență în poezia anilor 1970 - 1991. Poezia ca factor al redeșteptării naționale din Basarabia (1985 - 1991)*. În 1970, au avut loc două procese de răsunet, unul împotriva Liliei Neagu și a Asei Andruh, care au scris lozinci împotriva ocupației sovietice pe clădiri centrale din Chișinău, iar celălalt împotriva liderilor Frontului Național-Patriotic, reprezentat de Gheorghe Ghimpu,

Alexandru Usatiuc, Valeriu Graur şi Alexandru Şoltoianu, procese urmate de condamnări. Este momentul când o nouă generaţie intră în literatură, cea a „ochiului al treilea", reprezentată de Nicolae Dabija, Leonida Lari, Marcela Benea, Leonard Tuchilatu, Vasile Romanciuc, Efim Tarlapan, Iulian Filip, Eugen Cioclea, Andrei Ţurcanu, Nicolae Esinencu, Arcadie Suceveanu, Nina Josu ş.a., mulţi promovaţi de tânărul critic, pe atunci, Mihai Cimpoi, dar şi obstaculaţi de criticii oficiali ai regimului precum Valeriu Senic. Începuturile unora, în spiritul „hibridării culturale" sovietice, au fost obediente, ca şi ale multora dintre viitorii „postmodernişti". Claudia Matei radiografiază evoluţiile fără menajamente, în tonul general al cărţii. La debutul din 1979, Arcadie Suceveanu, de exemplu, îşi imagina patria ca „lumină supremă,/ timp şi spaţiu/ zămislit în jurul minţii lui Lenin", descoperind abia după 1989 *Arhivele Golgotei* (1990), titlul volumului de versuri care-i dădea adevărata măsură a talentului. La antipod, un Gheorghe Cutasievici înşela cenzura cu poemul *Asta-i Patria, etern cuvânt,* croit în acrostih - ROMÂNIA (1978). Acest poem a fost cerut insistent de redactorul cărţii, fiindcă fără poeme de laudă la adresa patriei sovietice era greu să treci de cenzură. Acrostihul a devenit răzbunarea autorului:

Ram vânjos cu frunza verde-n vânt,
Om cu dorul sevă din pământ,
Muncă, fericire şi avânt,
Înfrăţire-n faptă şi în gând,
Naştere din tot ce e mai sfânt,
Imn de măreţie răsunând -
Asta-i Patria, etern cuvânt!

Urmarea, de după descoperirea cuvântului ROMÂNIA: autorul a fost dat afară din serviciu, exclus din partid şi din Uniunea ziariştilor, sancţionat fiind şi redactorul de carte, criticul Ion Ciocanu[13]. Frica de ideologia sovietică a cuprins şi pe mulţi debutanţi din generaţia optzecistă. Doar două exemple: Nicolae Popa îşi dedica scrierile *„ideii măreţe de construcţie a comunismului"*, iar Emilian Galaicu-Păun credea că poetul trebuie să fie *stegar* al aceluiaşi ideal, identificându-se cu personajul gorkian Danco, „cel care şi-a scos inima din piept ca să ilumineze drumul maselor populare, devenit simbol al «jertfei comuniştilor» pentru viitorul luminos al omenirii"[14]. Nu e de mirare că postmoderniştii basarabeni, urmaşi mimetici ai celor din Ţară, nu s-au implicat decât cu puţine excepţii (între aceştia, Valeriu Matei, Andrei Ţurcanu, asimilat de unii cu optzeciştii, Aura Christi, stabilită în Ţară) în opera de renaştere naţională de după 1985. Spre deosebire de alţi cercetători, Claudia Matei nu consideră că „al treilea val" al mişcării naţionale din Basarabia (1987-1991) poate fi comparat cu celelalte două momente de destindere (1955-1965 şi 1968-1970): „Amploarea mişcării declanşate în primăvara anului 1987, deziderateleşi revendicările formulate au fost, incomparabil, mult mai ample, cu ecou social şi naţional mult mai larg. De la chiar declanşarea acestei mişcări, rolul scriitorilor şi, în special, al poeţilor a fost unul deosebit."[15] Într-adevăr, se poate spune că poeţii au făcut revoluţia naţională de la Chişinău, caz cu totul singular între fostele satelite şi republici ale Moscovei. Forţa emoţională şi militantă a cuvântului poetic a făcut minuni. Dacă în revoluţia română un poet ca Mircea Dinescu a jucat doar rolul *disidenţei*, fără dimensiunea *naţională*, verbul unor Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Dumitru Matcovschi, Leonida Lari, Ion Hadârcă, Nicolae Dabija (care a făcut din săptămânalul „Literatura şi arta" cea mai populară publicaţie românească a momentului, cu tiraje impresionante), Valeriu Matei, ca să-i amintesc doar pe aceştia, cântecele Doinei şi ale lui Ion Aldea-Teodorovici, puse pe versurile aceloraşi poeţi, au produs o mişcare uimitoare, de prefaceri profunde, doar în câţiva ani, o renaştere la care mai nimeni nu se aştepta, cu atât mai puţin liderii din al doilea eşalon de provenienţă kominternistă care au pus mâna atât pe puterea politică, dar şi culturală, la Bucureşti. Şi încă un moment, care a singularizat şi a dat forţă acestei mişcări: *asumarea, ca arheu renăscător, a geniului eminescian*, spre deosebire de Bucureşti, unde s-a dezlănţuit o campanie de denigrare şi de aşa-zisă „demitizare" a valorilor naţionale în frunte cu Eminescu. Cei mai de seamă poeţi au închinat texte remarcabile lui Eminescu, de la Victor Teleucă şi Grigore Vieru până la Nicolae Dabija şi Dumitru Matcovschi. În nr. 1 al revistei „Nistru" din 1988, s-a publicat pentru întâia oară, după 1940, *Doina* lui Eminescu. Se poate spune că nu întâmplător, datorită lui Mihai Cimpoi, centrul de cercetări eminescologice s-a mutat de la Bucureşti la Chişinău, unde s-a înfiinţat şi un Centru Academic Internaţional „M. Eminescu", iar de doi ani are loc, tot la Chişinău, un Congres Mondial al Eminescologiei. Statuile lui Ştefan cel Mare şi a lui Eminescu, din Parcul central chişinăuan, au devenit puncte şi spaţii sacre ale tuturor acţiunilor politice şi culturale din Basarabia. Pornind de la această realitate, Valeriu Matei a scris un documentat eseu intitulat *Rolul operei eminesciene în menţinerea conştiinţei naţionale a românilor basarabeni.*[16]

Sunt doar câteva aspecte la care invită, spre meditaţie şi cercetare, cartea Claudiei Matei, autoarea fiind conştientă că „Fenomenul rezistenţei, în general, şi al rezistenţei poetice româneşti, în special, îşi aşteaptă încă investigatorii."[17]

Note:

1. Claudia Matei, *Poezia rezistenţei în perioada ocupaţiei sovietice a Basarabiei,* Bucureşti, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române, p. 108.
2. *Ibidem,* p. 115.
3. *Ibidem,* p. 116.
4. *Ibidem,* p. 117.
5. *Ibidem,* p. 118.
6. Vezi pp. 123-131.
7. *Ibidem,* p. 133. Printre scriitorii clasici restituiţi vieţii publice: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Nicolae Milescu Spătarul, D. Cantemir, Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Alecu Russo, Alexandru Donici, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă,, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Alexei Mateevici, Mihail Sadoveanu, Mihail Sebastian.
8. *Ibidem,* p. 135.
9. *Ibidem,* p. 137.
10. *Ibidem,* p. 144.
11. *Ibidem,* p. 151, 152.
12. *Ibidem,* pp. 160-164.
13. *Ibidem,* p. 192.
14. *Ibidem,* pp. 193, 194.
15. *Ibidem,* p. 204.
16. Valeriu Matei, *Rolul operei eminesciene în menţinerea conştiinţei naţionale a românilor basarabeni,* în „Memoria", Bucureşti, nr. 3/2001.
17. Claudia Matei, *op. cit.,* p. 215. ■

Mercur

Grupul SubNord

Recent, la Bistrița, Dan Coman mi-a vorbit de un nou grup literar, pe care-l antrenează şi din care sînt toate şansele ca - în cea mai scurtă vreme - să iasă cel puțin o tripletă de poete/ poeți de anvergură națională. Să fie, fascicolul publicat în *Tribuna*, relicvariul adolescenței lor literare, pielea năpîrlită şi transparentă a splendizilor prădători textuali de mai tîrziu. Şi, în succesiunea modelor în regim de ffwd din literatura română contemporană, sper doar ca opt juni bistrițeni să se grăbească, dom'le, încet. **(Ştefan Manasia)**

Grupul **SubNord** a apărut la inceputul lui martie 2013. De atunci ne întîlnim în fiecare săptămînă, joia, de la 17, într-o sală a Centrului Judetean pentru Cultură Bistrița-Năsăud.

Dacă eşti în SubNord...

Trebuie să-ți placă zacusca.
Trebuie să te doară ceva.
Trebuie să bei cafea.
Ne vezi cel puțin o dată pe săptămână.
Ai cartierul general în ClassCafe, la masa cu doamna dezbrăcată.
Trebuie să fii îndrăgostit/ă de un/o poet/ă (John, Ana, Marin, Claudiu, Chivu etc.)
Trebuie să-ți placă Ada Milea.
Zici SubNord, nu „creative"
Trebuie să mergi la „Poezia e la Bistrița".
Trebuie să scrii.

RALUCA BOANTĂ

născută în 21 februarie 1996
elevă la Colegiul Național „Andrei Mureşanu"
Bistrița, clasa a XII-a

tu eşti femeia
eşti ceea ce li se spune bolnavilor de cancer
că nu o să primească prea curînd
de tine vorbesc părinții prietenii care vin în vizită
în tine aş investi dimineți scurte şi dese
despre tine se scriu cîntece în timpul ieşirilor cu cortul
pentru tine se campează în locuri răcoroase
şi se comandă tacîmuri pentru drumuri lungi pe maşină
ție ți se fac chei la comandă în caz de alzheimer
ți se cere să citeşti poveşti în engleză
de tine e nevoie cînd se stinge focul într-o tabără pentru copii
ți se cere şi ție părerea cînd se trece strada
tu eşti femeia
eşti ceea ce repet numai pentru mine
în poziție fetală
înainte de culcare

fredonez nişte vechituri
oamenii mă admiră în timp ce merg cît se poate de drept
mi s-a spus adineauri că până şi poezia e o formă a egoismului
port monologuri pentru hidratarea deprinderilor mele
dacă analizăm îndeajuns de aproape deposedez
dăunez oprim
mai vulgar ca oamenii fantomă

transform întotdeauna serile oamenilor nepotriviți
şi mă regăsesc în locuri de duzină

nu mă voi tatua nu voi plânge nu voi cânta rap
nu mă voi lamenta nu voi geme
voi încremeni înaintea fiecărui gest obscen
în public
nu voi fi nimic pentru că nu mi-am propus să fiu nimic

te-aş acoperi de jur împrejur cu mîinile mele
mi-aş lua din tine zilnic porția de atrocitate
te defăimez
voi stăpâni odată ego-ul meu
şi mă voi întoarce plină de considerație spre tine
răzbat ca să nu te privesc culcată pe spate
nimeni nu va mai fi acolo - vei şti că sunt eu
voi fredona vechituri şi nimeni nu mă va admira

poate dacă aş fi fost suficient de aproape
n-ar fi fost nevoie să fiu strigată pe nume
ca la începutul orei ca la sfîrşitul zilelor
şi poate că atunci m-aş fi bucurat să mi se spună
că semăn cu tata
că îmi stă bine cu părul prins în coadă sau că scriu bine
dar mi s-a mai spus şi că nu ştiu să primesc complimente
şi atunci m-am gîndit că aş putea să dau la psihologie şi am început să citesc
cărți care au pretins că mă învață despre complimente
şi am crezut că sunt tare am citit şi mai multe cărți
apoi încet încet am început să aud şi să văd mai bine
ca după curățarea urechilor sau vizite la oftalmolog
şi cînd vezi mai bine te bucuri mai mult atunci cînd te bucuri
te bucuri din tarsiene şi carpiene şi din claviculă
şi atunci cînd îl auzi pe tati vorbind cald cu mami parcă e vară
sau cînd te sună cineva de departe
sau o călătorie cu trenul şi flori de mac şi ape sau linii
trase între nori şi noi ca să ne delimităm extazul
sau nesiguranța momentelor în care închid muzica şi rămîn cu restul
sau cînd mă apropii de satul tău natal şi pierd semnalul şi nu te găsesc
şi totuşi mor să te găsesc ce fac
poate dacă aş fi fost suficient de aproape

ILINCA MARE

născută în 30 noiembrie 1995
elevă la Colegiul Național „Liviu Rebreanu"
Bistrița, în clasa a XII-a

***
Andrei, nu sta cu degetele-n priză!
Curentul electric e incapabil să te elibereze de inhibiții.

Uneori am impresia că încep să seamăn cu tine,
odată mi-ai spus că suntem frate şi soră
şi că ar trebui să ne comportăm ca nişte adulți.

Ştiu că minți,
Ştiu că îți amintești,
Ştiu că îți place să te îmbraci elegant.

Dar vodca e rece şi noi o bem din pahare de unică folosință.

***
Urmărea parcursul luminii de-a lungul gâtului ei
ca un lunetist neputincios
în câmp deschis.
Fusese în Spania de două ori şi nu se sfia
să-şi spele maşina
în spatele blocului.
Ştiuse că bătălia era pierdută încă din ziua
în care ea, zăpăcită,
îl salutase cu "Hola".

***
Când începe să se facă frig,
ne luăm catrafusele şi ne mutăm de pe balcon,
ne aşezăm în genunchi lângă frigider
şi aşteptăm să se închege laptele, să facem iaurt.
Între timp, lumina tot scade şi se depune praful,
eu îți croşetez ciorapi ca o soție iubitoare,
iar tu repari o veioză. Ce mariaj fericit!

ANAMARIA CLUJAN

născută în 14 ianuarie 1996
elevă la Colegiul Național „Liviu rebreanu"
Bistrița, clasa a XI-a

Ți-am spus că
octombrie e anotimpul gravidelor
în lidl la raionul cu lactate ne îngheață părul
şi ne mușcăm buzele.
de când te-ai angajat ca paznic de maşini
spăl perdele de la bucătărie
să scap de fumul tău de țigară.
după o săptămână
ai început să saluți câinele cu hola.
Şi vrei să pleci în Spania.
Nu uita
când lunetiştii se întorc acasă
nevestele lor sunt date dispărute.

Dormim pe partea stângă
Să ne dezmorțim oasele de pe partea dreaptă.
Când suntem supărați mâncăm zacuscă
şi pictăm pereții din cămară.
Ne ascundem fețele printre rafturi
şi începem să desenăm
o familie cu trei copiii.
Cel mai mic are părul roşu
şi poartă pantaloni de trening.
Fratele mai mare are părul blond
şi o cămaşă în carouri
iar sora mijlocie are părul negru
şi o rochiță verde.
Mama şi tata
Stau lângă uşă
şi la fiecare
5 minute apasă pe întrerupător.

pt sănătatea dvs,
evitați excesul de scriitori

n-am mai încercat să ne întâlnim
şi nici nu cred că vreau să-ți mai văd
mâinile scurte şi degetele galbene

Black Pantone 253 U

m-am săturat de atâta tutun
şi atâta cofeină câtă există în tine.
de când ne-am blocat în lift
la biserica evanghelică
mi-am spus că o să renunț
la pasiunea mea nebună pentru scriitori.
consumă prea multă cafea şi strică banii pe țigări.

ALEXANDRA TURCU

născută în 29 aprilie 1995
elevă la Colegiul Național „Liviu Rebreanu"
Bistrița, în clasa a XII-a

celelalte produse

mă cheamă alexandra.
trebuie doar să stau la geam şi să urmăresc
iepurii.

nu trebuie să mă bucur la comandă
nici să aşez merele în lădiță
sau să curăț zăpada de pe pervaz.

până o să se termine, am timp destul.
dacă mă apuc să-l citesc pe salinger,
îl citesc pe salinger până la capăt.
dacă încep să cresc papagali,
nu mă las până nu umplu casa cu papagali.

mă cheamă alexandra
şi trebuie să stau la geam şi să urmăresc iepurii.

suficientă

de când ți-ai băgat picioarele în el oraş,
au început să se schimbe multe pe-aici:
părul pe care îl arunc în wc după ce se scurge
apa din vană
e din ce în ce mai mult.
mătuşa nu se mai bucură când vine bunicul din
buc,
pentru că trebuie să fumeze în baie.
pisicii nu îi mai e deloc frică de apă.
dacă ar fi pe punctul de a se îneca,
ar muri liniştită.

sunt convinsă că
dacă mi-aş atârna cămaşa de noapte pe umeri
aş putea seduce orice bărbat.
şi apoi nu mi-ar mai fi frică de fluturi,
nu aş mai uita vreodată aragazul pornit
şi nu aş mai începe să tremur când
butonul devine cenuşiu.

totuşi, ți-aş dedica în continuare poeme.
trebuie să spun cumva că
despre iubire nu se poate vorbi decât într-un reg-
istru grav, că
de fiecare dată când mi-e frig, mă aşez în vană ca
într-un cuib.

în ultima vreme,
mă gândesc din ce în ce mai des
să mă îndrăgostesc de sam.

tabiet

era sâmbătă dimineața
şi tu îmi arătai cum lumina poate lua
carnea de pe oase fără să lase nicio urmă.

mi-ai făcut cafea şi mi-ai spus că
bătrânețea poate întârzia şi o sută de ani,
că nu e bine să ieşim încă din casă,
pentru că oamenii aşteaptă-n prag.

ne-am dat jos din pat
am pus oala cu mâncare pe aragaz.
am aşteptat

era sâmbătă dimineața
şi memoria era singurul mecanism
care ne ajuta să scăpăm de noi.

PAVEL TOMUȚA

născut în 19 decembrie 1995
elev la Colegiul Național „Liviu Rebreanu"
Bistrița, în clasa a XI-a

Încerc să conving o fată

1.
Mergeam la ciuperci cu maşina, la bază
urcam debranşați de net
în vârf motorul respira
în locul
nostru iubita stătea pe burtă
să asculte pământul
eu, undeva lângă
i-am zis să mă anunțe
dacă aude ceva
după un pumn de pământ strâns bine
mi-am dat seama

2.
am fugit în lanul de porumb
norii veneau
I-am pus mâna pe umăr
ea se agitase în linişte
Când am lămurit fata
că nu e de glumă

apoi am sărutat tulpina
unui porumb încă verde
"draga mea, încă iubesc
asta mai mult decât pe tine"

3.
Am sărutat-o pe frunte
şi am oprit radioul
I-am întins o cană cu apă
ea a plâns şi mai tare
Îmi zicea să nu o sărut
dar am făcut-o din nou
apoi i-am luat mânuța
şi i-am strâns-o puternic
îi plăcea să fac asta
"undeva în adâncul pădurii
e un lac,
iar în lac
e casa bunicii,
vrei să
mergem?"

4.
Rădăcinile erau cariate
de valurile ce nu se opreau
era un pas de la porumb
spre mal sau frunze
a spus că mă place
aşa cum sunt
iar eu am tăcut

Zi de lucru

Broaştele orăcăie
pulsând pământul sub ele
lanul de grâu
e uscat
o rândunică pe cornul de fildeş
cântă între mesteceni
Omul
cu furca-n mâini întoarce fânul
pe dealuri
vântul aduce numai praf
florile mor
vechea mlaştină e arsă în
fân sângeriu
soarele cu capu-n jos
într-o căldare

Eclipsa păpădiilor

capete de bizon
în vântul alb şi cald
păpădiile ascund -

pulsațiile pământului în mâna
greu rotesc vremea
ochii nu se mai cicatrizează
de la soare

trimite păduchii
şi urechelnițele
undeva sub pământ
acum când opresc acțiunea

FLORINA IULIA BUTACIU

născută în 14 martie 1996
elevă la Colegiul Național „Andrei Mureşanu"
Bistrița, clasa a XI-a

Uşă

Atunci ne vom ține iar de mâini
Şi vom privi stelele pretinzând că ne cunoaştem
Sau doar că nu ne-am uitat niciodată.
Vom cere vin fiert dar vom primi numai vin.

Nu e necesar să-ți doreşti să uiți.
Nu trebuie să faci eforturi suplimentare şi inutile.
Va veni o săptămână în care vei vrea tu singură
Să-ți aminteşti de locul nostru.

Lasă felinarele în pace. Ele n-au făcut nimic.
Nici măcar nu erau acolo. În schimb, tu da.
Şi totuşi nu e nimic diferit la noi.
Chiar nu mai ştii că tu mi-ai arătat stelele
Şi tot tu mi-ai zis să merg lângă foc
Deşi eu aveam impresia că pământul se mişcă?

- Nu, alea sunt doar avioane.
- Poate e un aeroport în cer.
- Cum vrei să văd carul mare dacă nu disting
osia?
- Nici măcar ăla mic?
- Unde e steaua polară?
Bine măcar că am primit haine largi şi groase.

Dacă te rog vii cu mine să-mi caut floarea?
Nu pot pleca de aici fără ea. ştii, eu mi-am
făcut-o.
Văd şi eu că e noapte dar poate o găsesc.
Doar pe aici pe undeva trebuie să fie.
Am găsit-o.
Acum poți să-mi laşi mâna.
Noroc!

Coşmar

Toți acei oameni pe care i-ai văzut
Pe bulevardul din capătul străzii
Vin de la psiholog unde au pus
Aceleaşi întrebări despre hipnoză.

Nu te doare, nu uiți şi nu pierzi nimic.
În afară de o secundă din tine.

12 Black Pantone 253 U

Dormi apăsat şi cu frenezie cauţi în viitor
Ceva ce ar putea semăna cu trecutul tău.

Nu. Cămaşa galbenă nu era pătată şi
Nu stătea pe spătarul scaunului tău.
Nu. Pantofii albi i-ai purtat doar atunci
Când ai pierdut joia autobuzul spre mare.
Nu. El nu te mai aşteaptă de cealaltă
Parte a bisericii pentru că deja s-a mutat.
Nu. Geamul era aburit, dar asta nu înseamnă
Că nu era acolo, doar că nu l-ai văzut tu.

Am vrut să plec chiar atunci când făcea cafea
Şi niciodată nu băusem cafea făcută de el
Aşa că am mai rămas puţin deşi trebuia să plec.
Au început discuţii şi întrebări fără răspuns.
Da. Asta era. Ai început să-mi povesteşti
C-ai vorbit cu el chiar dacă tu n-ai fost acolo.
Îmi poţi spune ce zicea?

Vă descurcaţi bine, continuaţi.

El e aici. Mereu

Roagă-te mai des
Când închizi ochii.
Şi crede în ei.

Ei întotdeauna ştiu unde când şi cum
E cel mai bine pentru tine. Mereu.
Dacă nu îţi vorbesc nu înseamnă
Că nu există pentru tine.
Tocmai pentru tine au fost trimişi.
Sunt înaţi, blonzi, miopi
şi au ochi albaştri. Cei mai albaştri.
Vorbesc rar şi pricep greu.
Deopotrivă te apară şi atacă.
Nu au răbdare.
- Tu niciodată nu înţelegi nimic.
Îi poţi îmbuna oferindu-le o milka simplă
Lasă-le lor şi porţia ta de cereale cu scorţişoară
Vorbeşte-le mai des. Cât de des.
Ei mâine vor pleca. Nu aştepta până atunci.
- Tu niciodată nu înţelegi cât de iubesc.

Caută-i oriunde
Când crezi că nu există.
Poate că vin în pijamale negre.
Şi traseul dinspre baie spre sufragerie
Îl întrerup cu un popas în camera ta
Să te sărute pe frunte fără cuvinte.
Şi pleacă.

ANDREEA PLĂIAN
născută în 17 aprilie 1995
elevă la Colegiul Naţional „Andrei Mureşanu”
Bistriţa, clasa a XII-a

***
Într-o bună zi tot o să fim salvaţi.
Nimeni nu va mai apăsa butoanele telecomenzii.
Nu vom mai auzi zgomote de bormaşină.
Vom fi doar noi.
Într-o bună zi vom întâlni dorinţa în Piaţa Roşie.
Noaptea va dansa pe ritmuri de Chopin.
Iar noi îi vom zâmbi doamnei de la colţul blocului.
O eşarfă albastră ne va lega mâinile
Şi aproape vom spune... noapte bună!

***
Îmi spune NU
Tu nu poţi, nu eşti în stare
Stai aici şi aştepţi să-ţi dea cineva un pachet de ţigări.
Laşi cafeaua să se răcească pe măsuţa din bucătărie
în timp ce el îşi cântă în RE minor.
348 de cuvinte nu-ţi ajung să descrii viaţa.
Cauţi în dicţionar cuvântul prodigios,
te gândeşti să-l notezi în carneţelul Nosa
Dar nu poţi, nu-i aşa?

***
Mi-ai zis că anii petrecuţi cu mine ţi-au distrus ficatul
că eu sunt cea care te limitează
îţi transform inteligenţa în senzualitate
nu vrei să-ţi mai prind încheieturile: pleci în Spania.
Îţi iei agenda şi pixul verde
te cazezi în hoteluri prăfuite
trăieşti ca un lunetist colorat
şi ştii zice doar atât
Hola!
Un pachet de Marlboro şi o cafea, por favor!

DIANA-GABRIELA VASILUŢ
născută în 12 iunie 1998
elevă la Colegiul Naţional „Liviu Rebreanu”
Bistriţa, clasa a X-a

Oyasuminasai! (Noapte bună!)

“Într-o bună zi tot o să fim salvaţi!”
Cea mai sfruntată minciună!
Nu e uşor,
Mai ales dacă e noapte.
Frunzele ard:
Lasă-le să ardă, lasă-le să moară.
Nimic nu se potriveşte acum,
Doar copiii se leagă cu părul de castani.
Îmi vreau bluza tricotată!
Dacă soarele va apune în Ursului,
Îmi va fi cald !
Nu voi mai avea nevoie de tine .
Primul taxi îşi va împrăştia creierul pe asfalt.
Informaţiile putrezite încă vor înflori
Iar eu voi dansa în ploaie.

Esenţă de toamnă

Aruncă-ţi prosopul în perete şi observă
Cum sângele îţi va redecora camera.
Eu te voi privi încet, învăţând cum să răcesc mai repede cafeaua
Mama îmi face un tricou din pielea ta
Iar tu încă încerci să îţi legi şireturile.
Ridic perna şi o arunc la gunoi.
Îmi place banca rece!
Mi s-a stricat şi fermoarul.
Asta e o totuşi toamnă perfectă.
Bum!!
Bucăţi din telefonul meu.
Hai să plecăm !
Nu vom fi ca ţăranii care sar de pe stânci
Pentru a simţi colţul unui parfum.
Ne vom pierde printre cruditâţi,
Ne vom căuta în plămânii distruşi de ţigări
Într-un final vom ajunge în coliba
făcută din manuale de anatomie.
Însă să ştii că toamna ultima bomboană mereu va fi mov.

■

parodia la tribună

Alexandra Turcu

celelalte produse

Mă cheamă Alexandra.
În fiecare joi, la ora 17 fix, eu pătrund

într-o sală a Centrului Judeţean pentru Cultură Bistriţa
şi, bucuroasă, imediat mă ascund
după o draperie să urmăresc poeţii

de la **SubNord**, care vin aici să-şi citească
sclipitoarele lor reflecţii asupra vieţii,
într-o aproximativă limbă românească.
Odată am ieşit după draperie şi eu...
„citeşte şi tu, mi s-a spus, dacă poţi...”

Mă cheamă Alexandra, am început să citesc, cu greu,
dar n-am mai terminat, că au fugit ca iepurii toţi!

Lucian Perţa

■

Golem Adam şi Eva

Black Pantone 253 U

„Deconspirarea" lui Adrian Marino? (II)

Adrian Dinu Rachieru

Să ne amintim că debutul său, „precipitat", la 18 ani, în *Jurnalul literar* (nr. 43/22 octombrie 1939), consacrat lui H. Sanielevici, încerca să afle „fragmentele viabile" din opera unui critic controversat, un spirit asociativ, de un eticism intransigent, „celebru" pentru faimosul tablou sinoptic (luând în cătare „literatura sadovenistă"). Încrezător la modul fanatic în disciplină (ca program auto-impus), iubind seriozitatea, râvnind durabilitatea, fiind lucid, perseverent, auster, riguros şi, inevitabil, insubordonat, primul Marino era deja „uşor mizantropizat". Era convins că epocile culturale nu sunt „blocuri distincte". În consecință, frisonat de ideea continuității, va pleda pentru „reîmprospătarea memoriei", cercetând – cheltuind erudiție – filiațiile, cazurile de precursoriat, coincidențele „tulburătoare" etc. cu fermitate politicoasă. Pe de o parte, sedus de monumentalitate, pledează pentru durabil, absolut şi înțelege travaliul scriitoricesc ca o activitate pentru veşnicie; pe de altă parte, culege cotidian probe care îndeamnă la scepticism, spulberând falsele certitudini. Cum civilizația românească „produce mizantropi în serie", iată că tânărul Marino, înarmat cu acest adevăr, laudă atitudinea recluzivă a lui Pandrea (comentând colecția de aforisme din *Pomul vieții*). şi face din pilda solitudinii (*amitié sans intimité*) un crez de-o viață, pledând (de pildă, în 1946, în *Națiunea*) chiar pentru „terapeutica singurătății". Încât arheologii receptării pot afla acest îndemn (respectat) în paginile de început, după cum „neajunsurile tipice" ale criticii foiletonistice, „primejdia" cronicii literare erau denunțate vehement tot în acei ani (vezi *Națiunea*, 2 ianuarie 1947), poliția literară (după vorba lui Massis) fiind sabotată de înfloritoarea mentalitate tranzacțională. Evident, Marino nu se împacă deloc cu acea „viziune comodă, bonomă, excesiv cordială", vădind partizanatul, absența ideologiei ori erupțiile huliganismului cultural, disprețuind „tomurile groase". Pune în discuție, maturizat brusc, sfătos, responsabil, cultura publicistului român (cazul Ion Caraion, considerat „semidoct") sau difuziunea literaturii noastre (urmând a fi „descoperită"), lansând interesante propuneri. În fine, deja ex-centric, e nemilos, vitriolant cu „spiritul de ceată", sectarismul (şi atunci în vogă), premierea în cerc închis (v. *Premiile literare*, 1947) şi se bate pentru afirmarea energică a ideii de construcție pe care, de altminteri, o va ilustra cu superbie, credincioşie şi efort benedictin, în pofida rafalelor de răutăți care i-au însoțit truda.

E drept, mai târzior, va recuza iritat „faza călinescian-impresionistă" şi va deplânge eclipsa spiritului critic, considerând că despre o tradiție a reflexiei critice româneşti nu poate fi vorba. În 1941 lăuda *Istoria* călinesciană, evidențiind „programul arhitectonic" şi scara de valori impusă. „Despărțirea" era, însă, inevitabilă. Şi nu doar pentru rezervele hermeneutului, acuzând mediocritatea, literaritatea, desincronizarea şi dezideologizarea criticii noastre, subdezvoltată şi refugiată în „rezervația" foiletonismului. Intră în discuție, explicit în anii postdecembrişti, pactul „divinului critic" cu noua putere, mizantropul devenind, în coloanele *Contemporanului*, un optimist „aprins". „Dumirit", mântuit, sârguincios, manevrând limbajul triumfalist, Călinescu se va pocăi (îndoctrinat oare sau doar apelând la clişeistica vremii?), cântând omul nou şi „dezrobirea" adusă de noul regim, asigurându-ne – prin tabletele din revista diriguită de G. Ivaşcu – că nu e vorba doar de o „evoluție verbală". Încât, oripilat de acest oportunism cinic, de lipsa de reacție a mentorului (restanțier la capitolul moralității) când, deportat, i-a solicitat sprijinul, în fine, poate şi de primejdia epigonismului, ca „temere subliminală" (cf. Ion Buzera), Marino va respinge ulcerat eticheta (circulantă) de „călinescian". Chiar dacă, în tinerețe, cum sesizează N. Mecu, a fost, indiscutabil, şi călinescian. Ruptura față de cel care a devenit marele său „eşec" nu exprimă doar un paricid simbolic (cf. N. Mecu), ci o disjuncție personală, exacerbată.

Ceea ce, în general, deplânge Marino, un român atipic, este cronica noastră neseriozitate, probată îndelung în Istorie. Face, astfel, figura unui ins deziluzionat, ridicol, cu destin „deviat" (grație conjuncturilor), fugind de „reducția la literatură". Din recolta „de tinerețe" mai semnalăm un articol puțin cunoscut, se pare, dedicat Poetului național (v. *Națiunea*, nr. 378/28 iulie 1947, p. 2). Acolo, A. Marino constată (deprimat) că „doar micile culturi se mândresc cu poeți naționali". Ar însemna – raționează Marino – că Eminescu îşi subordonează, ca punct terminus, întreaga literatură română, sleindu-i potențele şi refuzându-i „perfectibilitatea". Încât, concluzia se impune de la sine: sintagma e „nefericită", ea face din marele poet un „exponent propagandistic", consolându-ne indefinit şi se cuvine rapid eliminată din vocabular, trădând tocmai „spiritul de mică cultură". Ceea ce, din fericire, nu s-a întâmplat chiar dacă şi azi abundă controversele. Visând, cu „tenacitate", la o mare cultură, implicit la o contagioasă voință de creație pe suportul unei literaturi organice, Marino ținea să ne avertizeze: „a nega opera lui Eminescu este semn de patentă inepție".

În totul, volumul în discuție ne îngăduie să ni-l apropiem pe tânărul Marino pe linia unei continuități, greu de bănuit, să recunoaştem, în contextul încercărilor traumatizante pe care le-a traversat. Neconcesiv față de sine, cu vocație de constructor (inclusiv „construindu-şi" izolarea), o personalitate puternică şi, deopotrivă, vulnerabilă, un inoportun „marginalizat", nemulțumit, acrit de viață literară („coruptă", veninoasă), găsind că singurătatea (pe care a cultivat-o) ar fi o „calamitate naturală". Şi străduindu-se, de-a lungul unei vieți, să atingă râvnita obiectivare, o „decolorare" stilistică, cumva depersonalizantă. Ultimul Marino poate fi „citit", embrionar, în scrierile de junețe. Epocă edificatoare, neîndoielnic, anii de ucenicie nu-i oferă, însă, „amintiri frumoase". Cititor insațiabil, cu program, spirit independent, iritant, străin de discipolatul obedient, biciuind megalomania literară, Marino îşi mărturiseşte, repetat, neadecvarea la viața literară, trăgând – în timp – toate ponoasele.

Chiar înainte de a fi apărut în librării, *Viața unui om singur*, anunțata carte „de memorii" a lui Adrian Marino, a provocat frisoane în tabăra literatorilor. Pe linie anecdotică, putem inventaria, amuzați, astfel de reacții, de la ieşirile cinic-vituperante, chiar golăneşti, până la cele „creştineşti" (vezi iertarea lui Eugen Simion). Le vom ignora însă. Mult mai important ar fi, credem, să discutăm – dovedind calm analitic – modelul propus de ideocriticul clujean şi consecințele lui (fertile ori ba) pentru spațiul nostru cultural. Seismul Marino va trece; la fel, şi replicile oferite prompt de unii dintre cei „încondeiați".

În fond, Marino propune – recapitulându-şi viața – un document de epocă, colorat subiectiv, fireşte. Recunoscându-şi repulsia organică pentru viața literară (care l-ar fi „tolerat" doar), denunțând incompatibilitatea cu unii maeştri spirituali (de la „marele eşec" G. Călinescu până la „şcoala Zaciu" ori „mafia Liiceanu-Pleşu"), condamnând satelizarea şi contextul superbalcanic şi cerând, imperativ, un viril spirit critic, exersat fără eclipse, veştejind módele (de la „năism" la „noicism" etc.).

Adrian Marino, fără a aduce, neapărat, „idei total noi" vine cu o viziune constructivă. Nu e vorba, subliniem, de un program de ultimă oră, întocmit cu o grabă frivolă, ci de o preocupare veche, slujind prin cărți temeinice crezul europenist. Ins pragmatic, cu o viziune utilitaristă, „funcțională" în cultură, hermeneutul dorea să impună şi la meridianul nostru un tip specific de mentalitate, cultivată prin muncă, profesionalism şi metodă. Ar fi vrut, aşadar, o țară bogată, civilizată, bine organizată, respingând improvizația şi intrând, prin „opere competitive", într-un dialog cultural real. Aducând, cum memorabil s-a exprimat, Europa acasă, transformând-o într-o realitate locală, intimă, organică. Pricină pentru care se războieşte cu „românismul metafizic" şi extremismul etnicist, cu nebuloasa mistică, recuperând – prin explorări în adâncime – gândirea iluministă-raționalistă, având o tradiție românească de peste două secole. Paşoptismul cultural, scrie A. Marino, a avut „intuiția profund constructivă a vastelor proiecte, fie şi nerealizate integral". Animat de astfel de proiecte, Marino pledează neobosit pentru actualitatea ideologiei culturale paşoptiste, răspunzând „unor necesități şi lacune culturale evidente, de o importanță esențială, decisivă". Neopaşoptismul său ne împinge spre civilizație, modernitate, europenizare, definind un program „de bază", latent în anii dictaturii (afişat, totuşi, prin titluri „ostentative"), devenit exploziv, chiar militant, după seismul decembrist. Marino era convins că ne aflăm în fața unui „nou început", a unui moment de esență neopaşoptistă şi credea cu tărie în şansa regenerării.

Ca „recapitulare finală", volumul lui Marino („irevocabil postum"), scris în 1999, nutrit chiar de un masochism al rememorării este, deopotrivă, o autobiografie intelectuală şi culturală şi o colecție de amintiri subiective, sentimentale, reconstituind – suntem preveniți – „adevărul meu". Opusul cu pricina, iscând un mic seism în tabăra literaților (evident, orgolioşi şi supărăcioşi), văzut ca „o reglare de conturi", a iritat pe mulți. Marino ştia că „pe verdictul posterității nu se poate paria". În consecință, fără a fi o răfuială postumă, *Viața* sa se vrea cartea „cea mai liberă". Şi propune imaginea socială a unui individ neadaptabil, neîncadrabil, iubind (de voie / de nevoie) recluziunea; seria de exemple ilustrează o anume tipologie, după cum lunga rememorare evidențiază suferința, tinerețea furată, uzura morală etc., dar şi voluptatea de a fi independent. Dacă soarta acelui manuscris (devenit *Viața unui om singur*) i se părea incertă, chiar incontrolabilă, figura lui Marino devine, recunoştea însuşi autorul, categorială.

Cum viața literară i-a oferit „cele mai proaste amintiri posibile", cu obstacole, frustrări, meschinării, răutăți, gelozii etc., nici puseele resentimentare nu puteau lipsi. Mai mult, moravurile „vieții literare" (vai, detestabilă!), suportând sarcasmul confraților şi atacurile veninoşilor poligrafi (megalomani, negreşit), l-au mizantropizat. Marino, un ins hipersensibil, constată că la noi „polemici de idei nu există". Totuşi, dactilograma devenită carte,

14 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Distrugerea Universității și noua barbarie

Ovidiu Morar

Într-o carte apărută în traducere românească relativ recent (*Barbaria*, Ed. Institutul European, Iași, 2008), filozoful francez Michel Henry semnala intrarea lumii occidentale („civilizate") într-o nouă eră a barbariei. Spre deosebire însă de barbariile anterioare, ce au marcat declinul și prăbușirea marilor civilizații (sumeriană, egipteană, persană, greacă, romană, bizantină etc.), cea de acum s-ar caracteriza prin distrugerea sistematică a culturii nu de către vreun dușman extern, aflat în afara acestei lumi, ci de către ea însăși, printr-un paradoxal efort suicidar de negare a propriilor valori spirituale (ale artei, eticii și religiei). Proclamarea cunoașterii științifice drept singura formă valabilă de cunoaștere și a pragmatismului economic drept singurul criteriu de validare a valorilor a condus – afirmă autorul – la exilarea disciplinelor umaniste înspre marginea câmpului de interes al educației, ceea ce nu poate să conducă, desigur, decât la formarea unor oameni incompleți, fatalmente săraci din punct de vedere spiritual.

Într-un capitol independent, intitulat *Distrugerea Universității*, Michel Henry consideră că, dacă finalitatea Universității a fost întotdeauna aceea „de a transmite cunoașterea în cadrul unui învățământ, de a o spori în cadrul unei cercetări" (p. 218), se poate constata că această finalitate a fost în ultimul timp abolită. Filozoful pune distrugerea Universității pe seama „lumii tehnicii", prin două modalități esențiale: suprimarea statutului ei privilegiat, de lume autonomă guvernată de legi proprii – invocându-se principiile democratice și idealul pragmatic al utilității / eficienței învățării – și „expulzarea culturii în afara Universității înseși" prin marginalizarea și chiar eliminarea disciplinelor umaniste (adică tocmai a acelor discipline menite să-l formeze pe om) din programele de studii universitare.

Însă dacă Michel Henry considera drept singură cauză a distrugerii Universității (și a apariției barbariei moderne) schimbarea de paradigmă epistemologică generată de revoluția științifică galileană (în urma căreia cunoașterea științifică a devenit unicul mod de cunoaștere acceptabil), o altă cauză evidentă e masificarea societății, generalizată astăzi. Dacă într-un eseu publicat în 1930, *Revolta maselor*, filozoful iberic Ortega y Gasset constata dezolat că, în societatea vremii sale, masele își impuseseră deja propriile gusturi și propriile valori, astăzi fenomenul de masificare a ajuns, se pare, la ultimele sale consecințe: se vorbește acum în mod obișnuit de cultură de masă, informare în masă, învățământ de masă etc. În programa studiilor universitare, un moment decisiv care a marcat trecerea de la universitatea de elită la universitatea de masă a fost Procesul Bologna, a cărui principală miză, de altfel, după cum aflăm dintr-un text explicativ, a fost pur economică („de a dezvolta în Europa o economie competitivă, bazată pe cunoaștere", www.bacmd.com) și care a impus existența a trei cicluri de studii universitare: licență, masterat și doctorat. Dacă înainte doctoratul și chiar licența nu erau pentru fitecine, acum acestea au devenit teoretic la îndemâna oricui, cu condiția să fie un bun platnic. Constrânse, ca orice întreprindere capitalistă, de criteriul rentabilității economice, universitățile au ajuns a face compromisuri din ce în ce mai mari în privința calității învățământului, admițând acum pe porțile lor semianalfabeți și scoțând pe bandă rulantă semidocți cu diplomă de doctor. Cohorte de antropoizi complet lipsiți nu numai de pregătire, ci – mai grav – și de dorința de a se instrui iau astăzi cu asalt Universitatea, perfect conștienți că nu mai e de mult o Bastilie greu de cucerit. Ce-i mână pe ei în astă luptă? Evident, dorința imperioasă de a obține o patalama care să le ateste calificarea în vederea dobândirii unei slujbe oarecare (că, de, e greu astăzi cu slujbele!). Dacă înainte studenții (ce reprezentau elita societății) intrau în Universitate cuprinși de un adevărat sentiment de pietate, ca într-un templu maiestuos închinat zeiței Sophia, astăzi ei dau năvală tropăind, convinși că aici nu mai e niciun zeu de venerat (excepțiile, din ce în ce mai puține, sunt sortite să se piardă în vacarmul general). Din rândul acestora se vor recruta viitorii specialiști, dintre care o bună parte vor ajunge, desigur, la rândul lor profesori și așa mai departe, până când Universitatea va deveni (dacă nu cumva a devenit de mult) o simplă școală de cadre, un fel de talcioc (cultural?) de unde oricine își va putea cumpăra exact diploma de care va avea nevoie.

Ei și, ce-i rău în asta? mi-ar putea replica vajnicii apărători ai principiilor democratice. De ce să nu avem o Universitate deschisă tuturor? Acestora le-aș răspunde cu un citat atribuit unui bine-cunoscut om politic (chiar dac-o fi apocrif, nu e de bună seamă departe de spiritul „gândirii" acestuia, ce reflectă în fond, prin absurd, „trend-ul" din sistemul românesc de învățământ actual): „E inadmisibil ca niște cetățeni ai României să nu aibă acces la studiile superioare doar din cauză că nu știu să scrie sau să citească. Vrem învățământ și manuale universitare într-o limbă pe care și analfabeții să o poată înțelege. Nu e vina lor că sunt analfabeți, așa s-au născut, nu au ales să fie în felul acesta." (www.timesnewroman.ro) N-ar mai fi de adăugat decât că acest deziderat, oricât de absurd ar părea încă unora, s-a împlinit deja, iar Universitatea „Spiru Haret", invocată de unii ca exemplu, nu e, din păcate, un caz singular. Ca pretutindeni de altfel în societatea capitalistă contemporană, cererea, după cum se știe, determină oferta. În lipsa unor studenți instruiți și motivați în instruirea lor, universitățile se văd nevoite să coboare singure nivelul de instruire. Mai mult, în absența unei finanțări serioase de la buget, universitățile au ajuns să uzeze de toate mijloacele de seducție de care dispun pentru a-și atrage studenții plătitori de taxe, care la rândul lor au ajuns astfel să se considere exonerați de orice răspundere, ba chiar să creadă că e dreptul lor să fie promovați fără o minimă pregătire, să treacă deci prin facultate ca gâsca prin apă (sugerez în consecință ca bine-cunoscutul slogan comercial „Clientul nostru – stăpânul nostru" să fie afișat de acum înainte și deasupra intrării în fiecare universitate, eventual sub forma: „Studentul nostru – stăpânul nostru"). Masele, de altminteri, nici nu au nevoie de știință (nici măcar de alfabetizare), ci de pârghii și proptele sociale. La întrebarea dacă nu cumva are de gând să rămână în învățământ, o studentă îmi răspundea deunăzi, cu un amestec straniu de regret și ușurare: „Fiți liniștit, noi nu putem fi ca *voi*." No comment.

Dar cum, s-ar putea mira alții mai „elitiști", universitarii nu se pot împotrivi totuși barbariei? Bineînțeles, nu se poate nega că există încă destui (deși din ce în ce mai puțini) care încă se încăpățânează să refuze concesiile (unii dintre aceștia, mai bravi, au ales chiar să părăsească sistemul în semn de protest). Tocmai de aceea, ei sunt de regulă marginalizați (în sensul că nu beneficiază, ca ceilalți, de recompense substanțiale pentru slujirea cauzei) și chiar hărțuiți de conducere pentru a se conforma politicii acesteia de supraviețuire cu orice preț (de pildă, conducerea unei universități poate tolera sau chiar încuraja presiunile studenților slabi exercitate – sub forma „pilelor" sau a anonimelor denigratoare – asupra profesorilor care refuză să-i promoveze). Cum se poate totuși explica acest penibil conformism la niște intelectuali, spirite libere prin definiție? Mai întâi că, în ultima vreme, conducerea universităților e alcătuită adesea din tehnicieni oarecare, nu din intelectuali de prestigiu, ca odinioară (actualmente, rectorul, decanii etc. nu trebuie să fie mai mult decât niște administratori); de altfel, însuși termenul *intelectual*, definit de unii ca o „contraputere critică" aptă „să se opună forțelor ordinii economice și politice" (v. Pierre Bourdieu, *Regulile artei*, Ed. Art, 2007, p. 429), nu mai pare potrivit pentru a desemna categoria în discuție (excepțiile, iarăși puține, nu infirmă regula). În al doilea rând, aceștia oameni sunt, desigur, interesați să-și păstreze cu orice preț privilegiile (cu adevărat extraordinare) pe care singuri și le-au acordat, conform zicalei: „Cine împarte parte-și face." Nimic de mirare deci ca ei nici să nu țină morțiș la păstrarea unor standarde de calitate rezonabile atât în ceea ce privește învățământul, cât și în privința cercetării științifice (conducerea unei universități poate, de pildă, să-i „sfătuiască" pe profesori să nu fie prea severi în notarea studenților, să le sugereze, în loc de o activitate didactică și de cercetare serioasă, dar remunerată cu un salariu in-decent, să-și piardă vremea cu contracte și proiecte finanțate de alții – importante numai întrucât aduc bani universității –, sau să le ceară pur și simplu implicarea în proiecte educaționale inițiate de universități cu trist renume, precum cea sus-menționată, în urma unui veritabil troc încheiat cu acestea, căci, nu-i așa: „Scopul scuză mijloacele.")

De la înființarea ei, cu mai bine de opt veacuri în urmă, Universitatea a reprezentat un spațiu privilegiat destinat exclusiv activității intelectuale, scopul ei fundamental fiind cunoașterea (de aceea, intruziunea factorilor politici sau economici în activitatea ei nu a fost până acum tolerată decât, poate, pentru scurtă vreme și cu minime consecințe, în timpul dictaturilor din secolul trecut). Astăzi, situația s-a schimbat. Asistăm la o bulversare totală a întregii activități universitare sub presiunea economicului și a politicului, iar rezultatul nu poate fi decât unul singur: triumful inconturnabil al barbariei.

■

---

depusă la fondul Adrian Marino de la BCU „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca diferă de prima versiune, aceasta din urmă fiind „prea anecdotică", cu exces factologic. Cum figurile culturale sunt personaje publice, cum polițe de plătit se vor găsi mereu, nici tratamentul marinesc, în pofida efortului de obiectivare, nu putea rata prilejul de a blama, de pildă, egotismul de clan universitar (cazul Zaciu), susținut de cel „paraşutat de soartă la Cluj" ori „mafia" Liiceanu-Pleşu-Patapievici, o „troică" mereu jumulită. Și lista e bogată! Deși inasimilabilul Marino încearcă a-și expune (chiar obositor-repetitiv) sistemul, manevrând idei depersonalizate, interesul cărții a fost confiscat de spectacolul rivalităților literare. Și a unor regretabile inexactități. Fiindcă s-a vrut ideolog, nu beletrist, deci „un autor deviat", în război cu mentalitatea totalitară ori fundamentalismele de tot soiul, cu foiletonismul, fragmentarismul și poetocentrismul, cu legea satelizării / colonizării culturale, Adrian Marino reprezintă la noi cultura alternativă (prin continuitate, tenacitate, studiu organizat, documentare etc.) și, mai ales, prin program (himeric, „internaționalist", scientizant, fiind „un român care știe să vadă"). Și iscând o antipatie profundă, expediat / marginalizat sub etichete bizare (colecționar de fișe, extravagant, autor dicționarizabil, producând cărți indigeste etc.) Un *outlaw* literar, scria chiar cel în cauză, în prelungită criză de identitate, având de înfruntat contratimpul istoric. Oricum, un autor major, de importanță reală, dorind culturii românești un alt destin. Și o altă direcție, vizând monumentalul.

(va urma)

■

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Pe urmele unui intratabil sentimental

T. Tihan

Prin datele spiritual-afective, menite să-i exprime identitatea, existența lui Perpessicius se face resimțită şi în sfera propriei creații, reuşind, până la urmă, să se impună ca o marcă distinctivă a acesteia. Este trăsătura pe care o avea în vedere şi criticul atunci când, vorbind parcă *pro domo*, ținea să ne aducă aminte, prin una sau alta din "mențiunile" sale, că nicio operă de artă nu rămâne străină de experiențele pe care le-a trăit semnatarul ei[i]. De aceea, forțând puțin nota, am fi tentați să spunem că, indiferent de genul în care prinde contur, literatura în care se exersează criticul tinde să fie una predominant biografică până şi în momentele în care, prin forma pe care o îmbracă, ea n-ar mai fi constrânsă să fie astfel. Căci, dacă poezia pare a fi obligată, prin natura ei, să se constituie după regulile specifice oricărei sensibilități egolatre, povestirea şi romanul se structurează, în schimb, potrivit altor rigori, cu toate că şi în spațiul lor se pot regăsi oricând şi interpretări mai personale ale realității de la care pornesc[ii].

Dincolo, însă, de finalitățile pe care le poate avea în ordine estetică, mai important de reținut e faptul că un asemenea tip de creație stăruie asupra unor clipe de viață în care şi autorul ei a fost implicat, nu atât din simpla dorință de a le rememora, cât, mai ales, pentru a le da acestora posibilitatea de a-şi regăsi semnificația pe care chiar împrejurările le-au acordat-o inițial.

Privite sub acest aspect, poemele şi prozele lui Perpessicius, ca şi o parte din eseistica sa, au şi o tentă documentară, întrucât fac evidente şi urmele unei istorii care l-a adus nu o dată şi pe scriitor în prim-plan, îngăduindu-i să fie uneori mai autentic în cadrul propriei opere decât ni
l-am putea închipui în manifestările sale obişnuite, de fiecare zi.

E aici paradoxul oricărei creații care se pliază prea mult pe tiparele unei vieți pentru a nu fi ispitită să le reia, fie şi reduse la esență, şi într-un cadrul ficțional. Oricum, oprindu-se asupra unor evenimente care au avut o însemnătate aparte pentru el, criticul caută să surprindă mai totdeauna în cuprinsul lor şi ceea ce îl reprezintă ca scriitor şi om.

Pentru a-i trasa cât mai coerent profilul moral, este, însă, necesar să ținem cont de toate acele fapte şi întâmplări în care s-ar putea regăsi fie şi o parte din atributele apte a-l defini. Or, numai dezvăluind liniile de forță care i-au dat personalitate, am avea şi posibilitatea de a vedea ce-i reprezintă credibil existența în una sau alta din manifestările ei. Procedând astfel, am ajunge, în tot cazul, şi la alte încheieri decât cele care s-au făcut cunoscute până acum pe seama acesteia. Pentru asta, am avea, însă, nevoie de o mai mare larghețe de spirit în aprecierea aspectelor menite să pună în evidență şi latura mai intimă a vieții criticului.

Insistând asupra acesteia, am avea, oricum, şi şansa de a descoperi ceea ce este cu adevărat esențial în modul ei de a fi. Fiindcă numai prin intermediul înfățişărilor care îi sunt specifice, poate fi surprins Perpessicius în toată umanitatea sa. Or, prin felul său de a fi, el ne obligă să constatăm că sub acelaşi unic chip coexistă şi „personajul" capabil să-l exprime în cadrul existenței sale publice, dar şi omul mai sufletist, pe care realitatea îl constrânge să rămână mereu în umbra celui dintâi. Acest sensibil visător revine, însă, în prim plan ori de câte ori viața îl determină să-şi pună în joc sentimentele. Este şi ipostaza care-i permite să aibă şi suficient spațiu de manevră, pentru a-şi putea proteja relațiile şi a-şi face, astfel, uitate iubirile. În felul acesta, el elimină şi riscul de a se pune într-o situație incomodă față de ceilalți. Pentru că oricât de libertin s-ar vrea, criticul ține, cum ar spune nenea Iancu, şi la onoarea sa de familist. De aceea va şi tinde să țese în permanență un văl impenetrabil de mister în jurul său. Iar când, rareori, simte, totuşi, nevoia să-şi mărturisească păcatele, îi va alege drept confidenți doar pe cei care par a fi mai aproape de sufletul său[iii].

În felul acesta, Perpessicius tinde să-şi construiască o existență personală, mai adaptată propriei subiectivități, dar şi capabilă să se înscrie fără prea mari dificultăți în ritmurile existenței sale în plan social. De aceea una şi pare s-o continue pe cealaltă, chiar dacă între ele nu se restabileşte totdeauna şi o reală punte de comunicare. Iar asta şi face ca biografia criticului să aibă, pe alocuri, şi o alură uşor mateină. Căci ea se pune deliberat „sub pecetea tainei", tocmai pentru a-şi putea păstra neatinse secretele.

Ele s-au pus, până la urmă, în evidență, ca simple realități de domeniul istoriei literare după ce Perpessicius a trecut în lumea umbrelor. Un merit deosebit, în această privință, l-a avut chiar cel care a fost fiul acestuia. Prin străduania lui au ajuns până la noi şi cele mai importante informații şi documente ce se păstrează în arhiva familiei. Punându-le şi la îndemâna altor cercetători, Profesorul Dumitru D. Panaitescu[iv] ştia că numai pe această cale putea contribui şi la o mai exactă cunoaştere a vieții şi creației tatălui său. Căci, oricâte rețineri de ordin afectiv va fi avut, el nu putea să uite, totuşi, că nimic din existența criticului n-ar trebui ignorat, de vreme ce doar astfel s-ar putea limpezi unul sau altul din adevărurile pe care ea le-a exprimat.

Efortul său e cu atât mai de apreciat, cu cât pune în discuție chiar punctele nevralgice din biografia părintelui său. Or, privind-o prin prisma unor documente ce-i rămăseseră lui însuşi necunoscute prin ani, italienistul va fi avut, poate, şi surpriza să afle că trăise multă vreme alături de un om pe care doar cu greu îl mai recunoştea. Într-atât de neobişnuit i se va fi părut, în anumite momente, felul de a fi al acestuia. Descifrându-i însemnările, va fi avut, oricum, impresia că se află în fața unui Perpessicius aproape înstrăinat de ai săi.

Este şi senzația pe care o vor fi trăit mai toți cei care se obişnuiseră cu imaginea desprinsă din cărțile lui. Or, ea diferă în multe privințe de aceea care îşi face loc în cadrul vieții sale intime. Căci ne aflăm, neîndoielnic, în fața unui impenitent sentimental, decis,

Perpessicius

însă, mai totdeauna să se păstreze într-un prudent anonimat. Punându-şi între paranteze existența reală în plan pur uman, el ține, totuşi, să-i dea acesteia şi o anume identitate în plan literar. De aceea şi lasă să se infiltreze în creația sa şi câteva din aspectele specifice realității pe care ea se baza şi pe care voise inițial a o camufla.

E aici şi paradoxul ce se face cunoscut prin opera sa. De aceea, în spațiul acesteia, vom şi regăsi uşor deghizată şi o parte semnificativă a existenței sale în plan sentimental. Dându-i credit acesteia, nu înseamnă însă că nu trebuie să o privim şi cu o oarecare circumspecție. Şi asta pentru simplul motiv că nu toate siluetele feminine, care apar în poezia sau proza lui Perpessicius vor fi fost şi prezențe reale în viața sa.

Ceea ce nu se poate contesta e faptul că, dincolo de una sau alta din ipostazele în care s-a putut afla, Perpessicius se arată a fi egal cu sine în fața femeilor alături de care a stat. Căci, oricâte deziluzii l-ar încerca, el rămâne, în mai toate împrejurările, acelaşi veşnic îndrăgostit. Se definise, de altminteri, el însuşi exact atunci când ne reamintea că nu e, în fond, decât un „Sentimental (şi-n plus poet)"[v]. Erau şi principalele atribute care-i permiteau să se apropie de semeni şi, mai cu seamă, de semenele sale în viața de fiecare zi.

Biografia lui ne obligă, pe de altă parte, să constatăm că, între omul matur, aşa cum s-a conturat el prin ani, şi tinerelul aflat în căutarea unor posibile iubiri în urbea natală, nu există nicio deosebire de esență. Privit mai îndeaproape, pare a fi, de altfel, sortit să rămână, la orice vârstă, acelaşi „amant prin excelență", cum, cu destul adevăr, se şi considerase în poezia sa.

Ce îl va fi determinat să aibă un astfel de statut? Marca el, oare, doar un surplus de vitalitate ce urma a se decompensa la nivel sexual? Trecând ca un fluture, din floare în

16 Black Pantone 253 U

floare, Perpessicius căuta, de fapt, ființa ideală spre care subconştientul său năzuia? Se va fi întrupat în această fantasmă femeia în care el s-ar fi putut oricând regăsi ca om? Era ea, ca să ne plasăm încă o dată în sfera unor pure idealități, acea jumătate menită a recompune atomul originar, despre care ne vorbiseră şi vechii greci? Bun cunoscător al acestora, criticul n-ar fi respins poate nici el asemenea întrebări, dacă ar fi avut, desigur, puterea de a se fi reîntors mai accentuat asupra sa.

Or, prin felul său de a fi, acest neaşteptat Casanova brăileano-dâmbovițean ține să ne spună, de fapt, că, în pofida oricăror aparențe, el numai fericit nu era. O atestă şi aventurile ce-şi fac loc în opera sa. Creaturile ce se fac simțite în spațiul acesteia, fie că poartă numele unei Mady, Victoria, Ingeborg sau Fatma, fie că devin prezențe anonime, prin intermediul cărora se celebrează când un *Academicus amor*[vi], când doar un *Philantropicus amor*[vii], nu au, la urma urmei, decât rolul de a menține într-o stare de reverie fapte şi întâmplări care vor fi fost cândva şi realități de neignorat. O mărturisesc şi documentele prin care ele s-au pus în evidență în cadrul unor mai ample şi probe cercetări[viii].

În marginea lor se trădează deopotrivă o experiență de viață şi de creație, pe care o poate traduce poate cel mai exact o prea cunoscută maximă a lui Ovidius. Căci şi pentru Perpessicius, ca şi pentru înstrăinatul poet al antichității latine, dictonul: „Amans unus, amores mile" exprimă neîndoielnic un adevăr de necontestat. O spune în felul său şi eruditul nostru poet autohton, care este, prin chiar natura sa, şi un epicureu dispus să-şi trăiască viața pe toate gamele. Se comportă, de altminteri, în mai toate împrejurările, de o aşa manieră, încât nimic din ceea ce e omenesc să nu-i rămână străin, aşa cum îi reamintea un alt predecesor latin[ix].

De aceea, probabil, acest de neclintit sentimental se şi angajează fără nicio reținere într-o relație, chiar dacă ştie că orice nouă aventură a sa sfârşeşte prin a-l situa şi în afara moralei curente. N-are, însă, nicio tresărire de conştiință în această privință, trecând nonşalant peste interdicțiile pe care i le impune condiția sa de om însurat. Ba, mai mult, şi pare a fi tentat să creadă că nu încalcă niciuna din regulile statornicite prin convențiile societății în care îi este dat a trăi, cât timp îşi poate suspenda, fie şi temporar, legăturile pe care le are cu ea. Or, printr-un asemenea comportament, el pare să ne spună, de fapt, că nici n-ar putea fi taxat după normele pe care le presupune orice conviețuire umană la nivel social. Şi se pare, că opozițiile unanim recunoscute în domeniul eticii, devin, în cazul său, dacă nu total inoperante, oricum superflue, din moment ce, ascultându-şi doar glasul inimii, ca să utilizăm o prea cunoscută sintagmă rebreniană, Perpessicius tinde să fie nu atât moral sau imoral, cât, mai cu seamă, amoral. De acum, şi iubirile care l-au marcat, într-un fel sau altul, la un moment dat, nu prea pot fi judecate în termenii unanim recunoscuți ai convențiilor sociale în care urma a fi încadrat. Şi asta, în pofida faptului că, în anumite împrejurări, încălcarea acestor convenții poate duce uneori la grave consecințe în plan uman.

Perpessicius pare a fi conştient şi el de lucrul acesta, dar, luând act de urmările pe care propriile decizii le pot avea asupra uneia ori alteia din admiratoarele sale, ezită, totuşi, să facă pasul necesar pentru a limpezi situațiile ambigue în care s-a aflat la un moment dat. Amânând sau, pur şi simplu, nevoind să dea iubitelor sale singura explicație pe care era obligat s-o dea: era un om căsătorit şi avea, pe deasupra, şi un fiu, deci o familie în deplinul înțeles al cuvântului, la care, se pare, că, totuşi, în felul său ținea, el va descumpăni până la urmă destul de grav destinul acestora. Ca să nu mai spunem că pe una dintre ele o va împinge, în cele din urmă, spre suicid.

Ceea ce ne surprinde, însă, şi mai mult la Perpessicius e faptul că tinde a se exonera de orice răspundere, în numele dreptului său de a fi fericit. Fireşte, nu aspirația sa e de sancționat, ci urmările pe care ea le poate avea. Căci, acționând prea adesea ca un libertin, el ignoră, voit sau nu, că e, de fapt, implicat într-un joc care putea fi, în aceeaşi măsură, şi unul al dragostei, dar şi unul al morții, cum avea să i-o dovedească, până la urmă, viața.

Dacă reacția sa pare să fie, până la un punct, de înțeles, întrucât se înscrie oarecum firesc în logica mai aparte, specifică oricărui amantlâc obişnuit a trişa şi trăda, nu acelaşi lucru s-ar putea spune şi despre circumstanțele în care s-a petrecut una sau alta din aventurile sale. De aceea, pentru a da ceva mai multă coerență propriilor manifestări, va trebui să îl situăm pe Perpessicius în cadrul mai larg al istoriei în care el s-a circumscris. Pentru că numai aşa am putea afla şi ce motive va fi avut să procedeze aşa cum a procedat în mai toate împrejurările prin care a trecut.

Pentru asta, va fi nevoie să ne reamintim că ne aflăm în fața unui om care a cunoscut poate prea de tânăr chingile unei vieți domestice pentru care, se pare, nu fusese, totuşi, pregătit. Sperase, de altfel, să dea existenței sale un alt curs decât cel pe care soarta i-l rezerva, pentru a avea, în felul acesta, şi şansa de a se situa în alt plan la nivel social şi intelectual. În această idee şi voise să-şi dea rapid un doctorat, dar nu găsise în Ovid Densuşianu un aliat prin care ar fi urmat să pătrundă în mediul universitar. Pe de altă parte, n-am putea să trecem cu vederea nici faptul că îi fusese dat să treacă, imediat după căsătorie, prin experiența celui dintâi război mondial, care avea să-i schimbe sensibil şi modul de a fi. Căci, practic, războiul va face din el un invalid, obligându-l, totodată, să vadă cu alți ochi lumea în care trăia. Mai mult, criticul se va reîntoarce la familia sa după o absență de câțiva ani, timp în care va căuta să suplinească, în plan sentimental, pe aceea care îi fusese nu prea demult şi partenera de viață la care în mod obişnuit se întorcea. Şi o va face, înlocuind-o, se pare, cu una sau alta dintre femeile pe care le va întâlni fie în spitalele pe unde trecea, fie prin localitățile (Vutcani, Vaslui sau Iaşi) pe unde adăsta în calitatea de cenzor militar ce i se încredințase după mai îndelungatele spitalizări de care avusese parte după rănirea sa.

Note:

i. A se vedea, în această privință, şi considerațiile pe care le face Perpessicius atunci când are de analizat anumite scrieri cu un mai pronunțat caracter biografic, cum sunt, spre pildă, şi cele ale tânărului Mircea Eliade, dar şi caracterizarea pe care o dă poeziei sale lirice în acel *Cuvânt înainte* explicativ la primul volum din seria de *Opere* pe care o inaugura, cu multe decenii în urmă, în cadrul Editura Minerva.

ii. Tentativele lui Perpessicius de a se valida, prin ani, ca prozator devin, prin ele însele, revelatoare, chiar dacă pun în lumină doar *Un romancier în proiect*, despre care ne-am pronunțat şi noi în revista „Steaua" în cadrul unui studiu pe care l-am reluat, mai târziu, în volumul *Umanități şi valori*, apărut în anul 2000, la Editura Motiv din Cluj-Napoca.

iii. A şi avut, se pare, un confident de mare calitate umană în persoana celui care a fost şi secretarul său de redacție, în perioada cât s-a aflat la conducerea „Universului literar". Dar despre el vom mai apuca să vorbim şi cu alt prilej, când îi vom şi dezvălui identitatea.

iv. Profesorul Dumitru D. Panaitescu, are, neîndoielnic, o contribuție însemnată la o mai bună cunoaştere a biografiei tatălui său. Articolele şi studiile pe care le-a publicat în revistele din capitală sau din provincie stau oricând mărturie în această privință.

v. Sintagma face parte din versurile care compun poema *Philantropicus amor*, care suna mai în detaliu aşa: „Erai externă la Filantropia / În timp ce eu eram un biet / - Îngăduie-mi pedanteria - / Sentimental (şi-n plus poet)". Cf. *Opere*, I, Bucureşti, Editura Minerva, 1965, p. 185.

vi. Ar fi de recitit, pe lângă acel *Academicus amor*, şi poemul *Vectorius amor*, ca şi alte versuri din capitolul de *Amoruri* inclus în volumul *Itinerar sentimental* (Cf. *Opere*, I, ediția citată).

viiPentru o mai extinsă explicație, se poate consulta şi studiul nostru *În căutarea poetului Perpessicius*, apărut inițial în revista "Steaua" şi ceva mai târziu şi în volumul *Umanități şi valori*, despre care am mai avut prilej să vorbim.

viii. Trimitem la studiul mai înainte amintit, inclus în volumul *Umanități şi valori* (p. 97 şi urm.), care a mai fost citat.

ix. Dezvăluirea o face Dumitru D. Panaitescu în câteva însemnări ce apăreau în revista „Manuscriptum" (Anul XII, nr. 1, 1981). Ele însoțeau, de altfel, versuri şi un fragment din proza lui Perpessicius. Fiul criticului ne asigura, totodată, că acesta funcționa în calitate de cenzor, în anii celui dintâi război mondial. De ce va fi ajuns distinsul italienist la această concluzie, nu ştim. Bănuim, însă, că el se va fi bazat şi pe alte însemnări din arhiva criticului, pe care a fi ezitat, totuşi, să le dea publicității, întrucât tindeau să pună în evidență şi alte lucruri care nu-i vor fi fost întru totul favorabile părintelui său. Este, desigur, doar o ipostază, pe care am avansat-o, fără să punem, însă, sub semnul întrebării valabilitatea punctului de vedere pe care el l-a enunțat.

■

Străinul din Callipolis (I)

Iovan Drehe

I. Callipolis, cetatea visată de Platon în *Republica*, cetatea filosofilor regi, ne duce cu gândul la un loc unde trăiesc cetățenii ideali. Din când în când, aceştia pot deveni ambasadori care primesc însărcinarea din partea cetății mamă (sau tată) să-i învețe arta cârmuirii, *techne*-ul politic şi pe locuitorii altor cetăți, mai lumeşti, cetățile noastre. Şi atunci ei trebuie să se rupă din mijlocul propriei cetăți, poate auto-suficientă, pentru a încerca în cadrul altei cetăți să imite ceea ce făceau inițial. Şi această imitație se face prin dublă participație, la viața politică cotidiană şi la ideea de viață politică.

Dar să nu ne amăgim prea mult sperând că aceşti cetățeni ai Callipolisului au făcut, fac sau vor putea face minuni în cetățile unde vor ajunge. Drumul lor este unul primejdios pentru că, în timp ce se apără de slăbiciunile noastre, ei pot cădea pradă celor mai mari pericole, slăbiciunile lor. Nu toți cei veniți din Callipolis sunt trimişi civilizatori şi aducători de lumină. Ei pot fi şi exilați, ostracizați.

Ei sunt străini. Relația dintre ei şi noi este neclară. Faptele şi consecințele lor o pot clarifica. Fără a intra în derridadaisme interpretative căutând tot felul de *pharmakoane*, putem să medităm la rolul Străinului, *xenos*, în opera lui Platon. Este vorba, poate ați ghicit, de... Străinul din Atena (un Callipolis pământesc pentru mulți), personaj de care se pare că e nevoie pentru a se scrie legi mai bune. O fi acesta un lucru bun sau rău? Există cei care cred că până şi astăzi trebuie să ținem seama de acest personaj şi de lumea pe care o reprezintă. Acea lume, Grecia clasică, ar fi astăzi în noi. Tot ce se poate. Dar trebuie să ne gândim că Străinul din Atena nu este Străinul din Elea. El nu a stat în loc. Până la noi el a parcurs o cale lungă şi pe parcursul acestui drum, pe măsură ce ni se părea că îl cunoaştem mai bine, devenea din ce în ce mai străin de locul de unde a plecat. Străinul din Atena a devenit străin de Atena sa. Dar Străinul din Callipolis nu a devenit străin de Callipolisul său, pentru că şi acesta a călătorit şi s-a schimbat împreună cu el.

II. Cum se traduce această, probabil, puțin inspirată metaforă în limbajul zilelor noastre? Simplu: „Intelectualul trebuie să se implice în viața cetății, în viața politică." Ce se poate întâmpla dacă acesta nu se implică? Bineînțeles, ceva foarte grav, sinistru. Mulți dintre noi au ajuns să creadă că perioadele de declin apar în urma neimplicării intelectualilor, iar perioadele de prosperitate, evident, doar prin participarea lor activă şi eficientă în ale guvernării. Mă întreb însă, câți dintre noi sunt suficient de naivi încât să creadă că au existat momente istorice în care intelectualii să nu fi influențat mersul acestei lumi? Spre bine sau rău, intelectualii au participat tot timpul, prin propria lor persoană, prin ideile lor, prin aplicarea corectă a ideilor lor sau prin răstălmăcirea şi abuzarea acestor idei. Întotdeauna. Dar câteodată nici măcar intelectualii bine intenționați nu fac lucruri bune.

Aceste rânduri au un rol introductiv şi deschid o serie de texte în care se va vorbi despre o specie anume de intelectual, filosoful, şi despre modul în care el se raportează politic la ecosistemul său social. Cu alte cuvinte, ne propunem să prezentăm filosofii aşa cum ni se pare că s-ar fi implicat în viața politică a vremii lor. În fiecare episod vom aborda un filosof anume sau o şcoală. Vom începe cu antichitatea şi vom încerca să ajungem până la o distanță relativ sigură de evenimentele mai actuale şi cu potențial disputațional mai ridicat. Dar înainte de asta ar fi bine să aducem câteva precizări:

Am spus „aşa cum ni se pare" pentru că istorisirile de aici nu sunt însoțite de pretenția de a fi etichetate drept exegeză, că acestea ar contribui într-un fel sau altul la cunoaşterea operei protagoniştilor, cu atât mai mult cu cât în unele cazuri narațiunea poate fi „fundamentată" anecdotic. În schimb, vom încerca un exercițiu de autodisciplină: să nu acuzăm, să nu judecăm. Nu este scopul nostru să construim un rechizitoriu *ad hominem* prin care să contrastăm cuvinte (scrise) cu fapte, pentru ca apoi să dăm sentințe. Acestea pot fi făcute de cititor, dar permiteți-mi un *caveat*: un criteriu de acest fel poate depopula canonul filosofic cunoscut şi acceptat. Câți dintre noi l-ar mai lectura pe Francis Bacon dacă judecarea lui pentru corupție i-ar umbri într-adevăr opera? Cine l-ar mai frecventa pe Heidegger dacă o greşeală politică i-ar anula tot ceea ce a scris şi gândit?

Atenție, de asemenea, la importanța acordată informațiilor pe care le vom expune în următoarele texte. O lectură de tipul „Aha! Acum înțeleg de ce metafizica şi epistemologia lui X sunt astfel!" este riscantă. Este recomandabil să fim atenți la problema relevanței evenimentelor politice asupra gândirii filosofilor, fie că ei au fost implicați direct sau nu în ele. A postula evenimentul politic (social, economic etc.) drept un criteriu esențial pentru înțelegerea unui filosof anume, fără a ne gândi în prealabil bine la posibilitatea înrâuririi între elementele contextului şi elementele textului avut în vedere, este înşelător. De exemplu, pentru citirea *Capitalului* lui Marx poate fi importantă înțelegerea contextului economic, în contrast cu alte tipuri de context cum ar fi, să zicem, cel lingvistic. Dar când vine vorba de un tratat cum ar fi *Categoriile* lui Aristotel, ierarhia criteriilor relevante se poate schimba, iar insistența de a citi textul tot în cheie politică eşuează în ridicol.

Acestea fiind spuse, nu ne rămâne decât să trecem la prima ipostaziere a Străinului, în oraşul considerat leagănul filosofiei, la vărsarea Meandrului în Marea Egee, Miletul Ioniei.

Străinul din Callipolis (1): Când iubitorii de înțelepciune din Milet nu aveau răgaz pentru a se mira în stele

I. Heraclide din Pont, filosof platonician de secol IV î.e.n., ridiculizat de contemporani prin numele de Pompicus, după unii scriitori din antichitate autor de contrafaceri literare sub numele lui Thespis, care a amețit istoricii afirmând în tratatul său despre suflet că Roma este un oraş grecesc, ar fi fost, după Diogene Laertios, cel care a spus că Thales (cca. 624 – cca. 546 î.e.n.) a fost o persoană retrasă, fără interes în a se implica în treburile statului. Dar presupunem că nu aşa au stat lucrurile şi preferăm să credem cele scrise în continuare de Diogene: aflăm că, de fapt, Thales s-a implicat nu numai în treburile obşteşti, ci şi în treburile extra-obşteşti. Dar înainte să vedem care sunt faptele lui Thales, să prezentăm câteva elemente contextuale.

În perioada în care au trăit cei trei mari reprezentanți ai şcolii filosofice din Milet, prima şcoală filosofică din istoria filosofiei europene, marii actori pe scena internațională (restrânsă –

Totem

imaginați-vă o hartă de *Sid Meyer's Civillization* la început) de atunci au fost Regatul Lidiei, Imperiul Mezilor şi Imperiul Persan, acesta din urmă, sub conducerea lui Cirus cel Mare cucerindu-le pe primele două. Pe lângă aceste entități majore existau o mulțime de state greceşti, dintre acestea în contact cu cele trei imperii fiind în special *polis*-urile de pe malul estic al Mării Egee. Miletul era, poate, cel mai important dintre acestea.

Regatul Lidiei, acoperind partea de vest a Anatoliei, sub domnia lui Aliattes al II-lea a luptat împotriva mezilor, conduşi de Cyaraxes cel Mare. Este cunoscută „Bătălia Eclipsei", care a avut loc lângă râul Halys. Această eclipsă se spune că ar fi fost prezisă de Thales şi se crede că a cauzat oprirea ostilităților, negocierea păcii şi stabilirea râului drept granița dintre cele două state antice. Bătălia se poate data după calcule astronomice: 28 mai 585 î.e.n. La scurt timp de la bătălie, Cyaraxes cel Mare a murit şi a fost succedat de Astiages. În 560 î.e.n. Aliattes al Lidiei moare şi este succedat de Cresus (cca. 595 – cca. 546 î.e.n.).

Imperiul persan se ridică prin Cirus cel Mare (cca. 600 – cca. 530 î.e.n.) şi imperiul mezilor încetează să mai existe (GG în 550 î.e.n.). În 547-6 î.e.n. Cresus atacă şi cucereşte cetatea persană Pteria. Perşii contraatacă şi ajung să cucerească capitala Lidiei, Sardis şi cu aceasta încorporează Regatul Lidiei în Imperiul Persan.

În acest interval de timp, de la sfârşitul secolului al VII-lea până în a doua jumătate a secolului următor, cetățile greceşti încearcă să-şi păstreze o oarecare autonomie. Între ele exista chiar o alianță, de la mijlocul secolului al VII-lea, numită Liga ioniană. Între acestea Miletul se distinge în secolul al VI-lea ca un centru important, fiind şi un important oraş mamă pentru o mulțime de colonii (printre ele fiind Histria şi Tomis). În perioada tiraniei lui Trasibulos, Miletul a fost în război cu Regatul Lidiei, conflict încheiat fără o victorie decisivă. Trasibulos este tiranul despre care se spune (Herodot, *Istorii*, 92) că atunci când tiranul Corintului, Periander, i-ar fi trimis un sol pentru a-l întreba care este cel mai sigur mod de a guverna o cetate, l-ar fi dus pe acest sol pe un câmp de grâu, iar în timp ce-l chestiona pe sol despre ceea ce doreşte, reteza şi distrugea cele mai frumoase şi înalte spice de grâu. Mesagerul nu a înțeles nimic din purtarea aceasta ciudată, dar atunci când i-a povestit întâmplarea lui Periander, acesta din urmă a ştiut ce trebuie făcut pentru a păstra puterea. Pentru stabilitate, cei buni trebuie eliminați.

Pe scurt, acesta este contextul „geopolitic" în care au trăit filosofii milesieni.

II. Despre faptele politice ale lui Thales avem informații din două surse principale: Diogene Laertios (în special *Despre viețile şi doctrinele filosofilor* I, 1, 22-27; 38) şi Herodot (*Istorii* I, 75; 170). Din aceste relatări reiese că Thales ar fi fost parte a aristocrației şi un apropiat al tiranului Miletului de care am amintit, Trasibulos. De la Diogene Laertios aflăm că tiranul ar fi fost sfătuit de Thales împotriva unei alianțe cu Cresus şi astfel regele Persiei ar fi cruțat Miletul de la cădere după ce a i-au înfrânt pe lidieni, soartă amânată până în 493 î.e.n.

Dar se pare că activitatea lui Thales nu s-a limitat la atât: acesta s-ar fi implicat în relațiile dintre cetatea natală, Milet şi cele două puteri majore din zonă, Regatul Lidiei, condus de Cresus, şi Imperiul Persan avându-l pe Cirus cel Mare drept rege (al regilor). Din ambele surse (Diogene şi Herodot) este relatat episodul deturnării râului Halys de către Thales pentru armatele lui Cresus în jurul anului 546 (Herodot priveşte acest episod cu scepticism, cum face de altfel cu multe poveşti ce

Ofranda

țin de „opinia populară" greacă). Dincolo de scepticismul lui Herodot ne putem da şi noi seama că lucrurile sunt destul de neclare. De exemplu una din variantele profeției Oracolului Delfic oferită lui Cresus spune că dacă acesta din urmă va traversa râul Halys, un mare imperiu va cădea. Unii zic că Cresus a interpretat greşit divinația oracolului. Dar, dacă Cresus a apelat la priceperea lui Thales de a se juca cu apa nu doar la nivel teoretic, nu are rost să tratăm superficial întâmplarea. Dacă Thales a deviat într-adevăr cursul râului înseamnă că, în latina contemporană, *technically* Cresus nu a traversat râul, ci a fost el ocolit de râu şi, prin urmare, profeția oracolului poate fi „declarată nulă". Moira ne mai jucând un rol, istoria şi-a reluat cursul normal, iar Cresus a pierdut războiul.

În tot acest timp e posibil ca Thales să fi militat pentru întărirea alianței dintre cetățile Ioniei şi el să fi fost cel care i-a sfătuit (după Herodot) pe ionieni să-şi stabilească un singur congres în scopuri deliberative, la Theos, considerat a fi în centrul Ioniei – înainte de înfrângerea lor de către perşi – şi să gândească oraşele ca părți ale unui singur stat. Pentru unii visători, formă de panelenism timpuriu.

III. Anaximandru (cca. 610 – cca. 546 î.e.n.), succesor al lui Thales, este, după Diogene Laertios (*Despre viețile şi doctrinele filosofilor* II, 1, 1-2), milesian prin descendență, recunoscut ca astronom, fiind descoperitorul ceasului solar şi al *gnomon*-ului (i.e. partea din ceasul solar care aruncă umbra). Sursele fac posibile două ipostaze de implicare politică din partea lui Anaximandru. Prima este cea de sol în Sparta, sol trimis de Cresus, regele Lidiei, în vederea asigurării unei alianțe împotriva perşilor (Herodot, *Istorii*, I, 69). Acest eveniment poate fi fictiv, dar poate fi legat de surse care relatează o eventuală vizită în Sparta în timpul căreia Anaximandru le-ar fi adus lacedemonienilor mari servicii: ar fi instalat un ceas solar (conform lui Diogene Laertios) şi - conform lui Cicero, *De divinatione* I, 112 – Anaximandru i-ar fi salvat pe spartani de la un cutremur, în urma căruia vârful muntelui Taigetos s-ar fi despicat, distrugând oraşul. Se poate presupune că Anaximandru a supraviețuit acelei vizite, negocierile între greci nedesfăşurându-se după modelul „This is Sparta!".

Relatări despre o altă misiune care i-a fost încredințată lui Anaximandru avem din surse latine. Aelian, un retor roman de secol II-III e.n., în ale sale *Istorii* (III, 17), aminteşte de Anaximandru ca fiind conducător al coloniei Apollonia (astăzi Sozopol, în Bulgaria) de pe coasta Mării Negre. Despre Anaximandru s-a mai spus că a fost şi primul care a desenat o hartă a lumii, o hartă mai mult sau mai puțin utilă coloniştilor milesieni.

În timp ce situația primilor doi filosofi milesieni, Thales şi Anaximandru, este mai fericită din punct de vedere al mărturiilor doxografice, despre cel mai tânăr dintre aceştia, Anaximene (585 î.e.n. – cca. 525 î.e.n.), nu avem informații relevante pentru scopul nostru. Filosofii ionieni par să fi fost foarte implicați în politica propriei lor cetăți. Următorul filosof despre care vom vorbi, numit şi Obscurul, a fost, din contră, profund dezgustat de jocurile din propria cetate, situată mai la nord de Milet.

■

Black Pantone 253 U

Foarte scurtă introducere ortodoxă în filosofia indiană

Remus Foltoș

1. Dumnezeu – Stăpânul universului

Dumnezeul indienilor de pe continentul bine ştiut este Brahma. Vorbind despre acest Dumnezeu trebuie să spunem că el este „cel ce odihneşte mai întâi în sine" – dacă vorbim de perioada Vedelor, atunci când imnurile vedice povestesc atât de frumos, admirabil, începuturile Lumii.

Dar atunci când Dumnezeu iese din sine trebuie să creeze ceva. O Vedă spune că Brahma, „germenele de aur", s-a divizat, şi făcându-se doi, a luat naştere universul şi odată cu el – şi coapartenent lui – frica. Unde sunt doi acolo există frământare, frică. Logic, nu? Iată izgonirea din Rai veterotestamentară! (Idel Segall – *Rolul filosofiei orientale în formarea concepției europene moderne*)

Ca şi Creator al Lumii putem întâlni mai apoi pe Brahma ca evoluând în Upanishade, texte mai târzii decât Vedele, în patru ipostaze.

Mai întâi, Brahman este în afara materiei şi dăinuieşte veşnic, neavând nicio legătură cu ea. Ea renaşte şi se zbate impersonal în caruselul unei morți şi al unei vieți care înseamnă tot moarte, adică descompunere încă de la naştere.

Al doilea punct de vedere reprezintă pe Brahman care creează lumea dar nu mai intervine în ea, el fiind doar cel care o plăsmuieşte – *deus otiosus*.

Al treilea punct este coborârea lui Brahman în lume, adică el, aflându-se în toate câte sunt, pătrunzându-le şi menținând în ele viața şi dumnezeirea, dându-le atât impulsul inițial dar şi menținându-le într-o existență veşnică. De menționat că atât Brahma cât şi lumea sunt nesfârşite, infinite.

Al patrulea punct şi vârful la care ajunge doctrina Upanishadelor dar şi a întregii filosofii indiene, unde aş aminti şi sinteza mai târzie Baghavad-Gita, este că numai Dumnezeu există în realitate ca adevărat şi că separația lui de Natură, de Lume, este clară deşi nu întru totul. El există în lume dar ca iluzie, poate fi deprins, „apucat de coadă", chiar prins în această lume, dar numai în mod eufemistic, adică prin analogie cu lumea reală a lui, în care el se află separat într-un *topos* fără dimensiune, inextensiv de unde guvernează întreaga Iluzie (Maya), (Paul Deussen – *Filosofia Upanişadelor*).

De aici începe orice doctrină despre identificarea sufletului cu Brahma, prin purificarea yogică, de orice iluzie a acestei lumi, de aici provine, doctrina Proniei, a destinului, a misticii, a materialismului sistemului mai târziu – Samkya – şi tot ce poate rezulta din partea tuturor explicațiilor pe marginea omului, animalelor, plantelor şi mineralelor, de asemenea tot ce se poate spune despre actele ritualice atât de bogate în India, cât şi despre mitologia ei abundentă. Totul de la acest punct, al patrulea, care este reprezentat de cel mai interesant şi, se pare, cel mai vechi consemnat şi semnalat – idealism al tuturor civilizațiilor şi timpurilor, (Mircea Eliade – *Yoga – nemurire şi libertate*).

Or mai fi fiind şi alte idealisme şi mai vechi dar cum să le înțelegem deplin fără aportul textual? Prin tălmăcirea creațiilor de altă natură? Prea puțin concludent!

2. Omul – Stăpânul lumii

Dacă Dumnezeu stăpâneşte, sau este în relație directă cu universul şi bineînțeles cu lumea, atunci omul este cel care stăpâneşte pe deplin Natura, Iluzia, Maya, începând de la propriul său suflet şi corp şi terminând cu Natura pe care acesta o poate sfinți şi îndumnezei în totalitate sau poate acționa magic asupra ei – depinde.

Să le luăm pe rând.

Sufletul are trei componente ca la Platon – *tamas (skr.),* partea cea mai apropiată de iluzie, iluzie care este însăşi Lumea şi Natura, *rajas* – partea mediană care *înflăcărează* materia iluzorie şi o transformă în *sattva* – intelectul, care nu este altceva decât atmanul împlinit, adică îndumnezeit dacă scapă de iluzia cosmică Maya – cea a Naturii şi a Lumii întregi. Atman înseamnă suflet. Adică partea din suflet care se poate uni identitar cu Brahma prin mistică. Toate astea se fac prin nevoințe ascetice, căci ce este o anumită parte a yogăi decât asceză unitivă mistică?! Există desigur şi alte forme de yoga, dar ele te fac stăpân nu numai pe corpul propriu ci te fac să rezonezi, uneori magic, alteori mistic, cu natura. De aceea am spus că stăpânul lumii este omul căci în tradiția indiană se credea că, prin anumite practici corporale, după ce sacrificiul s-a interiorizat, se poate acționa magic asupra naturii înconjurătoare. Interiorizarea sacrificiului, a jertfei, ar însemna, popular, că jertfa adusă zeilor nu mai este cea sfârâitoare la foc, *ci totul se mută în suflet şi corp* unde, prin meditație şi asceză, prin controlul respirației şi prin realizarea anumitor procese mintale simbolice – de altfel ca şi în sacrificiul exterior, când spun „simbolice" –, sau prin poziții simbolice corporale, (Mircea Eliade – *Tehnica meditației indiene*). Şi faptul este dovedit ştiințific. Magia există în Hymalaia, în Bengal şi în toată India dar pe lângă asta mai există şi idealismul mistic de unire cu Dumnezeu care nu mai e magic ci aş avea curajul să spun de-a dreptul ortodox creştin, păstrând proporțiile „semnificante". *AŞ AMINTI LA ACEST PUNCT POEZIA ÎNTREAGĂ A LUI RABINDRANATH TAGORE.* Reputatul gânditor german care a scris celebra lucrare *Sacrul* – Rudolf Otto – arată cel mai bine în *Mistica orientului şi mistica occidentului* aceste apropieri izbitoare dintre cele două mistici. Nu trebuie să insistăm ci doar să ne cantonăm asupra aspectului că similaritatea între unirea cu Dumnezeu la ortodocşi şi unirea cu Dumnezeu la hinduşi există ca un lucru firesc, căci toți provenim după cum se ştie din aceeaşi civilizație arhaică.

În ceea ce priveşte lumea – ea este guvernată de iluzia cosmică Maya care este vălul cu care Brahma a acoperit lumea iar prin anumite tehnici yogice (vezi Mircea Eliade – nu numai *Yoga – nemurire şi libertate* dar şi altele mai interesante) rituale, se poate stăpâni prin magie frazeriană (George James Frazer – *Creanga de aur*) – cum i-am putea spune – această Lume. Când vorbim despre magie, ne referim în mod strict la două aspecte frazeriene: *magia analogică sau imitativă* – acționând asupra unui simbol al lucrului se acționează asupra lucrului însuşi – vezi practicile magice africane – de exemplu înțeparea „păpuşii" ce reprezintă victima magiei respective sau desenând, în peşterile paleolitice vânătoarea reuşită, *atragi* vânătoarea reuşit *reală,* (Eliade, Frazer, Blaga şi mulți alții), şi *magia contagioasă* – două lucruri care au stat lipite, împreună, sau unul lângă altul, păstrează o legătură eterică şi după despărțirea lor, astfel că acționând asupra unuia atragi aceeaşi acțiune şi asupra celuilalt – de exemplu, şi cel mai banal, arderea unghiilor tăiate ale duşmanului vor aduce moartea lui sau distrugând arma potrivnicului l-ai distrus şi pe el etc.

Lumea, aşadar, poate fi sfințită în cazul idealismului sau manevrată în cazul celorlalte tipuri de yoga care implică magia.

Aici intervine *filosofia actului.* A urmări sau a nu urmări „fructul faptelor" tale. Dacă nu urmăreşti fructul faptelor tale eşti idealist mistic unitiv iar dacă urmăreşti fructul faptelor tale eşti magician, chiar şi fără voie, căci participi la marea iluzie cosmică cu care te confunzi, în care te afunzi cu fiecare faptă îndreptată cu gândul spre o anumită țintă. Căci dacă îți îndrepți forța gândului spre o țintă din lume atunci participi la iluzie dar dacă îți ațintești mintea către „cel fără formă" sufletul tău va fi şi el „fără formă".

Aşadar nu neantul (din perioada ulterioară – budistă) îl profesează filosofia indiană şi dispariția în acest neant, adică nimic, adică vid, adică vacuitate, ci dispariția în Interfața (dacă rămânem în contextul upanishadic) care este Dumnezeu acoperitorul lumii, în acest Acoperământ care nu este altceva decât chora platoniciană (a se citi despre chora studiul lui Derrida – *Chora,* apărut la editura Idea – Cluj-Napoca.) Evident, această Interfață este impersonală şi de aceea, este departe de contopirea cu Dumnezeu prin *Imitatio Christi* – creştină. Deci, Dumnezeul întrupat prin persoana lui Hristos, nu este acelaşi cu Brahma. S-ar putea însă spune că atât filosofia indiană, prezentată mai sus, cât şi cea platonică, sunt Lucrarea Sfântului Duh – acelaşi care îi inspira şi pe profeții iudei ai Vechiului Testament, căci aşa cum Ilie Tesviteanul a fost răpit în cer, aşa şi misticii indieni au o relație directă cu Brahma.

Doctrina reîncarnării, pe de altă parte, sau *karma,* este cea care explică de ce trebuie să existe o ierarhie în natură. Toate pietrele, vegetalele, animalele şi unii dintre oameni sunt Oameni şi ele – cu sufletul – forma nu mai contează, carcasa. Aceasta este măreția doctrinei karmice, atât de ponegrită. *Omul este întreaga Natură* aşadar, dar este doar **ca** iluzie cosmică aşa, adică în acest mod pe care l-am expus. Dar dacă omul poate stăpâni tot ce mişcă sau stă, tot ce are viață sau nu are viață, este pentru faptul că el *este în toate.* Hinduşii spun *tat tvam asi* – adică – *şi asta eşti tu.* De aceea acționând magic cu corpul şi sufletul lor, prin sacrificiu interiorizat, pot intra în rezonanță cu toate entitățile naturii.

Doar cel ortodox idealist este acela pe care nu-l mai interesează acest lucru şi poate ieşi din karma şi pătrunde în *pliul* sau interfața cea *fără de formă,* dar care donează orice formă, care îngrijeşte ca o doică (traducerea gr. a *chorei*) toate formele dându-le viață. Numai că această interfață este chiar Brahma.

Dar atunci cine este „cel dincolo de toate"? El n-are nume, ca la Eckhart, şi se află separat şi de nenumit. În Upanishade este numit tot Brahma dar *nu* Demiurgul. Demiurgul este interfața cu care se uneşte atmanul căci în *Cel de dincolo de toate,* (oricât de idealişti ar vrea să fie hinduşii prin transformarea budistă şi apariția dispariției veşnice în Neant), nu se poate intra decât dacă sufletul – de natură personală - devine ceva im-personal – ceea ce este ilogic şi imposibil. Pasul pe care îl face doar creştinismul este contopirea personalității umane cu Însăşi Persoana lui Isus prin Imitatio Christi (Toma de Kempis). Omul nu poate, aşadar *crea* precum Demiurgul decât ca participare karmică – deci exterior lui însuşi. Când nu se implică „creativ" în această lume, ci aşteaptă chenoza, se apropie de practica mistică creştină. Totuşi, umanismul filosofiei indiene – demonstrat tocmai prin toate câte am amintit – precum şi tehnicile mistice, îl apropie pe aceasta de universul creştin în mod pregnant...

Bibliografie

Idel Segall – *Rolul filosofiei orientale în formarea concepției europene moderne*
Paul Deussen – *Filosofia Upanişadelor*
Mircea Eliade – *Yoga – nemurire şi libertate*
Mircea Eliade – *Psihologia meditației indiene*
Rudolf Otto – *Mistica orientului şi mistica occidentului*
George James Frazer – *Creanga de aur*
Jacques Derrida – *Chora*
Meister Eckhart – *Mysterium Magnum*
Mircea Eliade – *Morfologia religiilor*
Sergiu Al-George – *Limbă şi gândire în cultura indiană*
Teofil Simenschy – *Cultură şi filozofie indiană în texte şi studii*
Sergiu Al-George – *Arhaic şi universal*
Platon – *Republica*
*** – *Baghavad-Gita*
*** – *Imnurile vedice*
*** – *Cele mai vechi Upanishade*
*** – *Samkhya Karika*
*** – *Vechiul Testament*

■

20 Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Lumea văzută din China

Andrei Marga

Suntem obişnuiţi să vedem lumea prin "ochelarii" creaţi de opţiunile şi valorile culturii europene (occidentală, după ce a mai fost considerată greacă, romană, iudeo-creştină, caracterizări ce au rămas insuficient precizate). Socotim tacit, ca un fel de reflex, că lumea în care trăim gravitează în jurul nostru, în comunităţile noastre avându-şi centrul, cel puţin ca un mănunchi de criterii de evaluare a ceea ce se petrece. Chiar dacă revoluţia copernicană a avut loc de mult, tendinţa multor oameni este de a gândi ptolemaic, doar că în coordonate împinse incomparabil mai departe. Puţine au fost provocările istoriei la a gândi altfel, încât tendinţa s-a stabilizat şi pare indiscutabilă.

Câteva cercetări majore recente ne atrag însă atenţia că se află deja în ascensiune alternativa – o lume care este văzută altfel, iar imaginea este relevantă şi are consecinţe practice. Gilles Chance evoca (în volumul *China and the Credit Crisis. The Emergence of a New Worldorder*, John Willey & Sons, Singapore, 2010) rapiditatea reacţiei chinezilor la dificultăţi, importanţa pieţei interne fără egal a ţării devenite al doilea producător al lumii şi trăgea concluzia că nu mai dă rezultate neîndoielnice privirea sistemului chinez cu optici europene (p. 202). O tradiţie de interpretare dominantă în ultimele mai bine de două secole îşi pierde acum suportul. O altă investigaţie britanică, cea a lui Martin Jacques (din impunătoarea carte *When China Rules the World*, Penguin, London, 2012), argumentează că, în cazul marii ţări de la Răsărit, avem de a face nu cu un "stat-naţiune", ci cu un "stat-civilizaţie", care se va impune în lume nu doar economic, cum a şi făcut-o în ultimele decenii, ci şi politic. Vom avea de a face cu un fenomen istoric de magnitudine comparabilă cu afirmarea Statelor Unite ale Americii, chiar dacă va fi diferit. Drept urmare, asemenea oricăreia dintre supraputerile anterioare, China "va vedea lumea prin prisma propriei istorii şi va căuta, în funcţie de constrângerile prevalente, să refacă lumea în imaginea proprie" (p. 289). Ni se propune să luăm act, cel puţin în Europa, de recentele intervenţii salutare ale Chinei pentru salvarea unor economii naţionale şi de împrejurarea că această ţară percepe de pe acum dependenţa lumii de acţiunile ei (vezi Erik Izraelewicz, *L'arogance chinoise*, Grasset, Paris, 2011).

Trei autori foarte calificaţi (Mathieu Duchatel, Max-Jean Zins, Guibourg Delamotte, *Le monde vu d'Asie*, Philippe Picquier, Arles, 2013) au captat viziunile alternative oferite de China, India şi Japonia: o lume structurată ierarhic în jurul Chinei, ca centru (cultura chineză), o lume în care alteritatea nu mai este privită cu mefienţă, în vederea confruntării (cultura indiană), şi o lume având la răsăritul Soarelui un arhipelag binecuvântat de zei (cultura japoneză). "Culturile tradiţionale ale Chinei, Indiei şi Japoniei au forjat trei viziuni despre lume foarte diferite, determinate în mare măsură de istoria fiecăruia dintre cei trei uriaşi şi poziţia sa în spaţiul asiatic" (p. 16). Fiecare dintre ţările menţionate conservă memoria experienţei cu europenii. Atunci când s-a pus problema identificării de "valori asiatice", la sfârşitul secolului al douăzecilea, primul pas a fost contestarea universalităţii valorilor europene: doctrinei drepturilor omului i se preferă doctrina drepturilor corpusului social, legalizării libertăţilor i se preferă legitimitatea instituţiilor, democraţiei liberale i se preferă meritocraţia, liberalismului economic i se preferă o marketizare având în stat principalul actor. Alternativele au adesea, cum uşor se observă, încărcătură polemică. Se consideră, bunăoară, că drepturile omului se aplică discriminatoriu de către europeni, că expansiunea libertăţilor aduce cu sine nedreptăţi, că democraţia liberală este, în fapt, o "dictatură a majorităţii", că bogăţia s-a dobândit mai repede cu mijloacele etalate de "tigrii asiatici" - Coreea de Sud, Taiwan, Singapore etc.

Să ne oprim în acest articol asupra Chinei, care, evident, a ajuns cel mai departe pe calea articulării propriei viziuni. Din 1990 încoace s-a făcut, pe fondul unei dezbateri animate, efortul de identificare a "valorilor asiatice". Criza izbucnită în 2008 şi SUA şi Europa i-a pus, este adevărat, capăt, dar nu înainte de conturarea a două concluzii importante: pe de o parte, europenii nu şi-ar respecta valorile pe care le proclamă (în primul rând "drepturile omului"), pe de altă parte, Asia ar avea, ţinând seama şi de faptul că a depăşit criza financiară din 1997 în numai doi ani, motive de optimism şi de cultivare a unei viziuni proprii, "dinamice", orientate spre viitor.

În 2010 s-a efectuat un sondaj în diferite ţări pentru a stabili starea de spirit a populaţiei. Diferenţele consemnate de Jean-Marie Bouissou, care prefaţează volumul, sunt grăitoare. În ceea ce priveşte China, 71% dintre cetăţeni declară că sunt satisfăcuţi cu situaţia ţării, 79% consideră că viitorul acesteia va fi strălucit, 72% că apartenenţa naţională este importantă, 69% că sunt gata să moară pentru ţară, într-o situaţie extremă, 90% că globalizarea este o oportunitate, 27% că pot purta o discuţie în limba engleză. Spre comparaţie, valorile înregistrate în Franţa pe aceleaşi coordonate au fost 25%, 13%, 67%, 30%, 47%, respectiv 34%. Pot fi făcute numeroase alte comparaţii, dar cele de mai sus sunt grăitoare. Concluzia generală este aceea că în China şi în celelelate două ţări din Asia cetăţenii trăiesc deschişi spre viitor, care este încărcat eminamente pozitiv. Uniunea Europeană a suscitat, la rândul ei, entuziasmul şi speranţa europenilor la un moment dat. Din perspectiva chineză actuală lucrurile arată, însă, altfel. "Eşecul Uniunii Europene în a vorbi cu o singură voce în materie de politică externă, la care se adaugă de acum criza datoriilor suverane şi a monedei euro, tind să o facă să dispară de pe harta geopolitică a lumii, aşa cum este văzută de cei trei uriaşi ai Asiei" (p. 26). Pentru cei mai mulţi asiatici lumea devine una fără Europa.

Care sunt, însă, opţiunile mai precise ale viziunii chineze asupra lumii? Volumul *Le monde vu d'Asie* le captează în domeniul politicii internaţionale în dreptul câtorva repere importante.

Din capul locului, este de menţionat preluarea în viziunea Chinei actuale a unui termen al filosofiei lui Michel Foucault – cel de "pouvoir du discourse". Termenul este interpretat în mod propriu, drept abordare a celorlalţi, cu care se împărtăşesc realităţile, pe linia creării de convingeri. Ordinea internaţională postbelică este, în optică chineză, rezultatul luptei puterilor occidentale şi le-ar avantaja, încât o altă ordine, bazată nu pe argumentul forţei, ci pe forţa argumentelor, ar trebui pregătită. Aşa cum atestă chiar istoria occidentală, iniţativa intelectuală, ideile în fond, au importanţă crucială, iar China caută să formuleze idei şi să le facă atrăgătoare şi penetrante. Aspiraţia cea mai profundă este cea a "lumii armonioase" (cum formula, în 2005, preşedintele Hu-jintao la ONU) şi a "dezvoltării pacifice (*heping fazhan*)". Deşi China are de recuperat teritorii, opţiunea ei declarată este cooperarea ce permite rezolvarea finală a litigiilor.

Încă nu este limpede cât de mult reia China "abordarea sinocentrică a lumii", aflată în cultura ei străveche – în care lumea este compusă din cercuri concentrice dispuse în jurul Chinei, a cărei centralitate se legitimează printr-o relaţie de proximitate cu Cerul, care i-a încredinţat o anumită misiune pe Pământ. Aceste cercuri cuprind „state tributare" şi „state barbare". Ceea ce este sigur este că sinocentrismul este reluat în zilele noastre, chiar dacă în China se poartă discuţii şi acum în jurul concurenţei modelării ierarhice a lumii cu modelarea europeană bazată pe recunoaşterea suveranităţii statelor. A doua modelare este socotită sursă de nesfârşite conflicte, iar istoria plină de războaie a Europei este invocată ca probă.

Este sigur, de asemenea, că suveranitatea Chinei şi unitatea ei sunt considerate valori fundamentale. China este prudentă în relaţia cu puterile epocii postbelice, bănuind că unele grupuri urmăresc afectarea suveranităţii şi unităţii ei şi postulând că în spatele acestor grupuri se află nu atât valori, cât interese de dominaţie. În mod prototipic, Mao-Zedong a respins, deja în anii cincizeci, diviziunea lumii între Est şi Vest şi a lansat „teoria celor trei lumi (sange shijie lun)", care a stimulat, cum se ştie, mişcarea „nealiniaţilor". Astăzi, după cum se poate reţine din analize chineze, situaţia lumii este nouă, cu o Europă ce nu ţine pasul, întrucât nu şi-a depăşit vechea fărâmiţare, şi o Japonie în stagnare, încât China este singura ce poate revendica „paritatea strategică" cu Statele Unite ale Americii. Pentru moment nu este, însă, clar dacă China va şi asuma efectiv un rol atât de imens, fiind conştientă de costurile uriaşe pe care le incumbă, chiar dacă ea vede în SUA o supraputere hegemonică şi salută pluralizarea marilor puteri. „Este clar că una dintre priorităţile Beijingului este o reformă a instituţiilor guvernanţei mondiale, care să confere pondere mai mare lui însuşi, precum şi altor mari ţări emergente (Brazilia, India) şi Rusiei" (p. 46).

Mathieu Duchatel observă că multă vreme China şi-a dezvoltat capacitatea militară mai cu seamă terestră, ţinând seama de împrejurarea că provocările la adresa securităţii ei veneau pe sol. Mai nou opţiunea s-a schimbat. Doar o scurtă perioadă din istoria ei, 1405-1443, sub dinastia Ming, această ţară a fost o forţă navală de prim ordin. În acea vreme chinezii au întreprins călătorii de descoperire a lumii, precedându-i în multe privinţe pe europeni. Recent, însă, China a luat decizia dezvoltării capacităţii ei navale. Astăzi, marea ţară de la Răsărit este singura ţară din lume care produce toate categoriile de vase de luptă, de la portavioane, submarine nucleare lansatoare de rachete, la torpile antinavă şi echipamente de comunicaţii ultrasofisticate (p. 55).

Ar fi greşit să se considere că singurele atuuri ale Chinei sunt forţa ei economică şi capacitatea militară. Aşa cum Martin Jacques amintea în cartea sa, socotită cea mai temeinică ce s-a scris de sinologi, această ţară promovează o civilizaţie diferită, „încât ascensiunea Chinei va schimba profund natura sistemului global... Pentru prima oară în epoca modernă, jucătorul ce devine crescând dominant va fi un stat-civilizaţie, un megastat de o magnitudine nouă, o ţară în curs de dezvoltare şi o colonie anterioară a puterilor occidentale şi a Japoniei" (p. 293). Atitudinile, percepţiile şi comportamentele cultivate de această civilizaţie au început deja să marcheze lumea în mod perceptibil.

■

Black Pantone 253 U

Dumnezeu e ca Sergiu Nicolaescu

Oana Pughineanu

Vreau să scriu deja de vreo săptămână despre „relația mea cu Dumnezeu". Primele propoziții pe care le-am tastat și le-am șters, le-am tastat și
le-am șters, le-am tastat și le-am șters au fost: „m-am întâlnit adesea cu Dumnezeu. Mereu la fel. Și eu și el." Le-am recitit de câte ori a fost nevoie pentru a le percepe din acea sănătoasă absurditate la care ajungi când privești îndeajuns de mult un lucru sau înșirui, una după alta, trei „ce ce"-uri (de la o vreme ajung și atâtea) care te transportă instantaneu în starea de sinistră deconectare pe care ți-o provoacă somnul de după-masa. Cum adică m-am întâlnit cu Dumnezeu? Cu siguranță nu l-am văzut plimbându-se pe uliță. M-am născut prea târziu pentru asta. Satul străbunicilor era deja automatizat, iar zorii se auzeau înainte de a se vedea. De fapt, crăpau ajutați de buciumul de la 7, un muget mecanic ițit dintre cele trei furnale ale combinatului chimic. Nu contest totuși că Dumnezeu s-ar fi putut ascunde la lăptărie sau chiar la „bolda" cooperativei unde Moșu bea duminica un deț. Cimitirul l-am verificat de mai multe ori. Era liniște și pace. Acum îmi pare a fi un soi de Auchan al lui Dumnezeu... rafturi-rafturi de conserve cu datele între care sunt consumabile înscrisă pe capac. Biserica veche era și a rămas închisă. Cea nouă e a preotului. Nici la 13 ani când a explodat în mine prima bubă mistică nu l-am întâlnit. Era, de fapt, doar prima criză de „imotivare" și dorința adolescentină de a reveni la sensurile pline ale copilăriei. Nu găsisem pe-atunci nicio altă modalitate de a suporta genul acesta de dezastru și confuzie decât prin a dori să cred sau să cred că cred cu o ardoare demnă de un condamnat la moarte. Am ajuns să iau până și strălucirile aleatorii ale geamurilor de pe stradă drept semne. Altfel de semne. De-a dreptul indiciale. De parcă Dumnezeu era un animal fabulos care lăsa urme pe drumul spre școală, spre alimentara sau spre punctul de colectare a sticlelor goale. Le lăsa numai pentru mine. Mai târziu le-am redescoperit în literatură, dar știam deja că nu aparțin nimănui.

De revelații cu conținut explicit divin n-am avut niciodată parte deși, am trăit multe momente de intensități care se transformau pentru câteva săptămâni, luni sau chiar ani într-un soi de adevăruri, de „absoluturi de buzunar" (voba lui Tournier). Multe dintre ele au fost legate, mai ales în copilărie de lecturi sau de inoportuna mea prezență printre adulții care din motive absurde și meschine continuau să-și împartă viața, să o facă felii. Țin minte perfect cum stăteam pe un soi de laviță tare în bucătăria bunicii strigându-mi până la sughiț, prima „revelație": „nimeni nu se gândește la sufetul lui". Sună melodramatic, eram în era lui Fram... dar, până în ziua de azi privesc cu o mirare la fel de intensă și simt cu un sughiț la fel de acut felul în care oamenii acceptă docil orice formă de „anonimizare", și orice formă de a-și trăi agoniile și defulările în moduri cât mai comode (da, există și agonii comode). Drumul spre maturitate seamănă cu un soi de chiverniseală psihică: mintea, la fel ca și spațiile modulare în care ne fâțâim trebuie mobilată cu fotolii, paturi moi, ustensile de curățat funcționale, detergenți eficienți, intrarea în rol și eliminarea totală a corozivului „da ce dracu' facem eu/noi aici (în jobul ăsta, în căsnicia asta, în dorințele astea, în ratele astea)? Pentru ce?". O să mi se spună că „așa merg lucrurile", că e vorba până la urmă de brutala programare genetică care asigură însăși măreția speciei: nevoia de coerență. Numai că sunt puține formele de coerență care nu funcționează în gol, de dragul lor, excluzând tocmai materialul pe care se prespunune că ar trebui să-l ordoneze (fie sufletul melodramatic, fie celebra viață pe care până și artiștii o scapă printre degete). Am înțeles foarte greu (la modul organic, aproape celular) că „virtutea" vechilor forme de înțelepciune la asta se referă. Nu e vorba de sensul moralist, schizoid care desparte datoria de sentimente, ci din contră, de găsirea (adeseori și pentru cei mai mulți printr-o practică) unui reglaj fin în care datoria, sentimentele, lumea și sufletul melodramatic nu se mai despart, orbitând autist sau consumându-se catastrofic, pornografic și isteric în momentul în care se întâlnesc. Cu siguranță, arta reglajelor fine e una pierdută. Poate dintodeauna ea a aparținut celor născuți cu har. Ei au, dacă nu un soi de răspuns la *Pentru ce?*, cel puțin o formă energie care-i propulsează prin viață ca printr-o lume plutitoare. Pentru restul coerența se reduce la modurile de anonimizare și chiverniseală (coextensive) și, foarte rar, la forme atroce de evaziune, practicate de ceea ce literatura de specialitate desemnează prin figura antieroului. Sunt cei lipsiți de har, de talentele speciale și probabil, chiar testele IQ i-ar defavoriza teribil. Au un singur „fix": sunt incapabili să suporte coerența mecanică a „socializării", „pentru ce"-ul le sfredelește capul când ți-e lumea mai dragă. Duminica când parcurile se umplu de hamacuri. Seara când comediile curg gârlă. De la primul sărut când deja se simt abandonați și traversați de viitorul entropic știind că nu pot fi pentru ceilalți decât o altă minune care se repetă de 3 ori. În ședințele care ctitoresc cincinalele creșteri ale producției, ba chiar și în cele 8 ore legale de muncă, și-n cele 8 legale de somn.

Nu l-am zărit pe Dumnezeu nici în justificările peudo-științifice, cu nimic mai puțin amăgitoare decât o liturghie, cu nimic mai puțin frumoase decât o icoană rusească care încearcă să cuprindă în ea toate trupurile. Conform celebrului mit modern NDE (near death experience), milioane de oameni au parte de ceea ce biologii cred că ar fi o simplă și ultimă descărcare de energie intraneuronală (adesea luând forma celebrului tunel și a derulării vieții prin fața ochilor). Un prieten îmi spunea că natura, de obicei, nu se ocupă cu genul ăsta de „risipă", că nu oferă pe degeaba niciun fel de compensație de acest gen... că poate, poate... Părea un argument tare. Dar și florile sunt frumoase degeaba. Și păsările. Au și ele un rai al lor?

Nici în după-amiezile trăite pe post de nopți walpurgice, când stăteam paralizată de frică privind în geamul de la bibliotecă reflecția veiozei ca o cască de soldățel de-a dreapta și modelul cu vinișoare roșii, de accident cerebral al unei perne decorative, de-a stânga, nu l-am văzut pe Dumnezeu. Așteptându-i pe bunici să se întoarcă de la ședințele de partid m-am specializat în vânarea semnelor de viață. Cu o concentrare de halterofil, spărgeam liniștea care îmi țiuia în urechi lăsând să vină la mine ușile trântite, plânsetele de copii plezniți, certurile vecinilor, genericul telejurnalului și pașii de pe casa scării. Un sunet de apă trasă conta adesea cât o A Doua Venire. Cu timpul frica s-a transformat în anxietate, care nu este, cel puțin pentru mine decât groaza de a lua lucrurile așa cum sunt și de a le lăsa așa cum sunt. Nefiltrate. Fără zen, fără asceză. Nicio practică care să transforme agonia în pedagogie. Lumea fără anestezice. Lumea antieroilor. Akaki Akakievici, K., Bartelby, Michael K., Cavalerul Resemnării, Meursault. Pe-atunci nu-i cunoșteam, dar i-am recunoscut din prima, în alte după-amieze și nopți tocate în așteptare, în cruzimea lipsei oricărei medieri, a oricărui story, fie cât de firav. „Nu - a spus Petrovici - nu-i nimic de făcut".

Dar atunci când l-am întâlnit pe Dumnezeu? Presupun că atunci când îl întâlnește oricine. Când am iubit și n-am vrut să știu, deși știu, că asta e totul. Că vine ziua din care n-o să ne mai privim în ochi, n-o să ne mai auzim și n-o să ne mai fisurăm stângaci egoismele ciocnindu-ne unii de alții. Că răul făcut nu mai poate fi desfăcut și răscumpărat la niciun casino divin. Când mi-a murit bunicul, pisicile, cățeii, hamsterul, soarele de septembrie, dorința de a scrie ceva, orice. Când n-am mai știut dacă autocolantul.ro, stikerul.en sau, și mai bine, autoadesivo.it sunt o formă de preaplin sau o indiferență mascată. Când nu mi-am mai dat seama dacă linkurile cu activiști și feline fine fac parte chiar din lumea noastră (lumea? noastră?) sau cresc ca o comă în holul neutru al unui duplex pe care-l împărțim fără să ne mai întâlnim niciodată. Dumnezeu a devenit o melancolie în avans, o bilă neagră cât pentru toată viața, un bilet dus, fără întors pentru ziua în care nimeni nu mai trebuie să plece. Îl accept în orice forme. Feștit pe cupole sau ascuns în moțul de cremă al amandinei. În zacusca de la mami, în grijile taților și mesajele cu „pui mic". În vocile speriate ale bunicilor. În îmbrățișările fraților. Ocupat cu ședințe sau scriind referate. Seamănă cu Sergiu Nicolaescu după care plângeam de fiecare dată pe vremea când nu știam că actorul nu e rolul lui. Când credeam că în filme se moare cu adevărat și pentru totdeauna. Ca de obicei. Și ce miracol să-l tot revăd. E împușcat de dimineață și reluat noaptea. Învie pe bandă la mai puțin de 3 zile. Cu aura reprodusă mecanic. Aură de ceramică, aură de plastic, de abțibild cu spinii încorporați lipit pe frigider. Cu gust de mentă, de lămâie, de tămâie. Da. Dumnezeu există. E o poftă de-a mea. Câteodată am poftă de dulciuri, câteodată de o plimbare, câteodată de El. (Și chiar de n-ar exista, tot nu mai există așa ceva cât îi lumea și pământul și toate galaxiile. Să ne veselim.)

■

Un piedestal înalt și de neclintit în istoria presei naționale

Aurel I. Rogojan

Mărturisesc că, dintotdeauna, întâlnirea cu o carte nouă mă transpune în lumea ascunsă printre cuvintele aşezate în paginile pe care le răsfoiesc cu nerăbdarea copilului în faţa unui dar multaşteptat. Sunt cărţi şi cărţi. Unele îţi împlinesc aşteptările, adică dăruiesc. Altele nu, fiindcă nu te regăseşti nici în lumea cărţii şi nici în crezul autorului.

Când s-a împlinit văleatul 7522 (2013), Brumar, a 28-a zi, mi-a fost dat să am în mână primul volum al uneia dintre marile cărţi ale istoriei recente a României, trăite şi adnotate de Cornel Nistorescu zi de zi, cu perseverenţa stoică a cronicarilor din vremi de mult trecute, în epistole politice, reportaje, interviuri şi editoriale publicate într-o perioadă de ratare a viitorului, devenit astăzi prezentul vieţii noastre: anii 1990-1995.

Români, vi se pregăteşte ceva! este, înainte de toate, o carte de mare şi rar eveniment editorial. O operă prin care autorul va fi receptat ca o conştiinţă reprezentativă a neamului său, mereu prezentă acolo unde arde şi doare, aşa cum îşi definea crezul de gazetar în primul număr al revistei *Expres* din 7 ianuarie 1990.

Autorul, cu meritele fundamentale ale jurnalistului de fină intuiţie, profundă observaţie şi analiză social-politică, şi Editura Compania, cu un suport editorial de excepţie, egalat doar de case de editură celebre, dăruiesc cititorilor şi patrimoniului naţional paginile de aur ale unei cronici de mare trebuinţă nu numai generaţiilor viitoare, ci şi celor prezente.

Generaţiile prezentului au nevoie de studiul şi reflecţiile asupra acestei cărţi de căpătâi pentru a înţelege că, deşi ne-am risipit încă un sfert de veac de istorie, „[...] am trecut de partea cealaltă a prăpastiei, pe un pământ şubred, mai sărac, în ţărâna căruia se ascunde cu dibăcie scheletul aceluiaşi stat totalitar de care fugisem mâncând pământul şi de care crezusem că am scăpat". Generaţiile următoare vor găsi în paginile operei jurnalistice tabloul unor realităţi dramatice, de care responsabili sunt înaintaşii fără grija viitorului ţării şi a oamenilor ei, fiindcă au guvernat fără să ţină seama de valorile morale şi în disprețul dreptei legiuiri, ducând România înspre marginea lumii.

Am deschis cartea, am dat pagină după pagină şi am început să citesc titlurile, am parcurs indicele de nume şi apoi, selectiv, pasajele la care eram trimis de cota personajelor. Am citit câteva dintre epistolele politice adresate mărimilor vremii şi „prima impresie care contează", cu valoare de concluzie asupra volumului, este aceea că, prin prima sa carte postdecembristă, Cornel Nistorescu şi-a clădit un piedestal înalt şi de neclintit nu doar în istoria presei naţionale, ci şi în literatura română.

Români, vi se pregăteşte ceva! este titlul unei cărţi-avertisment, cu mesaje de un dramatism real, dar transmise, cele mai multe, şi cu un inteligent umor ţărănesc, când mustrător, când biciuitor, dar şi de bun-simţ. În mai multe dintre paginile cărţii m-am regăsit printre martorii anonimi din tabăra cu care gazetarul se afla într-un crâncen război, fiindu-i percheziţionată redacţia, confiscate aparatele foto şi maşinile de scris, ori cumpărate *en gros* tirajele pentru ca ele să nu ajungă la cititori. Acei sclavi ai puterii nu realizau că în acest fel trag la foalele forjei în ale cărei flăcări se oţeleşte şi mai mult tăria unui caracter pe care vremurile nu-l pot supune.

Un dialog dintre preşedintele României, Ion Iliescu, şi gazetarul Cornel Nistorescu, consumat la Forumul Crans Montana din anul 1994 nu poate trece neobservat în economia acestor note de lectură. Ion Iliescu: „Mă, de ce eşti tu aşa de ticălos şi de încrâncenat împotriva mea?" Cornel Nistorescu: „Nu vă urăsc deloc, domnule preşedinte, dimpotrivă, toate observaţiile mele şi criticile pe care le fac Preşedinţiei şi dumneavoastră provin dintr-o reală simpatie."

Cum şi în ce contexte îi regăsim pe Ion Iliescu, Virgil Măgureanu & comp. în epistolele politice (unele dantești) ale lui Cornel Nistorescu?

În cazul lui Ion Iliescu, titlurile epistolelor care se succed în timp ne dau trendul psihocomportamental al liderului politic căruia i-am dat 12 ani din istoria României: *Învingător fără glorie, Un fel de vodă bolmojit, Buimac între iluzii, Frica - ultimul motor politic, Baba s-a fardat puţin, Patentul mocirlei.* Alte epistole politice cu aceeaşi adresă: *Românul de export, Rugămintea unui dac, Elita şi derbedeii, Codul eticii şi echităţii democratice, Tata, mama, bunica şi cloşca, Activiştii de ieri, boierii de mâine.*

Trei dintre mai multele epistole politice adresate lui Virgil Măgureanu se intitulează: *Cine l-a vopsit pe dracu?, Maimuţa şi dresorul* şi *Daţi explicaţii poporului român!.* Iar adrisantul se explică: *Am fost în Fiaţa Universităţii, Am mai fost implicat şi în alte chestiuni politice, Sigur că există!* [dovezi despre grupurile şi elementele fasciste din Piaţa Universităţii - *n. n.*], *Nu S.R.I-ul, ci poşta [...] cotrobăie prin scrisori.*

Nicolae Văcăroiu: *Dictatura contabilă, Tatăl fiscului român, Patria în faza vacă de muls.*

Theodor Stolojan: *Vinovatul nu a făcut nimic.*

Dan Marţian: *Jumătăţi de măsură şi caracter.*

Răzvan Theodorescu: *La tata marelui ecran.*

Niculae Spiroiu: *Ceapa degerată a democraţiei.*

Radu Câmpeanu: *Înecatul dintre două bărci.*

Radu Ceontea: *Patria şi salamul.*

Alexandru Mironov *(purtător de cuvânt şi interese)*: *Foliculina politică.*

Domnii deputaţi şi senatori: *Comici vestiţi ai ecranului.*

În epistola *Prieten şi soldat*, adresată preşedintelui Ungariei, gazetarul cu rădăcinile în satul Turmaş, din judeţul Hunedoara, unicul fecior al agricultorilor Aurel şi Ilina Nistorescu, ţine să-l asigure pe Árpád Göncz, într-un moment de exaltare a extremiştilor vindicativi, că-i este prieten, dar că, la nevoie, va fi şi soldat. O judecată înţeleaptă, în care talerele dreptăţii popoarelor sunt ţinute în echilibru de prietenie, prin politică şi diplomaţie, dar şi de arme atunci când liderii politici şi diplomaţii eşuează.

Epistola *Două căciuli peste Prut*, către Mircea Snegur, cel care spunea că unirea românilor din cele două Moldove trebuie lăsată în seama viitorului, ne reaminteşte cum „pe malul Prutului s-au întâlnit doar două căciuli (pe care le ştiam de la televizor, şi pe cea de miel, şi pe cea rusească), purtate de doi slăboi care îşi umflau pieptul şi nu-şi dădeau seama că le sunt prea largi."

Gazetarul a consacrat sute, poate mii de zile descâlcirii ţelor evenimentelor din decembrie 1989 pentru a descoperi că ei, jurnaliştii de investigaţie, „au devenit mai periculoşi decât teroriştii" (de vreme ce aceştia nici nu existau!) şi că „esenţa revoluţiei a fost o banală schimbare a caselor."

Pentru gazetarii din „noul val", baciul Cornel lasă drept cuvinte de învăţătură: „Fiţi drepţi. Spuneţi adevărul. Căutaţi calea cea bună. Fiţi alături de cei care suferă pe nedrept. Apăraţi onoarea şi demnitatea celor care o au. Nu iertaţi prostia, minciuna şi făţărnicia. Fiţi aspri în faţa relei-credinţe, a hoţiei şi egoismului. Puneţi punctul pe i. Fiţi acolo unde arde şi doare." Am recurs la această parafrazare a crezului jurnalistic cu care Cornel Nistorescu a deschis, la 7 ianuarie 1990, o nouă carte de istorie a presei româneşti pentru a depune mărturie, în calitate de cititor, dar şi de observator al media, că, dacă i s-ar putea reproşa ceva omului, gazetarului nu i s-ar putea imputa că nu şi-a urmat şi nu-şi urmează crezul profesiei.

■

Români, vi se pregătește ceva!

Adina Kenereș

Aşa ceva n-am mai pătit: să ridic ochii, în 2013, dintr-un text scris la începutul anilor '90 şi să văd în jurul meu chiar viaţa de atunci derulându-se azi. Ba chiar azvârlindu-mi adesea în obraz, din politică şi din media, din administraţie şi din instituţii de forţă, aceleaşi nume, cu aceleaşi CIP-uri, aceeaşi impertinenţă, aceeaşi puţinătate, sau clone perfecte ale acelor figuri. „Nu s-a schimbat nimic în România" nu e doar o vorbă spusă cu obidă, ci un ciomag care te loveşte în moalele capului citind articolele lui Cornel Nistorescu din *Expres*. Mai mult: dacă vrei să ştii ce trăieşti în 2013, ai şanse mici să afli de la tenorii diverselor scene de azi; în schimb, te lămureşti fără greş din prestaţiile celor de atunci, toate grosolane, violente, şmechere, temătoare de orice geană de adevăr.

Dacă ar trebui să dau vreodată o declaraţie la poliţie, aş scrie: „Îl cunosc pe Cornel Nistorescu de 32 de ani." Factual, ar fi corect. Pe fond însă, inexact. Pentru că am început să-i citesc sistematic editorialele bine după anul 2000, când el se aşezase deja oarecum contemplativ „la balcon" şi părea să se fi specializat în panorame înţelepte ale zilei şi în defrişări punctuale ale unor mari potlogării. N-am ştiut că a fost o vreme - vremea *Expres* 1990-1995 - în care Cornel scria „din piaţă", lipit de spinarea slăbănoagă, cocoşată, batjocorită a unui popor abia ieşit din multilaterala închisoare comunistă. Când, în câteva rânduri în ultimii doi-trei ani, am tresărit la articolele lui sau la vorbele pe care le spunea la vreo televiziune, era, evident, pentru că se scoborâse iarăşi „din balcon" ca să se ducă „în piaţă".

Nu e, desigur, întâmplător că la noi s-a menţinut până azi tandemul piaţă-balcon inventat de conştiinţele naţionale pe la 1860 şi că modernizarea a cunoscut mai multe frâne decât impulsuri. Un vast proces de măsluire îmbracă în molton aspre realităţi geopolitice, redactând rapoarte digerabile, ba chiar scrie din documente formale „un feliu de" istorie care nu foloseşte decât scribilor ei şi unor şefi trecători. Cine vrea însă povestea autentică de după 1989 a neamului său chinuit o va găsi în bună măsură în cioburile de oglindă pe care unul ca Nistorescu a avut inteligenţa şi buna-credinţă necesare pentru a le instala „în piaţă" din prima clipă şi apoi inspiraţia şi bunul-simţ de a le vizita în toate momentele de cumpănă.

■

Black Pantone 253 U

Editorial pe repede înapoi

Cornel Nistorescu

- Băi românilor, aveți ceva arme prin portbagaj?

A fost singura întrebare cu care ne-au întâmpinat grănicerii bulgari, încă ciupiți de veselia nopții de Revelion. De două ore era deja 1 ianuarie 1990. Plecaserăm cu aproape patru luni în urmă dintr-o țară comunistă şi ne întorceam în alta, ziceam eu, liberă, vedetă europeană, plină de morți, de terorişti, dar şi de fapte de mare curaj.

Conduceam cu frică biata noastră Dacie galbenă, inscripționată cu «Flacăra Tour», spre Giurgiu şi mai apoi spre Bucureşti, aşteptând să dăm ochi cu prima patrulă de revoluționari sau de soldați, chiar de terorişti. Sau să sărim din maşină ori să strigăm «oameni buni, oameni buni!». Sau să vedem o casă în flăcări. Sau măcar un tanc nemişcat pe marginea drumului. Sau o maşină arsă. Sau ceva care să ne introducă în noua realitate. Nimic la Adunații Copăceni, nimic la Călugăreni, nimic la 1 Decembrie, nimic la intrarea în Bucureşti, nici pe şoseaua Giurgiului. Doar petrecăreți în retragere, doar maşini răzlețe dintr-o noapte de Revelion care se spărgea încet, fără muzică, fără artificii, fără şampanie. Mută, rece, cu urme de zăpadă şi cu străzi pustii şi murdare. Priveam Bucureştii învăluiți într-un aer de final de tragedie deşi nu se vedeau decât semnele unui sfârşit de carnaval. Nicio casă în flăcări, nici o maşină fumegând, nicio patrulă, niciun mort pe străzi, nicio maşină blindată, nimic, nimic până în fața blocului meu din Drumul Taberei nr. 250. Cam aşa arăta capitala României, oraşul-vedetă planetară din zilele căderii lui Nicolae Ceauşescu. O deosebire uriaşă între ce anunțau televiziunile europene şi ce vedeam eu cu ochii umflați de nesomn.

La cinci dimineața am început să mă uit, pe un videocasetofon, la primele casete din transmisiunile TVR. Erau secvențele cele mai dure pe care le înregistrase Monica Nistorescu pentru a mă ajuta să înțeleg desfăşurarea Revoluției române. Ceauşescu avea robineți de aur. Stop. Nu se poate! Aurul este moale şi se macină. Avea cântar de aur pentru a cântări mâncarea câinilor. Stop. Nici asta nu se poate! Cântarul de aur se dereglează şi nu cântăreşte nimic. Atunci am auzit prima oară o replică pe care am tot auzit-o apoi, ori de câte ori puneam la îndoială ceva din acele evenimente:

- Tu să taci, că tu n-ai fost aici la Revoluție!

Am derulat caseta pe repede înainte. Ioan Erhan, secretarul de partid de la *Scînteia*, anunța la TVR că ziarul îşi schimbă numele în *Scînteia poporului*. Sictir! A fost printre primii activişti de duzină ieşiți din tranşeele PCR pentru a îmbrăca haina de revoluționar. Pe repede înainte. Petre Popescu şi Teodor Brateş, George Marinescu etc. şi Cazimir Ionescu, şi Mihai Montanu. Şi, dintr-o dată, printre ei, cu aparatul de fotografiat agățat de gât, eternul Sorin Postolache, fost coleg de redacție la revista *Flacăra*, inginer chinuit de gramatică, om bun la toate, dar nici fotograf, nici ziarist, nici chiar caricaturist. Renăştea. Omul se înghesuia să ia startul în noua mare cursă a oportuniştilor. Dă-i cu Revoluția! Pe repede înainte. Un ofițer cu minte puțină. Care revoluție? Parcă vedeam secvențe din prima răscoală a mediocrilor. Niciodată nu mai văzusem atâția oportunişti înghesuiți pe fiecare centimetru pătrat al micului ecran. Şi totuşi, muriseră oameni! Zeci, sute. Poate mii. Unde erau teroriştii? Dar fântânile şi rezervoarele de apă otrăvite de securişti? Pe cei mai mulți dintre actorii nopților de revoluție îi cunoşteam. Oameni de mâna a doua şi a treia de prin instituții, redacții de ziare şi reviste, teatre, cafenele. Un amestec ciudat, de operetă. Era şi nu era revoluție. De a doua zi descopeream altceva. Că oamenii se bucurau totuşi cu adevărat de căderea lui Ceauşescu. O bucurie exagerată parcă pentru a acoperi anii de nepăsare sau de complicitate cu «Epoca». Cei mai mulți îşi descopereau în biografie şi mici semne de disidență. Indivizii de acest fel aveau chiar un pic de culoare în valul zgomotos de sentimente şi vorbărie. O altă țară, un alt sistem, o altă lume! Cei mai mulți visau cu voce tare. Încă un hâc de câteva zile şi vom trăi ca în Europa de Vest! Aşa gândeau oamenii, aşa arătau lucrurile în acele zile de ianuarie în care începea o altă perioadă importantă din viața mea şi a României.

În două zile am izbutit să contactez câțiva colegi de redacție şi puținii prieteni pe care îi aveam prin Bucureşti. Poveşti şi iar poveşti despre revoluție. Era doar încercarea mea de a înțelege nebunia indusă de TVR şi de agențiile străine de ştiri. Adrian Severin, activist de nivel național încă din anul întâi de facultate, era deja mare mahăr. În câteva luni a ajuns ministru. Un regizor ratat deja se mişca de zece ori mai arogant. Era şi el ministru. Un profesor mediocru, care conducea departamentul ideologic, chiar m-a chemat să facem un «mariaj profesional» cu FSN-ul. Adică? Să faci un ziar al guvernului! Ce să fac acolo? Să îl conduci, a zis el. Tot atunci m-a căutat şi Mihai Cârciog, despre care nu ştiam absolut nimic, să facem împreună revista *Expres*. El a fost omul de care aveam să mă apropii şi alături de care să dezvolt proiectul Expres şi, mai apoi, cu şi fără Ion Cristoiu, *Evenimentul Zilei*. Mihai Cârciog a fost norocul din acel peisaj de după furtună. O lume de umbre, de mediocri, de ratați, de activişti, de şmecheri, de apropiați ai serviciilor, unii dintre ei cu siguranță acoperiți, de loviți în cap de dorința de putere, de paranoici şi de patrioți desueți țâşniți din subsolurile României şi din praful bulevardelor bucureştene pentru a se aşeza în fruntea celor care turnau fundațiile democrației. Pe repede înainte. Ceva nu era în ordine. Falsul, machiatul, manipularea, lumea activiştilor comunişti în haine albe, de prevestitori ai vremurilor noi răsăreau de peste tot. Când discret, când agresiv, când violent, când disprețuitor.

Imaginea de tragedie amestecată cu carnaval m-a urmărit mereu. Ca din întâmplare, pe la demonstrații, reporterii *României libere* şi ai revistei *Expres* erau fugăriți sau chiar bătuți printre primii. N-a trecut mult şi n-am mai putut tipări revista în Bucureşti. Spațiul tipografic le fusese alocat ziarelor editate de partidele politice. Urmau alegerile din 20 mai. În 13-15 iunie, bunii şi patrioții muncitori tipografi de la Alexandria au refuzat să mai tipărească revista. Ne-au anunțat că, în cazul în care totuşi apare, îi dau foc în centrul oraşului. Cumnata mea a început să se plângă că a dispărut câinele şi nişte indivizi mă caută noaptea pe acasă. Minerii au devastat redacția revistei *Expres*, căutând în subsolul clădirii de pe Strada Batiştei o tiparniță de bani. Întrebau de mine, însoțiți de un individ în civil. S-au mulțumit cu un fax şi cu două maşini de scris electrice. Prin 2006 am apucat să citesc rapoartele ofițerilor SRI care m-au căutat peste tot în acele zile şi nopți de groază. Rapoartele lor se găsesc în Dosarul mineriadei din 13-15 iunie. Ce aveau cu noi? Pe cine incomodam? Un fost student la regie a venit să se confeseze. Fusese constrâns să toarne în timpul studenției, iar după revoluție fusese contactat de ofițerul său de legătură pentru a se infiltra la revista *Expres* şi la Liga Studenților. Am conceput un fotoreportaj despre casele conspirative ale Securității. La prima adresă am fost blocați de soldați şi de un general Stan, care ne-a confiscat aparatele. Nici hârtie nu se mai găsea pentru *Expres*. şi nici pentru *Evenimentul Zilei*. Eram presa liberă, dar eram şi oaia neagră. Din umbră, de după colțuri, din subsoluri, din birouri şi din privirile oficialilor ne întâmpina o răceală, o distanță cu subînțelesuri, o amenințare. Undeva, între speranțele şi sub agitația românilor, se ascundea marele dinozaur al comunismului, statul totalitar, cu structurile sale de oțel, prelungite şi ele pe neaşteptate în tot felul de combinații economico-politice şi de siguranță națională. Iar printre toate acestea, mişunând ademenitor, cu idei noi, principii, ajutoare, oferte de susținere materială, agenții americani, francezi, englezi, germani, unguri şi chiar ai Moscovei. Românii voiau democrație şi schimbarea lumii. Evenimentele din România şi evoluția societății s-au dovedit a fi un proces mai complicat decât ne-am imaginat. Dorințele de libertate şi democrație ale compatrioților noştri capotau din nepricepere, deturnate de strategii externe, de zbaterile disperate ale foştilor de a nu pierde puterea şi de a nu ajunge în fața judecătorilor. Comunismul nu voia să decarteze, Securitatea nu voia să deconteze, armata nu voia să fie cercetată pentru greşelile şi morții din decembrie, iar privilegiații se luptau cu înverşunare să rămână la butoanele de comandă ale noii lumi.

Ce împiedecam noi în această schimbare dură de lume, adeseori cu un pitoresc de plâns şi de râsul lumii? Ca nişte naivi, făceam cronica săptămânală a evenimentelor, depuneam mărturie pentru grosolanul aranjament în virtutea căruia evolua România. Scriam despre un târg cu Vestul, cu fostele servicii secrete, cu fostul activ de partid şi de stat. Depozițiile şi informațiile noastre încurcau mai mult decât teroriştii. Pentru statul comunist pavoazat în capră democratică, noi eram duşmanii, teroriştii, inamicii democrației. Trudind cu încăpățânare la cronica vremii, mergeam ca inconştienții pe o lamă care juca rolul de punte între două lumi.

Ceva era trist, ceva era fals, ceva era periculos, ceva venea din trecut. Între comunism şi ce trăim astăzi, am parcurs ani şi ani pe lama tăioasă a amenințărilor, spre a descoperi că am trecut de partea cealaltă a prăpastiei, pe un pământ şubred, mai sărac, în țărâna căruia se ascunde cu dibăcie scheletul aceluiaşi stat totalitar de care fugisem mâncând pământul şi de care crezusem că am scăpat.

(Prefața volumului *Români, vi se pregăteşte ceva!. Epistole politice, reportaje, interviuri, editoriale din* Expres *(1990-1995)*, Bucureşti, Editura Compania, 2013)

■

24

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Speculația bursieră „Roșia Montană Gold Corporation" s-a construit prin mită, înaltă corupție politică și trădare de țară

Aurel I. Rogojan

Faptul că numita "Comisie specială comună a Camerei Deputaților şi Senatului pentru avizarea Proiectului de Lege privind unele măsuri aferente exploatării minereurilor auro-argentifere din perimetrul Roşia Montană şi stimularea şi facilitarea dezvoltării activităților miniere în România" se străduie să lase impresia că lucrează de zor, nu este, nici pe de departe, un fapt de natură să lămurească fondul chestiunii. Dimpotrivă...

Proiectul de lege pentru a cărui avizare s-a recurs la calea extraordinară de creare a unei comisii speciale, prin strâmbă derogare de la regulile consacrate ale procesului de legiferare, stipulate de legea în materia tehnicii legislative şi de Regulamentele Camerelor, nu este decât o tentativă a guvernului de a induce în eroare Parlamentul şi a-l face responsabil pentru legitimarea unui lung şir de fraude, mari acte de corupție şi trădare, pe care se bazează speculația bursieră Rosia Montana Gold Corporation.

Febra aurului din România l-a lovit, mai întâi, pe Virgil Măgureanu. El şi unii dintre cei care-l secondau la conducerea S.R.I. l-au adus în România pe australianul Jimmy Taylor, care s-a implicat în proiectul "Aurul S.A. Baia Mare", un *joint-venture* al companiei australiene *Esmeralda Exploration* şi al guvernului român. Compania a susținut că are capacitatea necesară pentru a curăța un reziduu toxic minier cianurotic numit tailing, care, sub formă de praf, începuse să fie împrăştiat de vânt. Promițând că va curăța aceste reziduuri şi că va continua exploatarea aurului cu ajutorul cianurilor, compania a ales să-şi depoziteze noile reziduuri într-un lac de baraj în apropiere de Bozânta Mare.

În noaptea de 30 ianuarie 2000 barajul a cedat deversând 100.000 de metri cubi de ape contaminate cu cianuri, aproximativ 100 de tone de cianuri, care s-au împrăştiat peste câmpuri şi în sistemul hidrografic local. Cianura deversată a afectat râurile Săsar, Lăpuş, Someş, Tisa şi Dunărea, înainte de a ajunge la Marea Neagră. Apele poluate, în special Tisa şi Dunărea, au provocat moartea unei mari cantități de peşte în Ungaria şi în Iugoslavia. Accidentul a fost unul dintre marile dezastre ecologice din Europa. Oficial, *Esmeralda Exploration* a dat vina exclusiv pe căderile importante de zăpada din zonă. În particular, Jimmy Taylor a acuzat un sabotaj din partea unui potențial concurent, interesat şi el de afacere.

În locul lui Jimmy Taylor a apărut Frank (Vasile) Timiş, un australian de origine română şi fără legătură cu mineritul, dar cunoscut cu legături în rețelele internaționale ale traficanților de droguri. Frank Timiş nu a apărut din senin. Şi el a fost „adus de mână" de Gaf Deac, ambasador extraordinar şi plenipotențiar al României în Australia şi Noua Zeelandă. Sub garanțiile de bonitate ale lui Cătălin Harnagea sau ale lui Costin Georgescu & Comp.?!

Ca şi predecesorul său, Timiş va solicita şi obține concesiunea exploatării haldelor de steril. şi în timp ce sterilul era exportat, specialişti în prospecțiuni geologice, anume agreați, au prelevat din exteriorul perimetrului inițial al minei de la Roşia Montană cca. 80 tone de eşantioane de minerale, care au fost trimise pentru expertizare de către unul dintre cele mai prestigioase laboratoare de determinare a conținutului de metale rare şi prețioase. Rezultatele au fost peste aşteptări.

Imediat, proiectul de contract cu statul român a fost legalizat în copie, la un notar din Alba Iulia, fiind radiată din titlu mențiunea „proiect".

Cu documentul fals, prezentat drept contract de asociere parafat şi cu buletinele de analiză a concentrației de minerale prețioase şi rare s-a constituit dosarul de listare la bursa din Toronto a unei societăți proprietate exclusivă a statului român şi subvenționată de către acesta! Din acel moment, banii au început să curgă. Dar, până a ajunge aici, Frank Timiş a miruit, pe îndestulate, de la dreapta la stânga eşichierului politic.

Serviciul Român de Informații a sesizat parchetul pentru fapte de trădare prin transmitere de secrete şi alte infracțiuni (http://www.cotidianul.ro/exista-un-dosar-rosia-montana-el-trebuie-redeschis-de-dna-223595/).

Dosarul penal a fost abandonat din aşa zise rațiuni politice, rezumate procurorului general Joița Tănase de către premierul Adrian Năstase.

Supunem atenției comisiei parlamentare necesitatea cercetării complete a antecedentelor afacerii Rosia Montana Gold Corporation, fiindcă în acest caz nu este vorba de "locuri de muncă" şi de "investiții-dezvoltare", ci de trădare, subminare economică şi devalizare a unor resurse strategice a căror mare valoare, încă neestimată complet şi corect, a aruncat în luptă rechinii speculațiilor bursiere. Mai exact spus: asasinii economici.

Față de cele, doar sumar şi succint, expuse, în numele interesului public general, dorim să ştim dacă onor "Comisia specială comună a Camerei Deputaților şi Senatului pentru avizarea Proiectului de Lege privind unele măsuri aferente exploatării minereurilor auro-argentifere din perimetrul Roşia Montană şi stimularea şi facilitarea dezvoltării activităților miniere în România" va avea în atenție:

1. Lămurirea gravelor aspecte de fraudă bursiera şi înaltă corupție scoase în evidență în dosarul penal al afacerii "Roşia Montană", instrumentat la la sfârşitul anilor `90 şi abandonat ca urmare a "deciziei politice" a premierului Adrian Năstase;

2. Audierea de către comisie a foştilor premieri Victor Ciorbea, Mugur Isărescu, Adrian Năstase, Călin Popescu Tăriceanu, Emil Boc, Mihai Răzvan Ungureanu şi a miniştrilor din guvernele acestora care au luat decizii / emis hotărâri de guvern şi alte acte juridice privind concesionarea, explorarea şi exploatarea zăcămintelor minerale de la Roşia Montană, Roşia Poieni şi celelalte perimetre metalifere din Munții Apuseni;

3. Clarificarea, inclusiv prin audierea foştilor şi actualilor directori ai serviciilor de informații, împrejurărilor în care fondul informațiilor / documentelor secrete referitoare la rezultatele cercetărilor şi prospecțiunilor geologice au intrat în posesia lui Frank [Vasile] Timiş;

4. Cine şi cum l-a introdus pe Frank [Vasile] Timiş în afacerea "Roşia Montană", respectiv interesele căror politicieni autohtoni le-a reprezentat, atât în faza inițială, cât şi în evoluțiile şi transformările ulterioare ale societăților comerciale create pentru valorificarea deşeurilor, explorarea şi exploatarea de resurse metalifere în România;

5. Ce alte decizii politice din perioada 1997-2000 au impus abandonarea şi a altor cazuri de spionaj-trădare, care au privit interese externe de acaparare frauduloasă a resurselor minerale de importanță strategică;

6. Expertizarea falsurilor intelectuale şi materiale din actele/ documentele RMGC şi din cele încheiate cu statul român;

7. Modul în care perimetrul inițial al minei Roşia Montană de cca. 12 kmp a fost extins la peste 40 kmp., în timp ce aceasta era proprietatea statului român;

8. Stabilirea modului prin care cele 80 de tone de mostre geologice au fost trimise la expertizare în Australia înainte de parafarea şi intrarea în vigoare a contractului?

9. Elucidarea aspectelor de fraudă bursieră, un delict federal în S.U.A. şi Canada, pe care s-a întemeiat listarea la bursa din Toronto a unei societăți a statului român şi subvenționată de acesta?

10. Audierea preşedinților Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, precum şi a consilierilor acestora pentru securitate națională?

11. Ce companii miniere consacrate au mai lăsat oferte şi nu au fost luate în considerare? Cât a fost dispus să plătească Ovidiu Tender lui Stephen Roman, pentru retragerea din afacere a firmei canadiene "Roman Copper Corp";

12. Evaluarea prejudiciilor economice rezultate din subevaluarea resurselor şi a prețului de concesionare (cca. 250.000 de euro!);

Nu ar fi lipsit de interes dacă şi autoritățile competente şi diriguitoare ale domeniului securității naționale şi fiscalității publice ar reconsidera antecedentele acestui scandalos caz de înaltă corupție politică transpartinică şi internațională, iar din identificarea, blocarea şi confiscarea penală extinsă a depozitelor bancare, precum şi a averilor fraudulos dobândite de marii corupți să se trateze unele dintre suferințele cronice ale bugetului sănătății şi educației. ■

Roşia Montană - vedere generală

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Între Roșia Morgana și Roșia Mortală

Petru Romoșan

Până la urmă, Victor Brauner şi Tristan Tzara, amândoi născuți în Moldova (la Piatra Neamț şi, respectiv, la Moineşti), au avut dreptate: România e o țară şi suprarealistă, şi dadaistă. Suprarealist a fost pictorul Brauner, dadaist a fost scriitorul şi artistul total Tzara (Samuel Rosenstock). La fel pare să fie deja confirmat şi Bram Stoker cu al său roman atât de celebru, *Dracula*. În ce-l priveşte pe britanicul Bram Stoker, cel puțin doi «voievozi» recenți, Nelu şi Traian, care au supt sângele boborului, ca şi precursorii lor, Ghiță şi Nicolae, s-au sforțat să-l confirme şi, într-o foarte bună măsură, au şi reuşit.

Care sunt temele toamnei 2013 la români? Lupta (simbolică dar frisonantă) cu torționarii octogenari şi nonagenari, aşa, dintr-o dată, din senin (Vişinescu, Ficior şi cu certitudine vor mai fi şi alții, există un plan de îndeplinit), consumul la greu de cianură teoretică sau ficțională prin reprezentanții poporului (politicieni, presă, servicii speciale) şi pregătirea pentru asasinarea în masă a câinilor abandonați de oameni - câinele e cel mai bun prieten al omului, iar acest măcel are deja acoperire legală de la CCR («Curtea Constituțională, / Ruşine Națională») şi de la preşedintele nostru reales (cum-necum, reales!). Cam aşa apare blânda noastră Dacie mioritică la acest început (fost, că suntem în decembre - n.r.) frumos de toamnă (deh, natura e pe gratis!). Cel puțin după televiziuni, ziare, Parlament, cu partidele şi comisiile aferente. Şi să nu uităm şi partea bună, adevărata surpriză. Miile şi miile de demonstranți împotriva proiectului suprarealist şi dadaist de exploatare a aurului şi a unor metale strategice de la Roşia Montană, manifestanți care arată altfel, şcoliți, civilizați, europeni, ce mai!, o adevărată societate civilă pe care toată lumea o credea dispărută.

Da, toamna vrajbei noastre are un nume: Roşia Montană. Un guvern compus din juniori amatori porniți la corupție grasă (acum ori niciodată), un Parlament supraponderal (câte sute sunt, că tot e criză?), alcătuit din impostori graşi, vulgari, traficanți de interese (Hrebenciuc *dixit*) şi care, mulți dintre ei, şi-au cumpărat locul cu sume fabuloase de la conducerile lor de partid (serviciile speciale au oare probe? Le țin pentru ele pentru că mai folosesc şi alt'dată, metoda Dandanache?), cu o presă coruptă dar extrem de liberă la matrapazlâcuri - cam acesta e peisajul public cianurat la care am ajuns. Cum să faci o comisie din nişte parlamentari incompetenți şi încolonați la ordinul şefului de partid ca să valideze o lege pentru înstrăinarea hocus-pocus a unei averi naționale de 10-20 de miliarde de euro? Cum să ne jucăm resursele naturale şi viitorul ecologic al țării la ruleta unui Parlament atât de detestat (şi asta de 23 de ani fără întrerupere)?

Impresia generală pe care o lasă Victor Ponta şi mulți dintre miniştrii săi - fie socialişti, fie național liberali (Daniel Barbu, de exemplu, dar mai sunt şi alții) - este că şi-au umplut buzunarele cu aur (sau cu dolari - mă rog, e acelaşi lucru). Cu cât au fost plătiți - ca să citățm din nou o autoritate în materie, preşedintele în funcție - ca să se ducă atât de necugetat, cu un asemenea elan, direct în zid? Deşi Ponta şi guvernul său nu par deloc conştienți de asta, mulți observatori interni şi externi nu le mai dau prea multe luni la Palatul Victoria. Înseamnă că au luat mult, dacă insită în halul ăsta. Şi totuşi, poate că lucrurile stau chiar mult mai rău, dar nu atât din cauza corupției. După distrugerea în timpul crizei a atâtor întreprinderi, mai ales mici şi mijlocii - pentru că nici nu mai avem întreprinderi foarte mari, ele le aparțin altora, ca şi băncile - şi un şomaj căruia i s-au pierdut prin birouri cifrele corecte, încasările reale ale statului, cele imediate şi, chiar mai grav, cele previzibile nu pot fi decât catastrofale. Iar aparatul de stat, cu al său minister de Interne care umflă suprarealist amenzile, cu nenumăratele servicii secrete dadaiste şi paraservicii gen DNA, ANI, CCR, e mai obez ca niciodată. În urmă cu 10 ani, alianța DA (Băsescu + Tăriceanu) promitea reducerea ministerelor. Unde ne găsim azi? Cu mai mulți miniştri şi paraminiştri, cu un Parlament cât cel al Germaniei (85 de milioane de locuitori, prima economie a Europei) şi cu zeci de mii de funcționari inutili în plus.

Criza economică, însoțită de dezastrele ei, înaintează implacabil. Soluțiile guvernului Ponta sunt cam toate de factura aberației cu proiectul de lege pentru Roşia Montană, cu comisia suprarealistă cu tot. Şi cu vizitele de lucru la minerii imaginari. O întâlnire perfectă a dadaismului cu suprarealismul. Doamna ministru Maria Grapini are dreptate: guvernul Ponta, cu Ponta în frunte, nu dă semne că înțelege cum merge chestia cu economia. Doar dadaismul şi suprarealismul progresează. La Roşia Montană, o clipă, când şi-a pus casca şi a luat lanterna, Valeriu Zgonea s-a crezut Nicolae Ceauşescu, într-o vizită de lucru la o mină. A fost clipa astrală a vieții sale. Socrul Ilie Sârbu a detectat, pe urmele tătucului Iliescu, în lupta lor comună pentru pace, fără ezitare duşmanii: sunt fasciştii, bineînțeles, stimați tovarăşi!

Colegii torționari ai lui Vişinescu vor fi livrați pe bandă rulantă. Asta ca să mai condamnăm o dată comunismul (seamănă cu ideile lui Tismăneanu) în beneficiul lui Traian Băsescu, Elena Udrea, PDL şi Mişcarea Populară, adevărații moştenitori ai Securității. Iubitorii de câini şi de tot felul de animale îşi vor face până la urmă un partid. Marele pericol imediat poate fi acela ca, până la obținerea beneficiilor fantomatice de la Roşia Montană, guvernul Ponta, preşedintele şi CCR să decreteze că vom exporta câini şi, poate, şi pisici către țările care-i consumă.

Guvernul Ponta se duce în zidul Roşia Montană pentru că e cu totul lipsit de soluții economice. Ce-i mai rămâne de făcut unui guvern falimentar, ca şi unei familii falimentare, dacă nu să viseze miliarde de dolari câştigate din mari lovituri imaginare cu mine de aur şi alte metale rare? Nu ați întâlnit nebuni care nu discută decât în miliarde dar îți şterpelesc bricheta? Guvernul Ponta e chiar între Roşia Morgana şi Roşia Mortală (citez dintr-un mucalit anonim).

■

Roşia Montană - vedere generală

26

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

„Orbitoarea” lumină de la Răsărit

Florin Colonaș

Unul dintre momentele importante ale istoriei României din veacul trecut a fost, fără discuție, momentul de la 23 august 1944 şi, implicit, ivirea ”orizontului roşu”.

Schimbându-se ”kalimera”, politichia a virat brusc spre stânga, aşa că fosta conducere politică a țării a fost decapitată atât la propriu cât şi la figurat.

După arestarea vârfurilor politice, după exportarea principalilor conducători ai României presinsurecționale în patria socialismului victorios, în ”casa de odihnă” moscovită de la Lubianka, sediul NKVD-ului, şi apoi reimportarea lor la Bucureşti, s-a desfăşurat un proces, tocmai pentru a arăta profunda democrație a noilor structuri de putere şi, mai ales, ”grija pentru om”.

Procesul s-a desfăşurat în şedință publică, în sală aflându-se oameni de tip nou, elemente solide ale clasei muncitoare şi ale țărănimii, dar şi ale intelectualității progresiste. Oameni verificați şi de nădejde, cu acele calități ale ”omului nou”, verificați de partidul celor ce muncesc, sub ochiul atent al comisarilor şi consilierilor sovietici, numeroşi câtă frunză şi iarbă în acea perioadă pe teritoriul nostru, pentru a ne călăuzi paşii în noua orânduire.

Între cei desemnați să participe la proces îl aflăm şi pe Geo Bogza, reporter recomandat de articolele din *Lumea românească* despre războiul civil din Spania, prin cunoscutele reportaje despre *Tragedia poporului basc* (1936-1937), dar şi din reportajele din *Tempo* despre închisoarea Văcăreşti (unde el însuşi suferise zile de recluziune în 1933 şi 1937). Semnătura sa în *Revista nouă*, pe foiletoanele ca veloturist pe Valea Oltului, reunite şi transformate în 1945 în *Cartea Oltului*, cu puțin timp înaintea procesului, va conferi notorietate evenimentului. Se va anihila ”la dosar”, în acest mod, fişa sa de avangardist, de autor al *Jurnalului de sex* (1929) şi al *Poemului invectivă* (1933). Ele vor fi trecute ”la pasiv”, mai cu seamă după amplul reportaj *Oameni şi cărbuni în Valea Jiului*, cu fotografii de Aurel Bauh (1947).

Geo Bogza s-a bucurat de încrederea PCR, aşa că a fost selectat şi acreditat la procesul numit ”al marii trădări naționale”, în care a fost judecat şi condamnat lotul în fruntea căruia se afla şeful puterii executive de până la 23 august şi colaboratorii săi cei mai apropiați.

De la derularea acestui eveniment istoric pe care Bogza a avut posibilitatea să-l urmărească ne-au rămas trei documente, unul cu caracter oficial şi două mici ciorne olografe pe care scriitorul a notat, telegrafic, probabil pe genunchi, câteva secvențe.

Primul document este un text dactilografiat la două rânduri, scris pe o fâşie de hârtie lată de 9,5 centimentri, care a jucat rolul acelui ”Sesam, deschide-te”, permițându-i să treacă nestingherit prin cordoanele armatei şi ale poliției, supravegheate de agenții Siguranței şi ai ruşilor, infiltrați pretutindeni pe Calea Ştirbey Vodă, unde se afla clădirea tribunalului. Iată textul:

”Tribunalul Poporului
Autorizațiune

Dl. Geo Bogza din..... este autorizat să intre pe baza presentei legitimații în localul acestei instanțe la procesul guvernării Antonescu.

Prezenta este valabilă numai însoțită de carnetul de identitate sau buletinul populației.

Acuzator Public Şef,
Vasile Stoican”.

Urmează iscălitura cu cerneală neagră şi ştampila circulară violet, purtând însemnele ”CABINET Acuzator Public Şef – Tribunalul Poporului”. Procesul s-a desfăşurat între 6 şi 15 mai 1946.

În ziarele epocii, în frunte cu oficiosul Partidului Comunist, *Scânteia*, dar şi în *România liberă* sau în alte câteva, zice-se ale partidelor istorice, intrate în agonie, se relata procesul, privit dintr-un unghi favorabil noii conduceri instalate la cârma țării, ştiri atent filtrate de cenzură şi binecuvântate de slujbaşii Kremlinului. Fiecare frază, orice cuvânt era analizat înainte de a fi publicat. Totul era meticulos pregătit încă înainte de a începe procesul, inclusiv pedepsele pentru inculpați.

Să nu uităm că ochiul Comisarului Poporului, rusul Andrei Ianuarevici Vîşinski, veghea chiar şi atunci când tovarăşul... dormea. Era doar trimisul lui Tătuca Stalin! Vîşinski provenea dintr-o familie bună, avea o educație aleasă şi fusese procuror țarist, care s-a metamorfozat în comisar al Puterii Sovietelor. În timpul războiului a funcționat ca ministru adjunct la externe, impunând anexarea Letoniei în 1940, şi a condus cu mână de fier impunerea Partidului Comunist Român.

Vă dați seama ce experiență căpătase Andrei Ianuarevici în cei treizeci de ani de anchetator şi acuzator bolşevic, iar indicațiile lui prețioase au funcționat pe deplin la magistrații tribunalului, care erau simpli figuranți şi care puteau deveni, la rândul lor, în orice clipă, inculpați ei înşişi. Aşa că era mult mai înțelept să nu comentezi, ci să execuți ordinele, mai ales că pentru bravura lor, magistrații au primit funcții care le răsplăteau ”munca”.

Din sala tribunalului ne-au parvenit două bucăți de hârtie crem (15x11,5 cm), scrise cu creion chimic.

Micile bilete au succinte însemnări şi, oricum, nu sunt cenzurate şi notate la prima intenție.

Iată textul primului bilet:

Golem

Black Pantone 253 U

Black Pantone 253 U

Santa Familia

”Intrarea, mareşalul, Ică
Ridicarea lor în picioare când intră Trib[unalul]
Tomescu obraznic.
Lipsa cravatei la toți. M[areşalul] fular, Ică pulover, Pantazi cămaşă f[oarte] elegantă [...], Piki civil, cămaşă militară.
11 1/2 M[areşalul] şi I[că] vorbesc prima oară. Până atunci toți tăcuți”.

Cea de-a doua însemnare a fost pliată în patru şi este pe acelaşi tip de hârtie, dar care poartă antetul tipărit al Ministerului Afacerilor Interne, cabinetul Secretarului General, şi indicația tipografiei (C. 32.472 - M.O., Impr. Naț.)

Foile provin dintr-un blocnotes de mici dimensiuni. Împăturarea în patru ne poate duce la concluzia că nu era permis să se ia notițe, ziariştilor punându-li-se la dispoziție comunicate oficiale, adică texte prestabilite. Probabil, Bogza era un invitat ca mulți alții, fără atribuții deosebite, iar la ieşire se puteau face controale severe.

Pe această a doua filă aflăm poziția pe care o aveau inculpații în boxă, pornind din spate în față:

”Tomescu Alexianu R. Lecca
E. Cristescu
Marinescu Brăileanu D. Popescu
Petrovicescu
Antonescu Ică Pantazi
Piki”

În lotul Antonescu au fost trimise spre cercetare şi instrucție 24 de persoane. Unii au fost judecați în lipsă, fiind dispăruți (H. Sima, V. Dimitriuc, Corneliu Georgescu, Constantin Papanace, Constantin Dănulescu).

Arestările s-au efectuat în urma Jurnalului Consiliului de Miniştri nr. 188 şi 189/1945 sau autosesizare din oficiu, în conformitate cu art. 5 alin. 2 din Legea 312/1945.

Acuzatorii publici (procurorii, cum îi numim astăzi) la acest istoric proces au fost: Vasile I. Stoican - acuzator public şef al Tribunalului Poporului, Constantin Dobrian - procuror general la Curtea de Apel Timişoara, delegat acuzator public, şi Dumitru Săracu - acuzator public al Cabinetelor 1 şi 7 de pe lângă Tribunalul Poporului.

Ion Antonescu, n. 1882, militar de carieră. A parcurs toate gradele ierarhiei militare. Sublocotenent (1904), general de brigadă (1931), mareşal (1941). Cavaler al Ordinului “Mihai Viteazul” din Primul Război Mondial. Ataşat militar al României la Paris, Bruxelles şi Londra. Şef al Marelui Stat Major. A fost şeful guvernului. A impus abdicarea lui Carol al II-lea. A înăbuşit Mişcarea Legionară. În iunie 1941 a decis intrarea României în război. Din septembrie 1944 până în aprilie 1946 luat de Armata Roşie şi închis la Moscova la celebra închisoare Lubianka. Condamnat la moarte, are o atitudine demnă în fața plutonului de execuție, care nu-l execută la prima salvă, preluând comanda şi comandând: Foc! Împreună cu ceilalți principali acuzați, între care ministrul de Externe, au fost împuşcați în apropierea fortului Jilva, la 1 iunie 1946.

Mihai Antonescu (Ică), născut în 1904, conferențiarul lui George Meitani la catedra de drept internațional de la Facultatea bucureşteană de Drept. Ministru de Externe, de Justiție şi al Propagandei.

Pantazi Constantin H. (n. 1888) - Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” în primul Război Mondial. Ministru de Război. Arestat împreună cu Mareşalul Antonescu în noaptea de 23 august 1944. Condamnat la moarte. În timp ce mergea spre locul de execuție (3 km de Jilava) i s-a comunicat că i s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață. Închis la Aiud şi Râmnicu Sărat, unde moare în ianuarie 1958, având numărul matricol 158 şi fiind aruncat în groapa comună.

Vasiliu Constantin (Piki) (n. 1882) - Inspector general al Jandarmeriei şi subsecretar de stat la Interne. Executat la 1 iunie 1946, la Jilava.

Ion Marinescu - avocat, mare industriaş, fost ministru al Economiei Naționale şi al Justiției.

Traian Brăileanu (n. 1882) - profesor universitar de etică, sociologie şi politică, fost ministru al Educației Naționale, Cultelor şi Artelor. A fost şeful Senatului Legionar. Condamnat la muncă silnică pe viață, moare în octombrie 1947, la Aiud.

Dumitru Popescu (n. 1883) - General de corp de armată, Comandantul Capitalei, ministru de Externe, condamnat zece ani, trece pe la Jilava, Aiud, Bărăgan. Moare în 1970 la Galați.

Constantin Petrovicescu (n. 1880). General de divizie. Preşedintele completului care l-a judecat pe C. Z. Codreanu şi cerând achitarea acestuia, este trecut în rezervă (la 4 septembrie 1938). În septembrie 1940 este ministru de Interne. Deținut la Aiud, unde moare în 1948, în celula 50.

Petre Tomescu (n. 1888) - medic, profesor universitar, şeful catedrei de psihiatrie a Facultății de Medicină din Bucureşti. Ministru al Sănătății şi al Ocrotirii Sociale. Condamnat la 15 ani de muncă silnică. Deținut la Jilava şi Aiud.

Gheorghe Alexianu - Profesor de drept la Universitățile din Cernăuți şi Bucureşti, Rezident Regal al Ținutului Sucevei şi apoi al Bucegilor. Guvernator al Transnistriei (până la 26.01.1944). Condamnat la moarte şi executat la Jilava.

Radu Lecca (n. 1890) - Subdirector general de Siguranță, director al Cabinetului Preşedinției Consiliului de Miniştri, comisar guvernamental pentru problemele evreieşti. Trimis cu Antoneştii la Moscova. Condamnat la moarte i se comută pedeapsa în muncă silnică pe viață. Detenție la Jilava până în 1963 când, paralizat, este eliberat. În detenție fusese folosit ca martor în procesul Lucrețiu Pătrăşcanu, unde declară că unii dintre conducătorii comunişti au fost agenți ai Siguranței.

Eugen Cristescu (n. 1895) - şeful Serviciului Special de Informații (S.S.I.), apoi, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Director al Siguranței. Din noiembrie 1940, apropiat al lui I. Antonescu. A fost dus la NKVD la Moscova. Judecat în procesul Marii Trădări Naționale, a căutat să-şi salveze viața, în schimbul unor „sfaturi” şi a dezvăluirii de secrete despre unele persoane. Încarcerat la Aiud, Dumbrăveni, moare la Văcăreşti în 12 iunie 1950.

Aşa s-a terminat acest proces care a deschis larg calea proceselor politice. A urmat procesul Maniu, apoi altele ale unor fruntaşi ai partidelor istorice sau ale unor oameni de afaceri. Sumedenie de arestări şi oameni închişi şi nejudecați măcar, unii găsindu-şi sfârşitul în temnițele şi lagărele draconic păzite şi dirijate de tânăra Securitate care punea „în operă” programul P.C.R.

Rând pe rând, procesele Pătrăşcanu, Noica-Pillat, lotul „Rugul Aprins” şi numeroase altele au dus la decapitarea clasei politice şi a intelectualității. Zilele „socialismului victorios” erau din ce în ce mai aproape şi mai... clare în puternica lumină care venea dinspre Răsărit.

■

28

Black Pantone 253 U

O „chinezărie” italiană veristă la Opera Română din Cluj

Maria Carla Bălan, Oleg Garaz

Opera *Turandot*: dincolo şi foarte departe de orice romantism

Încă nu s-au stins ultimele sonorităţi din *Olandezul zburător* wagnerian (montarea din 10 noiembrie) şi spiritul Sentei încă bântuia pe coridoarele instituţiei, atunci când în seara din 15 noiembrie, orchestra condusă de dirijorul Gheorghe Victor Dumănescu a “atacat” primele sonorităţi din opera *Turandot* de Giacomo Puccini, ultima şi atât de celebra operă a compozitorului. Desfăşurarea stagiunii primea un nou şi destul de puternic impuls, chiar dacă succesiunea montărilor de până acum instaurase deja o stare de “alertă controlată” şi o explicabilă tensiune, una generativă şi în continuă creştere, cu explicabile consecinţe în ceea ce priveşte interesul şi entuziasmul tot mai viu al publicului. Una dintre cele mai cunoscute opere pucciniene trezea o justificată curiozitate, mai ales că celebra arie *Nessun Dorma* (*Nimeni să nu doarmă*) - un autentic “şlagăr” mondial, avea să fie interpretată de tenorul Marius Budoiu (Directorul Operei Române din Cluj şi personajul Calaf în aceeaşi persoană) de abia în actul III al operei.

Dar şi primele două acte ale operei promiteau suficientă acţiune scenică şi vocală şi chiar mai mult, deoarece subiectul operei nara povestea unei principese chineze (!) pe nume Turandot, textul fiind cântat în italiană (!), iar întreaga operă aparţinând concepţiei de operă “veristă” (în italiană - vero - adevăr), ceea ce în termeni proprii nu putea să însemne altceva decât “realism dramatic” împins până la ultimele consecinţe. Nu mai era vorba nici despre convenţionalismul de “flaşnetă” verdian, dar nici despre “esoterismul” mitologic Wagnerian cam prea ostentativ. A fost cu totul altceva. Câte puţin din amândoi, însă mult mai mult, mult mai diferit şi mult prea departe de orice sentimentalisme, melodramatice sau transcendentale, oricât de legitime păreau a fi fost acestea în cadrul romantismului. Giacomo Puccini parcă venea din altă lume şi, evident, compunea diferit despre o lume atât de diferită şi atât de necunoscută publicului european la acea vreme care erau China sau Japonia.

Creaţia şi în special concepţia scenică-dramatică a lui Puccini nu face parte din acea dramatică şi acerbă competiţie care s-a desfăşurat pe plan european, mai ales în a doua jumătate a secolului XIX, între muzica Giuseppe Verdi (1813-1901) şi Richard Wagner (1813-1883). Deloc aşa ceva. Giacomo Puccini se naşte de abia la 1858, astfel încât nu a avut nicio posibilitate să participle la “deliciile” acestei rivalităţi romantice teatral-muzicale între Italia şi Germania. Însă trăindu-şi viaţa până în 1924, anul morţii sale, şi scriind cele zece opere care l-au făcut celebru (un număr situat sub cele treisprezece opere ale lui Wagner sau cele douăzeci şi opt ale lui Verdi), Puccini şi-a asigurat celebritatea, poate, prin simplul fapt de a fi “sintetizat” într-un mod totalmente particular principiile artistice ale genialilor săi predecesori. Şi parcă nu ar fi fost suficientă o foarte originală “sinteză” între bel-canto-ul italian şi simfonismul germanic, Puccini îi devansează până şi pe propriii “coechipieri” în ale verismului - Pietro Mascagni (1863-1945) şi Ruggiero Leoncavallo (1857-1918), dar şi pe propriul lui professor care a fost Amilcare Ponchielli (1834-1886). Toţi trei au rămas cunoscuţi în istoria muzicii pentru o singură operă, pe când creaţia lui Puccini se cântă aproape în totalitate până şi în prezent în teatrele de operă din întreaga lume.

Premiera operei a avut loc pe scena celebrului teatru Scalla din Milano, în 25 aprilie 1926 şi a fost dirijată de Arturo Toscanini. Din păcate, lucrarea nu a fost terminată de Puccini, care s-a stins din viaţă chiar după compunerea celebrei arii *Nessun Dorma,* finalizarea operei fiind realizată de Franco Alfano.

Puterea soliştilor de a fi pe măsura muzicii

În operele romantice, şi aici este vorba despre un loc comun, iubirea este aducătoare de suferinţă şi ulterior de moarte. Cu opera *Turandot*, însă, Puccini sparge acest tipar, respectat chiar şi de el până la acel moment în opere celebre precum *Madamma Butterfly, Tosca* sau *Boema*. Subiectul operei ne prezintă povestea unei prinţese (personajul Turandot - soprana Ala Cheptini) al cărei suflet este încă de la început închis iubirii, însă prin curajul şi perseverenţa eroului masculin (personajul Calaf - tenorul Marius Budoiu), frica acesteia faţă de iubire sunt treptat înlăturate, lăsând loc unui sentiment copleşitor care până la urmă îi “inundă” pe amândoi protagonişti, întreaga operă culminând cu o spectaculoasă apoteoză a unui sentiment sublim, atât de uman.

Astfel, pentru interpreţii titulari ai montării din 15 noiembrie provocarea a fost dublă, deoare nu era vorba doar despre exotismul unei partituri impregnate într-un mod destul de generos de intonaţiile muzicii tradiţionale chineze, ci şi de dramatismul cât se poate de european şi, mai mult, o tensiune hiper-dramatică de substanţă veristă, ceea ce impunea interpreţilor o singură alegere posibilă - “autocombustia” scenică-vocală în speranţa de a realiza miza exclusivă pe o evoluţie de succes.

...Turandot - soprana Ala Cheptini (invitată, Opera Naţională din Bucureşti)

Prin funcţia dramaturgică, Turandot este rolul-cheie al operei. Deşi nu este un rol extins, dificultatea acestuia rezidă în scriitura muzicală a partidei vocale, care pe lângă evidenta tensiune dramatică, abundă în “atacuri” ale acutelor dinamice, dar şi de registru care ambele reprezintă o reală şi dificilă provocare pentru interpretă. Natura misterioasă şi enigmatică a personajului se reflectă în scriitura care duce înspre concepţia wagneriană - cu lungi fraze susţinute, care culminează cu acute exprimând furia şi disperarea personajului.

Artista care a interpretat acest rol dificil a fost soprana Ala Cheptini, invitată de la Opera Naţională din Bucureşti. Aceasta are în repertoriu roluri titulare de soprană dramatică din opere precum *Aida* şi *Forţa Destinului* de Verdi, *Tosca* şi *Turandot* de Puccini, *Cavalleria Rusticană* de Mascagni şi altele. Luna trecută ea a debutat pe scena operei din Cluj-Napoca în rolul Aidei din opera omonimă a lui Verdi, iar în decembrie o vom putea revedea în premiera operei *Tannhäuser* de Wagner.

Revenind la Turandot, acesta este cu siguranţă cel mai dificil rol puccinian încredinţat unei soprane, un rol de maturitate artistică în cariera unei soliste. Dificultatea interpretării rolului constă în necesitatea unui joc scenic care ar reflecta profilul psihologic complex - putere, cruzime, dar şi instabilitate, al prinţesei Turandot. Ala Cheptini reuşeşte cu succes să redea dinamismul şi evoluţiile sufleteşti ale personajului atât prin dozarea şi controlul detaliat al emisiei vocale, cât şi prin redarea captivantă a unor caracteristici deloc uzuale, spre exemplu, într-o operă romantică. Teama, vulnerabilitatea, aroganţa, furia prinţesei construiesc punctul de plecare al personalităţii ei, trăsături caracterologice pe care în finalul operei Turandot le va